

Uniwersytet
Wrocławski

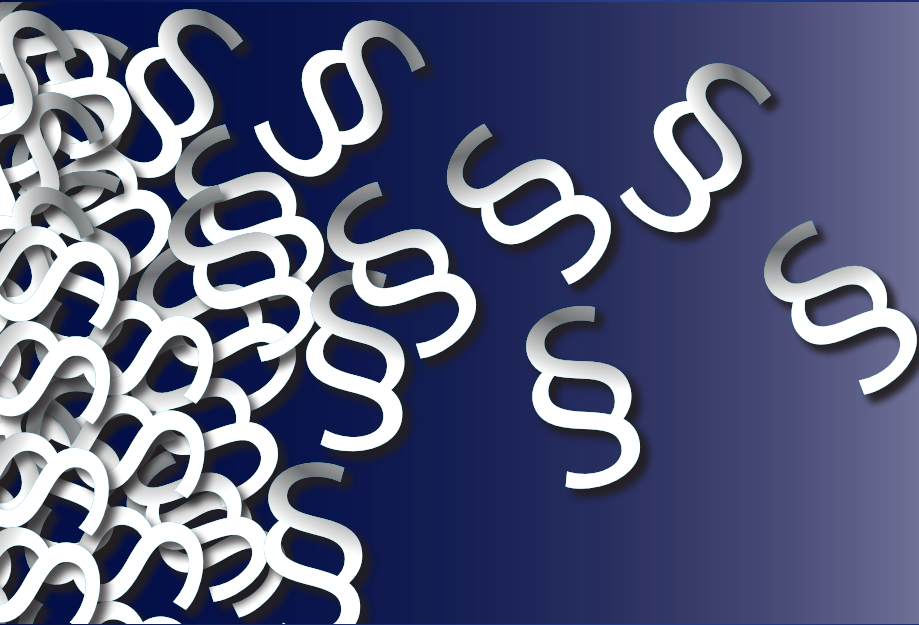
Izabella Gil

Elwira Marszałkowska-Krześ

SPRAWA GOSPODARCZA

KOGNICJA SĄDÓW W SPRAWACH

GOSPODARCZYCH

Wrocław 2020

Sprawa gospodarcza
Kognicja sądów
w sprawach gospodarczych

Prace Naukowe
Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Seria: **e-Monografie**

Nr 164

Dostęp online: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/118244>

DOI: 10.34616/23.20.023

Izabella Gil

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: [0000-0001-9214-5503](https://orcid.org/0000-0001-9214-5503)

Elwira Marszałkowska-Krześ

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: [0000-0003-3276-4438](https://orcid.org/0000-0003-3276-4438)

Sprawa gospodarcza
Kognicja sądów
w sprawach gospodarczych

Wrocław 2020

Kolegium Redakcyjne

prof. dr hab. Leonard Górnicki – przewodniczący

dr Julian Jezioro – zastępca przewodniczącego

mgr Aleksandra Dorywała – sekretarz

mgr Ewa Gałyga-Michowska – członek

mgr Bożena Górna – członek

mgr Tadeusz Juchniewicz – członek

Recenzenci: *dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US;*

dr hab. Włodzimierz Głodowski, prof. UAM

© Copyright by Izabella Gil, Elwira Marszałkowska-Krześ

Korekta: *Magdalena Wojcieszak*

Projekt i wykonanie okładki: *Andrzej Malenda*

Skład i opracowanie techniczne: *Aleksandra Kumasza eBooki.com.pl*

Druk: *Drukarnia Beta-druk, www.betadruk.pl*

Wydawca

E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-66601-08-6 (druk)

ISBN 978-83-66601-09-3 (online)

Spis treści

WYKAZ SKRÓTÓW	9
WSTĘP.....	13
ROZDZIAŁ I. SPRAWY GOSPODARCZE	17
1. Prowadzenie postępowań w sprawach gospodarczych – rys historycznoprawny	17
2. Pojęcie sprawy gospodarczej.....	24
3. Kryteria decydujące o uznaniu sprawy za sprawę gospodarczą i rodzaje spraw uznawanych za gospodarcze	35
3.1. Sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej	37
3.1.1. Pojęcie sprawy cywilnej	38
3.1.2. Pojęcie przedsiębiorcy	40
3.1.3. Przedsiębiorstwo.....	47
3.1.4. Prowadzenie działalności gospodarczej	50
3.1.5. Status przedsiębiorcy	62
3.1.6. Zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej ..	67
3.2. Sprawy ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych	72
3.3. Sprawy przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszenia środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku.....	88
3.4. Sprawy z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych.....	90
3.5. Sprawy z umów leasingu	97
3.6. Sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej.....	100
3.7. Sprawy między organami przedsiębiorstwa państwowego	103

3.8. Sprawy między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór.....	105
3.9. Sprawy z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego.....	106
3.10. Sprawy o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem.....	111
3.11. Sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem.....	113
4. Sprawy, które nie są uznawane za sprawy gospodarcze.....	115
4.1. Sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu.....	115
4.2. Sprawy o wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą.....	119
ROZDZIAŁ II. WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU W SPRAWACH GOSPODARCZYCH..	121
1. Właściwość sądów powszechnych w sprawach cywilnych.....	121
1.1. Pojęcie właściwości sądu.....	123
1.2. Właściwość rzeczowa sądu.....	124
1.2.1. Właściwość sądów rejonowych.....	125
1.2.2. Właściwość sądów okręgowych.....	128
1.3. Właściwość funkcjonalna.....	131
1.4. Właściwość miejscowa.....	133
1.4.1. Właściwość ogólna.....	133
1.4.2. Właściwość przemiana.....	140
1.4.3. Właściwość wyłączna.....	143
2. Właściwość sądów gospodarczych.....	145
3. Kwalifikacja sprawy do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych.....	149
ORZECZNICTWO.....	167
BIBLIOGRAFIA.....	185

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145 ze zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1950 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 505 ze zm.)
- k.w. – ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 821)
- o.p. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 900 ze zm.)
- p.o.ś. – ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1396)
- pr.bud. – ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1186)
- pr.pras. – ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914)
- pr.przed. – ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1292 ze zm.)

- pr.r. – ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 243 ze zm.)
- pr.not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 5400)
- pr.upad. – ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 498 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 52 ze zm.)
- reg.urz.s. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141),
- u.e.l. – ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1397)
- u.k.s. – ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 785 ze zm.)
- u.p.d.o.f – ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1387)
- u.p.p. – ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2152)
- u.r.p.s.s.g. – ustawa z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175 z późn. zm.)
- u.s.z.p.p. – ustawa z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1543)
- u.u.s.p. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 365)

Organy i instytucje

- SA – Sąd Apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- SO – Sąd Okręgowy
- TK – Trybunał Konstytucyjny

Publikatory i czasopisma

- EP – „Edukacja Prawnicza”
- Legalis – System Informacji Prawnej Legalis
- LEX – System Informacji Prawnej LEX
- MP – „Monitor Prawniczy”
- NP – „Nowe Prawo”
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
- OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1962-1994)
- OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
- Pal. – „Palestra”
- PiP – „Państwo i Prawo”
- PPE – „Przegląd Prawa Egzekucyjnego”
- PPH – „Przegląd Prawa Handlowego”
- PPOŚ – „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska”
- PS – „Przegląd Sądowy”

Inne skróty

art.	– artykuł
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
n.	– następne
niepubl.	– niepublikowany
Nr	– numer
pkt	– punkt (-y)
post.	– postanowienie
poz.	– pozycja
przyp.	– przypis
red.	– redakcja
s.	– strona
t.	– tom
tekst jedn.	– tekst jednolity
tłum.	– tłumaczenie
ust.	– ustęp
z.	– zeszyt
ze zm.	– ze zmianami
zob.	– zobacz

Wstęp

Zmiana Kodeksu postępowania cywilnego, dokonana na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, wprowadziła odrębne regulacje dotyczące prowadzenia postępowania cywilnego w sprawach gospodarczych.

W związku z wejściem w życie przedmiotowej nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego została także uchylona ustawa z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych.

W związku z powyższym celowe wydaje się poddanie rozwadze, jakiego rodzaju sprawy podlegać będą rozpoznawaniu w ramach postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych oraz jak została obecnie ukształtowana kognicja sądów gospodarczych.

W sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej (por. art. 9 ust. 1 ww. ustawy) zachowują moc czynności dokonane zgodnie z przepisami, w brzmieniu dotychczasowym, choć do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej stosuje się przepisy ustaw zmienianych w art. 1 i art. 5, w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą Kodeks postępowania cywilnego.

Od powyższej reguły wprowadzono jednak odstępstwa. W szczególności do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia

¹ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469), dalej jako ustawa nowelizująca.

w życie niniejszej ustawy, które na podstawie ustaw zmienianych (tj. na mocy art. 1 przepisów k.p.c. i art. 3 przepisów ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych), w brzmieniu dotychczasowym podlegałyby rozpoznaniu w postępowaniu w sprawach gospodarczych, nie stosuje się przepisów o tym postępowaniu. Właściwy do rozpoznania takich spraw pozostaje sąd właściwy według przepisów dotychczasowych (art. 10 ustawy nowelizującej).

Ponadto na mocy art. 4 ustawy z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw wprowadzone zostały także zmiany w ustawie z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, a mianowicie:

- 1) w art. 1 w pkt 14 (zmieniającym przepis art. 442 w pkt 2 k.p.c.) wyraz „przekazującym” zastąpiono wyrazem „przedstawiającym”;
- 2) w art. 10 (który reguluje dopuszczalność stosowania zmienionych przepisów k.p.c. w postępowaniu w sprawach gospodarczych) skreślono wyrazy „w brzmieniu dotychczasowym”;
- 3) po art. 15 dodany został art. 15a w następującym brzmieniu:

„Dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 131 § 2 ustawy zmienianej w art. 1, zachowują moc do dnia wejścia w życie przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 131 § 2 ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, jednak nie dłużej niż przez 6 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy”.

Ustawa z dnia 16 października 2019 r. weszła w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem m.in. opisanego art. 4, który wszedł w życie z dniem 7 listopada 2019 r., albowiem usuwał dostrzeżone niejasności w uchwalonej ustawie nowelizującej.

W związku z wejściem w życie przepisów regulujących postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych niezbędne jest w pierwszej kolejności ustalenie, jakiego rodzaju sprawy będą rozpoznawane w tym postępowaniu. Następnie należy ustalić, jakie sądy będą rozpoznawały

sprawy gospodarcze, aby możliwe było ustalenie specyfiki postępowania w sprawach gospodarczych i jego odrębności w stosunku do zwykłego postępowania cywilnego.

Ze względu na to, że sprawy gospodarcze były już rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, to na końcu opracowania zamieszczono orzecznictwo, które może być pomocne przy dokonaniu właściwej wykładni nowych regulacji prawnych odnoszących się do zakwalifikowania danej sprawy jako sprawy gospodarczej. W przypadku wykładni przepisów zarówno w doktrynie, jak i judykaturze przyjęto następującą kolejność różnych sposobów wykładni: wykładnię językową, wykładnię systemową, wykładnię funkcjonalną (celowościową). Nie można pomijać jednak podstawowej reguły, że *interpretatio cessat in claris*, dlatego nie zawsze zachodzić będzie konieczność sięgania kolejno do wszystkich powyższych sposobów wykładni. Taka potrzeba zaistnieje jedynie w sytuacji, gdy po zastosowaniu wykładni językowej czy językowej i systemowej nie będzie możliwe dokonanie wykładni przepisu. Celem każdego rodzaju wykładni jest doprowadzenie do prawidłowego określenia i zastosowania norm prawnych, przy czym nie jest możliwe uzyskanie poprawnej wykładni poszczególnych wyrażen i zwrotów zawartych w przepisach prawa w oderwaniu od całości porządku prawnego².

W związku z wprowadzeniem definicji sprawy gospodarczej, której zakres wykracza poza stosowanie wyłącznie na potrzeby postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowej analizy, jakiego rodzaju sprawy zostały uznane za sprawy gospodarcze, a mimo to nie będą podlegać nie tylko regulacji zawartej w przepisach k.p.c. o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, ale także rozpoznawane będą na podstawie procedur zawartych w innych aktach prawnych.

² Wyrok SA w Łodzi – I Wydział Cywilny z dnia 2 kwietnia 2014 r., I ACa 1358/13, Legalis nr 895177.

Monografia strukturalnie została podzielona na dwa rozdziały. W ramach pierwszego rozdziału omówiono problematykę odnoszącą się do spraw gospodarczych, poczynając od uwarunkowań historycznoprawnych, poprzez definicję sprawy gospodarczej i analizę poszczególnych spraw uznanych za sprawy gospodarcze. Natomiast w drugim rozdziale, powiązonym funkcjonalnie z zagadnieniem sprawy gospodarczej, opisana została kognicja sądów gospodarczych oraz tryb związany z przekazaniem sprawy do rozpoznania sądowi gospodarczemu.

Autorki mają nadzieję, że opracowanie stanowić będzie podstawę do dalszych szczegółowych analiz zagadnień, podjętych w ramach niniejszego opracowania.

*prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ
dr hab. Izabella Gil, prof. UW*

Rozdział I

Sprawy gospodarcze

1. Prowadzenie postępowań w sprawach gospodarczych – rys historycznoprawny

Specyfika czynności podejmowanych przez przedsiębiorców, w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, wymaga szczególnego rodzaju ochrony prawnoprocesowej, uwzględniającej sprawne rozpoznawanie sporów, jakie mogą się pojawić w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Złożoność sporów, jakie powstają na tle spraw związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, potrzeba niejednokrotnie znajomości przepisów tzw. taryfowych czy resortowych, odnoszących się do poszczególnych branż bądź rodzajów działalności gospodarczej, wymaga także wyspecjalizowanych w stosowaniu takich przepisów organów, rozstrzygających spory pomiędzy przedsiębiorcami. Zostało to dostrzeżone już w okresie przedwojennym, gdyż z dniem 1 stycznia 1933 r.³ w ramach struktury sądownictwa powszechnego wyodrębnione zostały wydziały handlowe w sądach okręgowych, które powołane zostały do rozpoznawania spraw handlowych. Stosownie do art. 14 § 1 rozporządzenia

³ Wprowadzone na mocy przepisów rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. z 1930 r., Nr 83, poz. 652 ze zm.).

Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego⁴ spośród spraw należących do właściwości sądów okręgowych to sąd okręgowy, w którym był utworzony wydział handlowy, rozpoznawał sprawy z czynności mających charakter handlowy dla obu stron oraz sprawy ze stosunków dotyczących używania firmy lub nabycia przedsiębiorstwa handlowego między zarejestrowaną spółką handlową a jej uczestnikami, zarządcami lub innymi organami, między samymi uczestnikami oraz między nimi a zarządcami lub likwidatorami, a także sprawy z czynności giełdowych, jak też sprawy z ochrony patentów, wzorów i znaków towarowych, z czynów nieuczciwej konkurencji, a ponadto ze stosunku ubezpieczenia, z wyjątkiem sporów o zapłatę premii. Przy czym w przypadku, gdy spór wynikł z czynności, która tylko po stronie pozwanego była handlowa, to wniesienie sprawy przed wydział handlowy zależało od uznania powoda (art. 14 § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego).

Postępowanie w sprawach handlowych odznaczało się wieloma odrębnościami. Przykładowo na wniosek powoda sąd mógł nadać wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności w całości lub części, jeżeli wyrok zapadł w sprawie, która według przepisów kodeksu mogła być rozpoznana przez wydział handlowy⁵. Ponadto w myśl art. 217 § 1 ww. rozporządzenia pozew wniesiony do sądu okręgowego kierowany był do wydziału handlowego, jeżeli powód tak oznaczył sąd w pozwie. W przypadku jednak, gdy przewodniczący wydziału handlowego uznał, że sprawa nie jest sprawą handlową, to przekazywał ją do wydziału cywilnego. Przy czym pozwany mógł zgłosić wniosek o przekazanie wydziałowi handlowemu sprawy wniesionej lub skierowanej do wydziału cywilnego, co było możliwe w odpowiedzi na pozew, a jeżeli odpowiedzi nie wniósł,

⁴ Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz.U. Nr 83, poz. 651 ze zm.).

⁵ Zdanie końcowe art. 355 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r. dodane dekretem z dnia 21 listopada 1938 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 609), który wszedł w życie 28 listopada 1938 r.

to nie później jednak niż na pierwszej rozprawie albo w sprzeciwie od wyroku zaocznego.

Powyższe odmienności związane z rozpoznawaniem spraw handlowych przez wydziały handlowe sądów okręgowych zostały zniesione z dniem 2 października 1950 r. na mocy ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych⁶. Z dniem 1 października 1949 r.⁷ utworzone zostały bowiem państwowe komisje arbitrażowe, które rozpoznawały spory o prawa majątkowe:

- a) pomiędzy państwowymi przedsiębiorstwami, bankami, zakładami i instytucjami, przedsiębiorstwami pod zarządem państwowym, przedsiębiorstwami państwowo-spółdzielczymi, centralami spółdzielczo-państwowymi, centralami spółdzielni, przedsiębiorstwami, zakładami i instytucjami związków samorządu terytorialnego oraz spółkami prawa cywilnego i handlowego, w których Skarb Państwa, przedsiębiorstwa państwowe, samorządowe albo osoby prawa publicznego posiadają udział wynoszący ponad 50% kapitału zakładowego;
- b) pomiędzy władzami i urzędami państwowymi lub związkami samorządu terytorialnego z jednej strony a jednostkami wymienionymi w pkt a) z drugiej strony.

Ponadto komisje arbitrażowe orzekały również w sprawach dotyczących ustalenia treści umów zawieranych w wykonaniu narodowych planów gospodarczych (spory przedumowne) oraz w sprawach o ustalenie stosunku prawnego lub prawa. Przedmiotowe sprawy rozpoznawane były przed okręgowymi komisjami arbitrażowymi i Główną Komisją Arbitrażową działającą przy Prezesie Rady Ministrów, które w doktrynie traktowano jako organy *quasi-sądowe*⁸.

⁶ Dz.U. Nr 38, poz. 349 ze zm.

⁷ Dekret o państwowym arbitrażu gospodarczym z dnia 5 sierpnia 1949 r. (Dz.U. Nr 46, poz. 340).

⁸ B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007, wyd. 1, wprowadzenie, Legalis.

Postępowanie dotyczące rozpoznawania spraw gospodarczych zostało uregulowane na mocy przepisów ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych⁹. Wprowadzono wówczas **definicję sprawy gospodarczej** oraz dodano do Kodeksu postępowania cywilnego¹⁰ **postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych**. W tytule VII księgi pierwszej części pierwszej k.p.c. dodany został dział IVa zatytułowany jako *Postępowanie w sprawach gospodarczych*, które to przepisy weszły w życie z dniem 1 października 1989 r.

Przepisy regulujące postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych były wielokrotnie nowelizowane, aż do momentu wejścia w życie ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, kiedy to (na mocy art. 1 pkt 46) w części pierwszej w księdze pierwszej w tytule VII w dziale IVa rozdział 1 został uchylony¹¹.

Normy prawne związane z rozpoznawaniem szeroko rozumianych spraw gospodarczych po uchyleniu postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych zawarte były w ustawie o rozpoznawaniu spraw gospodarczych oraz w ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych¹². A mianowicie przepis art. 1 u.r.p.s.s.g. określał właściwość funkcjonalną sądów gospodarczych, z kolei w art. 2 u.r.p.s.s.g. zamieszczona była definicja sprawy gospodarczej. Natomiast ustrój sądów gospodarczych i rozciągnięcie ich właściwości funkcjonalnej na sprawy inne niż gospodarcze regulowały przepisy art. 12, 16 i 18a p.u.s.p. Wprawdzie uchylono przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, lecz utrzymane zostały wydziały gospodarcze w sądach, jak też regulacja zawierająca

⁹ Ustawa z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175 z późn. zm.), dalej jako u.r.p.s.s.g.

¹⁰ Ustawa z 17 listopada 1964 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm.).

¹¹ Na mocy ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381).

¹² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 52 ze zm.), dalej jako p.u.s.p.

definicję sprawy gospodarczej. Sprawy gospodarcze w rozumieniu art. 2 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych rozpoznawane były przez sądy gospodarcze jako właściwe funkcjonalnie, choć według ogólnych reguł postępowania cywilnego, gdyż zostały uchylone przepisy regulujące postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych.

Z uzasadnienia projektu nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego¹³ wynika, że na podstawie wskaźników statystycznych oceny pracy sądów gospodarczych taki tryb sądowego rozwiązywania sporów gospodarczych nie spełniał wymogów obrotu gospodarczego. W związku z powyższym dla zwiększenia sprawności rozpoznawania spraw gospodarczych uznano, że celowe byłoby przywrócenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych. W przywołanym projekcie do ustawy nowelizującej k.p.c. stwierdzone zostało ponadto, że reaktywacja postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych musi uwzględniać wprowadzane zmiany, które nastąpiły w innych przepisach, ale także dorobek orzecznictwa i doktryny w zakresie stosowania poprzedniej regulacji prawnej. W związku z rozproszeniem regulacji odnoszących się do prowadzenia postępowań w sprawach gospodarczych, jak wynika z uzasadnienia projektu, należałoby je zamieścić w jednym akcie prawnym. Normy prawne określające zakres zastosowania postępowania gospodarczego zawarte były w dwóch aktach prawnych, tj. w u.r.p.s.s.g. (art. 1 i 2 tej ustawy) oraz p.u.s.p. (dotychczasowy art. 12, art. 16 i art. 18a). Wskazywano, że gdyby doszło jedynie do przywrócenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, do tych regulacji dołączyłyby przepisy k.p.c. W uzasadnieniu do projektu podkreślono ponadto, że w związku z tym postępowanie przed sądami gospodarczymi byłoby regulowane przez trzy ustawy, w tym jedną epizodyczną, a przecież celem u.r.p.s.s.g. było zastąpienie komisji arbitrażowych przez sądy w rozpoznawaniu spraw gospodarczych, co z natury rzeczy było zdarzeniem jednorazowym.

¹³ Zamieszczono na stronie: www.sejm.gov.pl; druk sejmowy nr 3137 Sejmu VIII kadencji.

Z powyższych względów uznano, że warto ograniczyć liczbę aktów prawnych i tym samym poprawić sytuację normatywną pod kątem przejrzystości systemu prawa. Zaproponowano, aby skupić regulację ustroju sądownictwa gospodarczego w jednej ustawie. Zwrócono uwagę, że skoro według art. 175 ust. 1 Konstytucji sądy gospodarcze muszą się mieścić w systemie sądów powszechnych, to ustawą właściwą do regulacji ich ustroju powinna być ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych. A zatem sugerowano, że właśnie w tym akcie prawnym powinna się znaleźć norma prawna ustanawiająca sądy gospodarcze i zakres ich właściwości, wraz z określeniem, które spośród spraw cywilnych są sprawami gospodarczymi. Mimo powyższych projektowanych rozwiązań to problematyka związana z rozpoznawaniem spraw gospodarczych została zawarta nie tylko w p.u.s.p. i w k.p.c., ale także w pr.r. i pr.upad., a więc nie udało się zamieścić w jednym akcie prawnym kwestii związanych z określeniem kompetencji sądów gospodarczych.

W projekcie ustawy nowelizującej stwierdzone zostało, że warto ponownie wprowadzić te instytucje postępowania gospodarczego, które sprawdziły się w poprzednio funkcjonującym postępowaniu, z pominięciem tych, które znalazły się w ogólnych przepisach postępowania cywilnego.

Ponadto podkreślono, że sprawy gospodarcze powinny być rozpoznawane szybciej niż pozostałe sprawy cywilne. Przyspieszeniu rozpoznawania spraw gospodarczych miały służyć regulacje wprowadzające obostrzenia usprawniające przebieg postępowania, w którym będą rozpoznawane sprawy gospodarcze, gdyż stronami z założenia są podmioty profesjonalne. W projekcie nowelizacji k.p.c. zasugerowano, że można także wprowadzić ograniczenia przedmiotowego i podmiotowego zakresu postępowania.

Jeszcze zanim weszła w życie ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, to na mocy art. 4 ustawy z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy

– Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁴, m.in. zmieniony został przepis art. 10 tej ustawy, określający dopuszczalność stosowania zmienionych przepisów k.p.c. w postępowaniu w sprawach gospodarczych poprzez skreślenie wyrazów „w brzmieniu dotychczasowym”. A zatem do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, które na podstawie przepisów k.p.c. oraz p.u.s.p. podlegałyby rozpoznaniu w postępowaniu w sprawach gospodarczych. Oznacza to, że nie będą miały zastosowania przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, choć inne znowelizowane przepisy będą miały zastosowanie. Właściwy do rozpoznania takich spraw pozostanie sąd właściwy według przepisów dotychczasowych.

W wyniku powyższej nowelizacji przepisów do Kodeksu postępowania cywilnego (w części pierwszej w księdze pierwszej w tytule VII po dziale II) dodany został dział IIa w brzmieniu: **DZIAŁ IIa. Postępowanie w sprawach gospodarczych. Uregulowane od nowa postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych będzie miało zastosowanie do spraw gospodarczych rozpoznawanych w procesie. W związku z powyższym przepisy o postępowaniu odrębnym nie znajdą zastosowania do trybu nieprocesowego.** Natomiast przepisy regulujące pozostałe postępowania odrębne będą mogły znaleźć odpowiednie zastosowanie, o ile nie będą sprzeczne z przepisami Działu IIa o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, z wyłączeniem spraw gospodarczych rozpoznawanych w europejskim postępowaniu nakazowym, europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz elektronicznym postępowaniu upominawczym.

¹⁴ Zasadniczo ustawa z 16 października 2019 r. weszła w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem m.in. opisanego art. 4, który wszedł w życie z dniem 7 listopada 2019 r., albowiem usuwał dostrzeżone niejasności w uchwalonej ustawie nowelizującej.

2. Pojęcie sprawy gospodarczej

Definicja sprawy gospodarczej, która dotychczas była zamieszczona w ustawie o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, także ulegała modyfikacjom, ponieważ dokonano zmiany w zakresie kwalifikowania sprawy jako sprawy gospodarczej w wyniku nowelizacji wprowadzonej przepisami ustawy Kodeks postępowania cywilnego¹⁵. W konsekwencji definicja sprawy gospodarczej zawarta była zarówno w ustawie o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, jak też w przepisach k.p.c.

Przepis art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g. definiował sprawy gospodarcze na podstawie określenia zakresu kompetencji sądu gospodarczego. W związku z tym w orzecznictwie wyrażono stanowisko, że przedmiotowy przepis, jako kompetencyjny, stanowił normę o charakterze ogólnym. Zgodnie z przywołanym przepisem za sprawy gospodarcze uznawano sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej.

Ponadto za sprawy gospodarcze uznawane były także sprawy enumeratywnie określone w art. 2 ust. 2 powołanej ustawy, do których zaliczono następujące sprawy:

- 1) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 k.s.h.;
- 2) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku;
- 3) między organami przedsiębiorstwa państwowego;
- 4) między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organem a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór;

¹⁵ Ustawa z 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 235, poz. 1699.

- 5) z zakresu postępowania o poprawie gospodarki przedsiębiorstwa państwowego oraz jego upadłości;
- 6) z zakresu prawa upadłościowego i naprawczego;
- 7) o nadanie klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym, którymi są orzeczenia sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem (w wyniku dokonanej nowelizacji przepisu art. 2 u.r.p.s.s.g. przesądzona została kwestia sporna dotycząca kognicji sądu gospodarczego w zakresie postępowania klauzulowego¹⁶);
- 8) inne przekazane przez odrębne przepisy.

Ostatni z punktów stanowił, że za sprawy gospodarcze uznawano także sprawy określone w innych ustawach, co wskazywało, że katalog spraw uznawanych za gospodarcze miał charakter otwarty.

Natomiast z zakresu spraw uznawanych za sprawy gospodarcze były wyłączone sprawy o podział majątku wspólnego wspólników po rozwiązaniu spółki cywilnej (art. 2 ust. 3 u.r.p.s.s.g.).

Definicja sprawy gospodarczej, która była zamieszczona w przepisie art. 2 u.r.p.s.s.g., została zawarta także w przepisie art. 479¹ d.k.p.c.¹⁷ W myśl uchylonego przepisu art. 479¹ § 1 d.k.p.c. – przepisy działu IVa k.p.c. miały zastosowanie w sprawach ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (sprawy gospodarcze).

Do spraw gospodarczych zaliczano również sprawy:

- 1) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 k.s.h.;

¹⁶ B. Draniewicz, *Nowelizacja KPC – zestawienie najważniejszych zmian z komentarzem*, EP luty 2007, Nr 2 (86).

¹⁷ Dział IV a oraz przepisy art. 479¹ k.p.c. – zostały uchylone z dniem 3 maja 2012 r. na mocy ustawy z dnia 6 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), odwołując się do tych przepisów będzie stosowany dalej skrót d.k.p.c.

- 2) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszenia środowiska i o przywrócenie do stanu poprzedniego lub naprawienie szkody z tym związanej oraz zakazanie lub ograniczenie działalności zagrożającej środowisku;
- 3) należące do właściwości sądów na podstawie przepisów o ochronie konkurencji, prawa energetycznego, prawa telekomunikacyjnego, prawa pocztowego oraz przepisów o transporcie kolejowym;
- 4) przeciwko przedsiębiorcom o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone.

Według obu przywołanych definicji dana sprawa była uznawana za sprawę gospodarczą tylko wówczas, gdy dotyczyła: 1) stosunków cywilnych, 2) między podmiotami gospodarczymi, 3) w zakresie prowadzonej przez te podmioty działalności gospodarczej.

Takie dychotomiczne definiowanie sprawy gospodarczej budziło liczne wątpliwości interpretacyjne zarówno w judykaturze, jak i doktrynie. Odmiennosc ujęć definicyjnych odnosiła się do podmiotu gospodarczego. W art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g. określone było bowiem wówczas, że chodzi o podmioty prowadzące działalność gospodarczą „na zasadach określonych w odrębnych przepisach”. Z kolei w art. 479² § 1 d.k.p.c., uzupełniającym definicję zamieszczoną w art. 479¹ § 1 d.k.p.c., było wskazane, że podmiotami gospodarczymi są w szczególności podmioty określone w podanych opisowo przepisach, a także banki. Przy czym warto podkreślić, iż żaden z wymienionych przepisów nie zawierał samodzielnej definicji podmiotu gospodarczego. Tym samym analiza powyższych regulacji budziła wątpliwości odnośnie do przyczyn dwukrotnego zamieszczenia przez ustawodawcę definicji pojęcia sprawy gospodarczej. Uznano, że każdy z przywołanych przepisów służył odmiennym celom. Przepis art. 2 u.r.p.s.s.g. określał sprawę gospodarczą w aspekcie kompetencji sądu gospodarczego, a więc stanowił normę o charakterze ogólnym. Z kolei przepis art. 479¹ k.p.c. definiował sprawę gospodarczą ze względu na potrzebę wskazania rodzaju spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu procesowym

odrębnym, uregulowanym wówczas w art. 479^l-479²⁷ d.k.p.c. i odnosił się tylko do tych spraw spośród wymienionych w art. 2 u.r.p.s.s.g, dla których zastosowanie mogły znaleźć przepisy o procesie cywilnym. Przepis art. 479^l d.k.p.c. stanowił zatem w stosunku do art. 2 u.r.p.s.s.g. normę szczegółową. Takiego rodzaju wykładni w zakresie relacji pomiędzy tymi przepisami dokonał Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 8 marca 1991 r. III CZP 9/91¹⁸. W uzasadnieniu tej uchwały zwrócono uwagę, że w u.r.p.s.s.g. pojęcie „sprawy gospodarczej” zdefiniowane było dwukrotnie. Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g. – za sprawy gospodarcze uznawano sprawy ze stosunków cywilnych między podmiotami gospodarczymi prowadzącymi działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach, w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej. Ponadto zgodnie z ustępem 2 pkt 1-8 tegoż artykułu sprawami gospodarczymi były enumeratywnie wyliczone konkretne rodzaje spraw, a katalog tych spraw był otwarty. Ponadto ustawodawca zdefiniował sprawę gospodarczą w art. 6 pkt 3, nowelizującym przepisy kodeksu postępowania cywilnego przez wprowadzenie do jego księgi pierwszej tytułu VII nowego działu IVa, obejmującego przepisy od art. 479^l do art. 479²⁷ d.k.p.c., w ramach postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. W uzasadnieniu przywołanej uchwały Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że mamy do czynienia z powtórzeniem, choć z mało istotnymi zmianami redakcyjnymi, treści art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g., co wynikało z tego, że stosunek art. 2 u.r.p.s.s.g. do art. 479^l d.k.p.c. nie jest relacją pełnej wzajemności. Przepis art. 2 u.r.p.s.s.g. był ramowo szerszy, dlatego należało go traktować jako normę ogólną, określającą pojęcie „sprawy gospodarczej” z uwagi na zakres kompetencji sądu gospodarczego, natomiast art. 479^l d.k.p.c. był normą szczegółową, definiującą to pojęcie ze względu na potrzebę rodzajowego sprecyzowania spraw podlegających rozpoznawaniu w odrębnym postępowaniu procesowym. Wniosek taki można

¹⁸ Uchwała składu 7 sędziów z dnia 8 marca 1991 r., III CZP 9/91, OSNCP 1991, nr 8-9, poz. 98.

wyprowadzić na podstawie tego, że wśród spraw wymienionych w ogólnym przepisie art. 2 u.r.p.s.s.g. znajdowały się także sprawy rozpatrywane w trybie nieprocesowym lub w innych postępowaniach sądowych. Sąd Najwyższy ponadto zauważył, że dział IVa tytułu VII księgi pierwszej k.p.c. nie obejmował swoim zakresem wszystkich spraw gospodarczych rozpoznawanych przez sądy gospodarcze. Stwierdzenie takie doprowadziło do wniosku, że ustawa z 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych rozróżniała sprawy gospodarcze *sensu largo* (art. 2) oraz sprawy gospodarcze *sensu stricto* (art. 6 pkt 3 w części dotyczącej art. 479^l d.k.p.c.), a rozstrzygane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, uregulowanym w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego.

Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że z kolei unormowanie zawarte art. 479² § 2 d.k.p.c. mogło być rozumiane różnie: ściśle (wąsko) lub też rozszerzająco. Ściśła wykładnia tego przepisu, mająca na uwadze dosłowne jego brzmienie oraz lokalizację normatywną, miała uzasadniać stanowisko, że omawiane wyłączenie odnosi się jedynie do odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych, dlatego w konsekwencji sprawy wymienione w przytoczonym przepisie w dalszym ciągu były objęte klauzulą ogólną z art. 2 u.r.p.s.s.g. Następstwem wyłączenia – wobec treści art. 1 tej ustawy – było rozpatrywanie tych spraw przez sądy gospodarcze w zwykłym trybie procesowym.

Wykładnia rozszerzająca natomiast prowadziła do wniosku, że sprawy, o których mowa w art. 479² § 2 d.k.p.c., w ogóle byłyby wyłączone spod kompetencji sądów gospodarczych. Oznaczało to, że były one rozpoznawane na zasadach ogólnych przez sądy cywilne (ściśle zaś mówiąc przez wydziały cywilne sądów rejonowych lub okręgowych). Sąd Najwyższy w prezentowanej uchwale przeprowadził rozważania w oparciu o wykładnię celowościową, werbalną i systemową. Uznał, że celem wyłączenia z art. 479² § 2 d.k.p.c. było, aby osoby wymienione w tym przepisie nie zostały narażone na szereg obostrzeń i uproszczeń proceduralnych przewidzianych w odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych.

Dokonując takiego stwierdzenia, odwołał się do rządowego projektu ustawy z 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, który przewidywał objęcie postępowaniem odrębnym wszystkich spraw gospodarczych powierzonych do rozpoznania sądom gospodarczym, z wyjątkiem spraw rejestrowych, a z drugiej zaś strony wyłączenie spod kompetencji sądów gospodarczych spraw z udziałem osób wymienionych w art. 479² § 2 d.k.p.c. W efekcie prac prowadzonych przez komisje sejmowe konstrukcja projektu ustawy z 1989 r. została jednakże zasadniczo zmieniona, a najistotniejszą modyfikacją było wyłączenie niektórych sporów gospodarczych z postępowania odrębnego spod kognicji sądów gospodarczych, a mianowicie wyłączono sprawy z udziałem rolników indywidualnych oraz osób fizycznych czerpiących z nieewidencjonowanej działalności gospodarczej dodatkowy dochód¹⁹. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu omawianej uchwały dostrzegł ponadto, że nazwa działu IVa (wprowadzonego bezpośrednio po art. 479 d.k.p.c.) nie jest adekwatna do rzeczywistej regulacji normatywnej w nim zawartej. Wprawdzie dział ten opatrzony został nagłówkiem „Postępowanie w sprawach gospodarczych”, ale w istocie nie obejmował swoim zakresem wszystkich spraw gospodarczych rozpoznawanych przez sądy gospodarcze, co miało przemawiać również za rozszerzającą wykładnią art. 479² § 2 k.p.c. Reasumując, zdaniem Sądu Najwyższego wyłączenie z art. 479² § 2 d.k.p.c. podyktowane było przede wszystkim potrzebą wyeliminowania sytuacji, w której sprawy gospodarcze z udziałem osób w tym przepisie wymienionych, toczyłyby się w sądach położonych częstokroć z dala od ich miejsca zamieszkania. Intencją zatem ustawodawcy przy wprowadzaniu tego wyłączenia było, żeby sprawy te – mimo gospodarczego charakteru z punktu widzenia przesłanek podmiotowych i przedmiotowych – z uwagi na swoją społeczną specyfikę rozpoznawane były wedle dotychczasowych zasad.

¹⁹ Zob. Dziennik Sejmowy nr 8 z 1989 r.

Przy założeniu racjonalności ustawodawcy nie byłoby bowiem celowe dwukrotne zamieszczenie w ustawie definicji tego samego pojęcia. Ustawodawca nie wprowadza norm między sobą niezgodnych. W związku z tym uznano, że zamiarem ustawodawcy nie było wprowadzenie węższego niż w art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g. określenia kręgu podmiotów gospodarczych w art. 479² § 1 d.k.p.c. Wniosek taki wyprowadzono w oparciu o analizę treści przepisu art. 479² § 1 d.k.p.c., zgodnie z którym za podmioty gospodarcze uznano podmioty określone w podanych opisowo przepisach, a także banki. Przy czym, jak wynikało z brzmienia przedmiotowego przepisu, zawarte w nim wyliczenie nie było wyczerpujące, skoro użyto zwrotu „w szczególności”. Niepełny charakter wyliczenia nie pozwalał zatem na wnioskowanie indukcyjne.

Ponadto z art. 479² § 1 d.k.p.c. można było wnioskować, że podstawę prawną prowadzenia działalności gospodarczej przez podmioty gospodarcze stanowić mogły także inne, niewymienione w tym paragrafie przepisy. W związku z tym wzajemny stosunek art. 2 ust. 1 u.r.p.s.s.g. i art. 479² § 1 d.k.p.c. traktowano jako „uzupełnienie”, ale w tym znaczeniu, że za podmiot gospodarczy uznawano każdy podmiot, który został dopuszczony do prowadzenia działalności gospodarczej na mocy odrębnych przepisów, a w szczególności przez przepisów określonych w art. 479² § 1 d. k.p.c.²⁰

Przedstawiona powyżej wykładnia była zgodna z wykładnią dokonaną przez Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z dnia 18 czerwca 1991 r. III CZP 40/91²¹, a także w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1991 r., III CZP 53/91²².

Jak wspomniano, w literaturze w oparciu o analizy przepisów obu ustaw wyróżniano pojęcie sprawy gospodarczej w znaczeniu *sensu*

²⁰ Uchwała składu 7 sędziów SN – Izba Cywilna z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 117/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 65.

²¹ OSNCP 1992, nr 2, poz. 17.

²² LEX nr 9060.

largo i sensu stricto. Podstawą zakwalifikowania danej sprawy jako sprawy gospodarczej były kryteria przedmiotowe, jak też podmiotowe. Kryteria te były określone zarówno w przepisie art. 2 u.r.p.s.s.g., jak i dotychczasowym przepisie art. 479^l d.k.p.c.

Przepis art. 2 u.r.p.s.s.g. zawierał definicję sprawy gospodarczej ze względu na zakres kompetencji sądu gospodarczego, dlatego jako kompetencyjny stanowi normę o charakterze ogólnym. Natomiast dotychczasowy przepis art. 479^l d.k.p.c. definiował sprawę gospodarczą ze względu na potrzebę wskazania spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu procesowym odrębnym unormowanym w dziale IVa k.p.c.¹¹, a więc zawierał normę szczególną w stosunku do art. 2 u.r.p.s.s.g.¹² Wszystkie sprawy określone w dotychczasowym przepisie art. 2 u.r.p.s.s.g. były rozpoznawane przez sąd gospodarczy¹³, a stosownie do dotychczasowego przepisu art. 479^l d.k.p.c. rozpoznawaniu w postępowaniu odrębnym podlegały tylko niektóre ze spraw uznanych przez ustawodawcę za gospodarcze w art. 2 ustawy o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych¹⁴. Pozostałe sprawy gospodarcze były rozpoznawane w „zwykłym” postępowaniu procesowym, w postępowaniu nieprocesowym oraz postępowaniu upadłościowym¹⁵. Jednakże definicja kodeksowa nie przesądzała samoistnie o przynależności danej sprawy do postępowania odrębnego, gdyż w grę wchodziły ogólne wyłączenia z drogi procesu, przewidziane w art. 13 § 1 k.p.c.¹⁶ Jedynie właściwe zakwalifikowanie sprawy pozwalało na rozpoznanie sprawy we właściwym postępowaniu.

Z dniem 7 listopada 2019 r. utraciła moc ustawa z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, a definicja sprawy gospodarczej zawarta jest obecnie jedynie w przepisie art. 458^l k.p.c.

Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego, zdecydowano się na wprowadzenie kryterium przedmiotowo-podmiotowego przy definiowaniu sprawy gospodarczej, gdyż dotychczasowy sposób określenia kategorii spraw rozpoznawanych

w postępowaniu gospodarczym oparty był właśnie na takim kryterium i nie sprawiał większych problemów w praktyce. W związku z tym ustawodawca, wprowadzając ponownie postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, wzorował się na poprzednio szeroko ujmowanym pojęciu sprawy gospodarczej, które uregulowane było dotychczas w art. 2 ust. 2 u.r.p.s.s.g. W założeniach projektowanej ustawy planowano, że z dotychczasowego katalogu spraw uznawanych za gospodarcze miały zostać wyłączone te rodzaje spraw, które ze swej istoty nie mają bezpośredniego związku z obrotem gospodarczym, a w których rozpoznawaniu sąd gospodarczy jest mniej wyspecjalizowany niż sąd cywilny. Miały być to sprawy:

- o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu obejmującemu roszczenia, które, gdyby były rozpoznawane przez sąd, należałyby do właściwości sądów gospodarczych,
- o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego obejmującego roszczenie, które, gdyby było rozpoznawane przez sąd, należałoby do właściwości sądów gospodarczych,
- o ustalenie, że orzeczenie sądu lub rozstrzygnięcie innego organu państwa obcego wydane w sprawie gospodarczej podlega albo nie podlega uznaniu.

W uzasadnieniu projektu stwierdzono bowiem, że sam fakt, iż klauzulę wykonalności miałyby nadawać sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy o roszczenia rozpoznawane przez sąd gospodarczy, powodowałby wiele wątpliwości interpretacyjnych na tle właściwości funkcjonalnej sądu. Ponadto wyrażono stanowisko, że do rozpoznawania spraw egzekucyjnych zdecydowanie bardziej właściwe byłyby sądy cywilne, zajmujące się postępowaniem egzekucyjnym w znacznie szerszym zakresie. Poza takim ogólnikowym spostrzeżeniem nie zamieszczono szerszej argumentacji w tym zakresie. W związku z tym warto przypomnieć, że z dniem 20 marca 2007 r., w związku z wejściem w życie zmian

do k.p.c.²³, do właściwości funkcjonalnej sądów gospodarczych przekazano także rozpoznanie wniosków o nadanie klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym w postaci prawomocnych orzeczeń sądów gospodarczych lub natychmiast wykonalnych albo ugodom zawartym przed tym sądem. Natomiast z uwagi na specyfikę postępowania egzekucyjnego nie wprowadzano odrębności prowadzenia czynności egzekucyjnych w przypadku spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze. Sąd Najwyższy stwierdził, w uchwale z dnia 30 czerwca 1992 r., III CZP 74/92, że sąd gospodarczy nie jest sądem egzekucyjnym²⁴. Organami egzekucyjnymi są komornicy sądowi, a sąd w przypadkach wskazanych w ustawie (por. art. 758 k.p.c.). Przy czym sprawy egzekucyjne należą do kompetencji sądów rejonowych nie tylko jako organu egzekucyjnego prowadzącego egzekucję i wykonującego czynności egzekucyjne (por. art. 1049 § 1, art. 1050 lub 1051 k.p.c.), ale także jako sądu egzekucyjnego, kontrolującego czynności działającego przy nim komornika (por. art. 759 § 1 i 2, 767, 813 § 1 i 2, art. 839 § 1 k.p.c.). Niekiedy, sprawując nadzór nad czynnościami komornika, sąd rejonowy pełni tę funkcję bądź jako organ egzekucyjny, bądź jako sąd egzekucyjny (art. 1051 § 3, art. 1057 § 1 k.p.c.). W pełni należy podzielić stanowisko Sądu Najwyższego (wyrażone w uchwale z 30 czerwca 1992 r.²⁵), że przekazanie spraw gospodarczych sądom gospodarczym na podstawie u.r.p.s.s.g. nastąpiło celem rozpoznawania spraw, a nie podejmowania czynności wykonawczych w postępowaniu egzekucyjnym. Rozpoznawanie spraw wiąże się z rozstrzygnięciem, a nie podejmowaniem czynności, celem doprowadzenia do przymusowego wykonania.

²³ Na mocy art. 1 pkt 34) ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699) w art. 781 po § 1 dodany został § 1¹ w brzmieniu: „§ 1¹. Tytułom egzekucyjnym, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 1, 11, 3-6 i § 3, klauzulę wykonalności może nadać także referendarz sądowy, z wyłączeniem przypadków wymienionych w art. 7781, 787, 7871, 788, 789”.

²⁴ Uchwała SN z dnia 30 czerwca 1992 r., III CZP 74/92, OSNCP 1992, nr 12, poz. 229.

²⁵ LEX nr 9060.

W pełni należy także podzielić stanowisko Sądu Najwyższego, że do odmiennej oceny w żadnym razie nie może doprowadzić regulacja zawarta w art. 735 k.p.c., iż sąd gospodarczy będzie sądem właściwym w postępowaniu zabezpieczającym, jeśli wydaje postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia w sprawach gospodarczych. Postępowanie zabezpieczające jest bowiem pomocniczym postępowaniem względem postępowania rozpoznawczego, wprawdzie mając związek z jego przebiegiem, ale będąc także pomocniczym do postępowania egzekucyjnego. Cywilne postępowanie zabezpieczające, mimo samodzielności strukturalnej i funkcjonalnej, pozostaje w związku z prowadzonym cywilnym postępowaniem rozpoznawczym, ale i postępowaniem egzekucyjnym²⁶. Postępowanie zabezpieczające jest zatem postępowaniem akcesoryjnym, chociaż jednocześnie samodzielnym.

Podobnie sąd gospodarczy będzie właściwy w przypadku zabezpieczenia dowodu (art. 310 i 311 k.p.c.). Sąd Najwyższy zauważył ponadto, że wniosku o przynależności spraw egzekucyjnych do właściwości sądów gospodarczych nie da się wyprowadzić z treści przepisu art. 2 ust. 2 pkt 7 u.r.p.s.s.g., zgodnie z którym sprawami gospodarczymi są także sprawy z zakresu prawa upadłościowego. Postępowanie upadłościowe stanowi bowiem szczególnego rodzaju postępowanie, które jest prowadzone, jeśli zostaną spełnione podstawy do ogłoszenia upadłości. Po pierwsze postępowanie upadłościowe uregulowane jest w innym akcie prawnym, a po drugie nie służy doprowadzeniu do przymusowego zaspokojenia wierzyciela, lecz jego celem jest równomierne zaspokojenie wszystkich wierzycieli upadłego z majątku wchodzącego w skład masy upadłości. Za przynależnością spraw egzekucyjnych do kompetencji sądów gospodarczych, zdaniem Sądu Najwyższego, nie przemawiają także regulacje zawarte w przepisach szczególnych o egzekucji z udziałem Skarbu Państwa oraz podmiotów gospodarczych (art. 1060-1063 k.p.c.).

²⁶ I. Gil, *Postępowanie zabezpieczające*, Sopot 2017, s. 22.

Ocena charakteru sprawy jako sprawy gospodarczej powinna być także przedmiotem ustalenia w ramach powództwa przeciwegzekucyjnego jako sprawy gospodarczej²⁷. Według Sądu Najwyższego rozpoznawanie i rozstrzyganie tych spraw gospodarczych w procesie przez sądy gospodarcze stanowi realizację założeń ustawowych i podkreślonego już w powołanym orzecznictwie postulatu specjalizacji i względnej odrębności sądów gospodarczych – podyktowanego społecznym znaczeniem spraw – na etapie postępowania rozpoznawczego²⁸.

Odnosnie do wyłączenia spod kognicji sądu gospodarczego spraw o ustalenie, że orzeczenie sądu lub rozstrzygnięcie innego organu państwa obcego wydane w sprawie gospodarczej podlega albo nie podlega uznaniu również, zawarto bardzo enigmatyczne stwierdzenie, że „w sądzie cywilnym, który prowadzi inne postępowania tego samego rodzaju, rozpoznanie takiej będzie z reguły sprawniejsze, niż w sądzie gospodarczym, w którym jest to rzadkość”.

3. Kryteria decydujące o uznaniu sprawy za sprawę gospodarczą i rodzaje spraw uznawanych za gospodarcze

Wydaje się, że wprowadzenie ogólnego kryterium uznawania sprawy za sprawę gospodarczą w przepisach k.p.c. o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych powoduje niespójność terminologiczną i wątpliwości interpretacyjne w kontekście regulacji, że przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych będą miały zastosowanie jedynie w sprawach rozpoznawanych w procesie. W związku z tym niezrozumiałe jest wprowadzanie katalogu spraw uznawanych za sprawy gospodarcze, które ze względu na specyfikę postępowania będą rozpoznawane na podstawie przepisów zawartych w innych aktach prawnych,

²⁷ Uchwała SN z dnia 14 października 1993 r., III CZP 141/93, OSNCP 1994, nr 5, poz. 102.

²⁸ *Ibidem*.

czy też w przepisach niezwiązanych z merytorycznym rozpoznawaniem spraw.

Obecnie nadal **kryterium decydującym o uznaniu danej sprawy za sprawę gospodarczą jest kryterium przedmiotowo-podmiotowe.**

Kryterium przedmiotowe zakłada, że spór musi mieć charakter sprawy cywilnej w ujęciu materialnym, a nie formalnym²⁹. Natomiast kryterium podmiotowe do kwalifikacji danej sprawy jako gospodarczej polega na tym, że spór musi istnieć pomiędzy przedsiębiorcami. Z kolei kryterium funkcjonalne wymaga, aby spór wiązał się z prowadzoną działalnością gospodarczą³⁰.

W związku z tym **sprawami gospodarczymi będą sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej.** Tego rodzaju sprawy będą także **nawet w sytuacji, gdyby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej.**

Oprócz tej dotychczasowej zasady wprowadzony został enumeratywnie określony katalog spraw, które będą uznawane za sprawy gospodarcze również w przypadku, gdy nie spełniają kryteriów określonych w art. 458¹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Zgodnie z przedmiotowym przepisem, tj. **art. 458¹ § 1 k.p.c. sprawami gospodarczymi są sprawy:**

- 1) ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej;
- 2) określone w pkt 1, choćby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej;
- 3) ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 k.s.h.³¹;

²⁹ M. Manowska, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 16.

³⁰ *Ibidem*, s. 17.

³¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r., poz. 505).

- 4) przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku;
- 5) z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych;
- 6) z umów leasingu;
- 7) przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej;
- 8) między organami przedsiębiorstwa państwowego;
- 9) między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór;
- 10) z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego;
- 11) o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem;
- 12) o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem.

Poniżej omówione zostaną poszczególne kategorie spraw uznane przez ustawę za sprawy gospodarcze, przy czym nie jest równoznaczne, że sprawy te będą rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

3.1. Sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej

Za sprawy gospodarcze uznane zostały sprawy ze stosunków cywilnych, prowadzone pomiędzy przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Celem ustalenia, jakiego

rodzaju będą to sprawy, niezbędne jest przeanalizowanie poszczególnych elementów decydujących o tym, że sprawa pomiędzy przedsiębiorcami będzie uznawana za sprawę gospodarczą.

3.1.1. Pojęcie sprawy cywilnej

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych rozpoznawane będą wyłącznie sprawy ze stosunków cywilnych, a nie każdego rodzaju sprawy cywilne. Przepis art. 1 k.p.c. zawiera definicję ustawową spraw cywilnych. Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego Kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych. Niedopuszczalność drogi sądowej, stanowiąca bezwzględną przesłankę procesową, zachodzi wtedy, gdy sprawa nie ma charakteru sprawy cywilnej ani w znaczeniu materialnym ani formalnym, albo gdy ma wprawdzie charakter sprawy cywilnej w znaczeniu materialnym, ale na podstawie szczególnego przepisu została przekazana do właściwości innego organu jak sąd powszechny³².

A zatem w ramach wstępnego badania sąd powinien ustalić, czy według twierdzeń powoda zawartych w pozwie między nim a pozwanym istnieje stosunek cywilnoprawny, droga sądowa jest dopuszczalna i pozew nie może być odrzucony z powodu jej braku. W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych nie będą rozpoznawane sprawy cywilne inne niż ze stosunków cywilnych. Cechą stosunków cywilnoprawnych jest autonomia woli stron w zakresie ich zawarcia, ukształtowania i rozwiązania. Kolejną cechą stosunków cywilnoprawnych jest równorzędność podmiotów. W zasadzie każde roszczenie procesowe, sformułowane jako żądanie zasądzenia, ustalenia lub ukształtowania stosunku prawnego,

³² Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 655/15, Legalis nr 1488829.

niezależnie od jego merytorycznej zasadności, jest objęte drogą sądową, jeżeli dotyczy podmiotów, których pozycja w ramach tego stosunku prawnego jest równorzędna³³. Ocena charakteru sprawy na podstawie art. 1 k.p.c. zależy od przedmiotu procesu, tj. przedstawionego pod osąd rozszczenia i przytoczonego przez powoda stanu faktycznego³⁴. **Każda sprawa gospodarcza musi być sprawą cywilną, ale nie każda sprawa cywilna będzie uznawana za sprawę gospodarczą.** Jak zasadnie dostrzega się w orzecznictwie – o tym, czy sprawa oddana pod osąd jest sprawą cywilną, decyduje przedmiot procesu, czyli dochodzone przed sądem roszczenie i przytoczony przez powoda stan faktyczny, obejmujący zdarzenia, z których wynikają konsekwencje cywilnoprawne (sprawa cywilna w znaczeniu materialnym)³⁵. Większość stanowisk wyrażanych w judykaturze przychyliła się do szerokiego ujmowania dopuszczalności drogi sądowej,

³³ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 11 stycznia 2017 r., IV CSK 112/16, Legalis nr 1598995.

³⁴ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 11 kwietnia 2014 r., I CSK 306/13, Legalis nr 1163679 oraz przywołane w uzasadnieniu tego wyroku orzecznictwo. Te dwa elementy, konkretyzując stosunek prawny między stronami, kształtują charakter sprawy i tym samym nadają jej – lub odejmują – przymiot sprawy cywilnej (por. uchwałę SN z dnia 8 stycznia 1992 r., III CZP 138/91, OSNSP 1992, nr 7-8, poz. 128 oraz postanowienia SN z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161, z dnia 9 marca 1999 r., II CKN 984/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 180, z dnia 11 sierpnia 1999 r., I CKN 414/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 20 i z dnia 14 września 2004 r. III CK 566/03). Oznacza to, że istotne w tym względzie są twierdzenia powoda, na których opiera on swoje roszczenie, bowiem wykazanie istnienia roszczenia i stosunku prawnego łączącego strony nie jest wymagane; okoliczności te mogą mieć znaczenie tylko dla oceny zasadności powództwa (por. uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129 i powołane tam orzecznictwo). Nie powinno też budzić wątpliwości, że wykładnia art. 1 i 2 k.p.c. powinna pozostawać w zgodzie z przepisami art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 177 Konstytucji, które gwarantują każdemu prawo do sądu, stwarzając domniemanie kompetencji sądu powszechnego we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów. Stąd w orzecznictwie zarówno Sądu Najwyższego, jak i Trybunału Konstytucyjnego pojęcie sprawy cywilnej rozumiane jest szeroko (zob. postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 6, wyrok TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK 2000, nr 5, poz. 143, uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129).

³⁵ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 20 marca 2019 r., V CSK 655/17, Legalis nr 1887511.

przypisując zasadnicze znaczenie pojęciu roszczenia procesowego, a więc samemu twierdzeniu powoda o istnieniu stosunku prawnego z zakresu objętego pojęciem sprawy cywilnej w rozumieniu art. 1 i art. 2 § 1 i 3 k.p.c.³⁶

„W zasadzie każde roszczenie procesowe, sformułowane jako żądanie zasądzenia, ustalenia lub ukształtowania stosunku prawnego, niezależnie od jego merytorycznej zasadności, jest objęte drogą sądową, jeżeli dotyczy podmiotów, których pozycja w ramach tego stosunku prawnego jest równorzędna”³⁷, a więc strona postępowania nie może stosować środków przymusu państwowego ani nie może korzystać z władztwa administracyjnego.

3.1.2. Pojęcie przedsiębiorcy

Ustalenie, czy sprawa może być rozpoznana w postępowaniu odrębnym, wymaga ustalenia, czy jest sprawą gospodarczą według kryteriów podmiotowych i przedmiotowych.

Jako sprawę gospodarczą ustawa kwalifikuje sprawy rozpoznawane pomiędzy przedsiębiorcami. **Kodeks postępowania cywilnego nie definiuje, jakie podmioty należy uznać za przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.** Obecna regulacja różni się zatem od wcześniejszej zawartej w uchylonym przepisie art. 479² k.p.c., który definiował, jakie podmioty uznawano za przedsiębiorców. **Obecna regulacja prawna, nie zawierając odrębnej regulacji prawnej w tym zakresie, wymaga odwołania się do definicji**

³⁶ Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129, uchwała SN z dnia 5 kwietnia 2006 r., III CZP 121/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 178, postanowienia SN z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161, z dnia 22 sierpnia 2000 r., IV CKN 1188/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 20, z dnia 9 maja 2007 r., I PZP 2/07, OSNP 2009, nr 1516, poz. 224, z dnia 22 sierpnia 2007 r., III CZP 76/07.

³⁷ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 11 stycznia 2017 r., IV CSK 112/16, Legalis nr 1598995.

zawartej w innych aktach prawnych, choć przepisy k.p.c. nie określają, jakie przepisy powinny zostać zastosowane przy definiowaniu przedsiębiorcy.

W związku z tym, że pojęcie przedsiębiorcy zostało zdefiniowane w różnych aktach prawnych, to utrudnia ustalenie, jaką z definicji należy wziąć pod uwagę przy ustalaniu, czy przedmiot sporu dotyczy sprawy pomiędzy przedsiębiorcami. Z uwagi na powyższe w niezbędnym zakresie przedstawione zostaną regulacje, które zawierają definicję przedsiębiorcy.

Zasady podejmowania, wykonywania i zakończenia działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym prawa i obowiązki przedsiębiorców oraz zadania organów władzy publicznej w tym zakresie reguluje ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców³⁸. Ponadto zawiera definicję przedsiębiorcy oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą. W rozumieniu art. 3 pr.przed. działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły.

Przy czym za przedsiębiorców uważa się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej.

Definicja przedsiębiorcy zawarta jest także w art. 2 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji³⁹; zgodnie z przedmiotowym przepisem przedsiębiorcami, w rozumieniu ustawy, są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową, uczestniczą w działalności gospodarczej.

³⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1292, dalej jako pr.przed.

³⁹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 1993 r. Nr 47, poz. 211).

Do pojęcia przedsiębiorcy odwołuje się art. 43¹ ustawy Kodeks cywilny⁴⁰, zgodnie z którym przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c., prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Przepis art. 43¹ k.c. zawiera definicję przedsiębiorcy stworzoną na potrzeby prawa prywatnego i pojęcie przedsiębiorcy jest zdefiniowane przez ten przepis bardzo szeroko⁴¹, szerzej niż pojęcie przedsiębiorcy funkcjonujące w ustawie Prawo przedsiębiorców.

Dla zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy (w rozumieniu przepisu art. 43¹ k.c.) ma przede wszystkim znaczenie element funkcjonalny, który łączy się z prowadzeniem działalności gospodarczej lub zawodowej. Ustawa wymaga bowiem, aby przedsiębiorca prowadził działalność gospodarczą lub zawodową. Stwierdzenie „prowadzi działalność” zakłada określony ciąg działań, a nie tylko pojedyncze czynności. Jak zasadnie dostrzega się w orzecznictwie – przedsiębiorcą będzie tylko ten, kto wykonuje czynności powtarzalne i w taki sposób, że tworzą one pewną całość, a nie stanowią oderwanego świadczenia czy świadczeń określonych rzeczy lub usług. Jeżeli takie działania mają charakter gospodarczy lub zawodowy, istnieją podstawy do uznania, że podejmujący je podmiot jest przedsiębiorcą⁴². Definicja zawarta w przepisie art. 43¹ k.c. funkcjonuje w obszarze prawa cywilnego, dlatego w literaturze wyrażano pogląd, że należy ją konsekwentnie stosować we wszelkich stosunkach z zakresu prawa prywatnego. Do wykładni utrwalonej w doktrynie prawa publicznego należy sięgać z ostrożnością, a zaznaczone wyraźnie w ustawodawstwie cywilnym odmienności regulacji prawnej nie mogą być traktowane

⁴⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145), dalej jako k.c.

⁴¹ Wyrok SO w Nowym Sączu z dnia 13 listopada 2013 r., III Ca 750/13, Legalis nr 1550084.

⁴² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 7 sierpnia 2006 r., I ACz 441/06, Legalis nr 550149.

jako dysonans prawny⁴³. Definicję przedsiębiorcy zawartą w art. 43¹ k.c. traktuje się w doktrynie za autonomiczną względem ogólnej definicji przedsiębiorcy w prawie publicznym zawartej w art. 4 ust. 1 pr.przed., choć orzecznictwo i poglądy doktryny wyrażane w odniesieniu do tej definicji mogą być pomocne przy interpretacji cywilnoprawnego pojęcia przedsiębiorcy⁴⁴. Przy czym aktualna definicja działalności gospodarczej, określona w art. 3 pr.przed., nie odwołuje się do działalności zawodowej. W literaturze⁴⁵ wyrażono pogląd, że pominięcie działalności zawodowej nie wiąże się z zamiarem ustawodawcy wyłączenia pojęcia działalności zawodowej z zakresu pojęcia działalności gospodarczej, gdyż – jak wyjaśnione zostało w projekcie ustawy – za działalność zawodową można uznać działalność gospodarczą, jeśli ma charakter zarobkowy, zorganizowany i ciągły, a więc nie ma potrzeby, aby wskazywać, że pojęcie działalności gospodarczej obejmuje również działalność zawodową⁴⁶.

Treść przepisu art. 43¹ k.c. pozwala na wyodrębnienie kryterium podmiotowego i funkcjonalnego⁴⁷ przy ustalaniu kręgu podmiotów, których można uznać za przedsiębiorców. W aspekcie kwalifikacji podmiotowej za przedsiębiorców mogą zostać uznane osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 33¹ § 1 k.c. Ponadto zaliczenie do kategorii przedsiębiorców może nastąpić z uwzględnieniem

⁴³ E. Gniewek, [w:] E. Gniewek (red.), *Komentarz do Kodeksu cywilnego*, Legalis wyd. 2019, uwaga nr 2 do art. 43¹ k.c.

⁴⁴ Ł. Żelechowski, *Komentarz do art. 43¹*, [w:] K. Osajda, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015, Nb 450; E. Gniewek, [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski, *Komentarz do Kodeksu cywilnego*, Warszawa 2016, art. 431, Nb 2.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy – Prawo przedsiębiorców z dnia 21 listopada 2017 r., druk sejmowy Nr 2051, s. 20.

⁴⁷ J. Szwaja, A. Kubiak-Cyrul, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2015, t. V, art. 431 k.c., Nb 3; W. Popiołek, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Warszawa 2015, t. I, art. 431, Nb 6.

funkcjonalnego kryterium (warunku) prowadzenia we własnym imieniu bądź działalności gospodarczej, bądź zawodowej⁴⁸.

W wyniku wprowadzenia do k.c. (na mocy ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw⁴⁹) przepisów art. 43¹ do 43¹⁰ w sposób jednoznaczny unormowana została kwestia firmy przedsiębiorców będących osobami fizycznymi i ochrona firmy takich przedsiębiorców. Wprowadzono zasadę, iż przedsiębiorca działa pod firmą (por. art. 43² k.c.). Firma jest oznaczeniem przedsiębiorcy i w zasadzie składa się z rdzenia i dodatków obowiązujących, których nie można pominąć, oraz fakultatywnych, których umieszczenie zależy od woli przedsiębiorcy. W przypadku przedsiębiorców będących osobami fizycznymi zgodnie z art. 43⁴ k.c. firmą jest ich imię i nazwisko i to jest rdzeń firmy, stosownie do tego przepisu możliwe jest włączenie do firmy pseudonimu lub określeń wskazujących na przedmiot działalności przedsiębiorcy, miejsca jej prowadzenia oraz innych określeń dowolnie wybranych.

W związku z tym, że firma jest nazwą, pod którą działa przedsiębiorca, to przypisać jej należy różnorakie funkcje: indywidualizuje ona przedsiębiorcę i prowadzi do jego identyfikacji w szeroko rozumianym obrocie gospodarczym, spełnia jednocześnie funkcję reklamową, ponieważ jako nazwa handlowa pozwala zidentyfikować źródła pochodzenia towarów i usług. Z tych względów firma jest dobrem intelektualnym, któremu prawo przyznaje ochronę i ma charakter prawa podmiotowego przysługującego przedsiębiorcy. Firma jest prawem podmiotowym bezwzględnym, skutecznym *erga omnes*, przysługuje także tym osobom, które prowadzą działalność w formie spółki cywilnej. Prawo do firmy powstaje z chwilą wpisania przedsiębiorcy do ewidencji działalności gospodarczej, a w każdym razie z chwilą użycia po raz pierwszy w obrocie gospodarczym⁵⁰.

⁴⁸ E. Gniewek, [w:] E. Gniewek (red.), *op. cit.*

⁴⁹ Dz.U. Nr 49, poz. 408.

⁵⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 14 marca 2006 r., I ACa 2057/05, Legalis nr 78710.

Pojęcie przedsiębiorcy zostało zdefiniowane także w **ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów**⁵¹, zgodnie z art. 4 pkt 1 tej ustawy pod pojęciem przedsiębiorcy należy rozumieć przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, a ponadto:

- a) osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, organizującą lub świadczącą usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców,
- b) osobę fizyczną wykonującą zawód we własnym imieniu i na własny rachunek lub prowadzącą działalność w ramach wykonywania takiego zawodu,
- c) osobę fizyczną, która posiada kontrolę, w rozumieniu pkt 4, nad co najmniej jednym przedsiębiorcą, choćby nie prowadziła działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, jeżeli podejmuje dalsze działania podlegające kontroli koncentracji, o której mowa w art. 13,
- d) związek przedsiębiorców w rozumieniu pkt 2, z wyłączeniem przepisów dotyczących koncentracji.

Z kolei w myśl art. 2 **ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji**⁵² przedsiębiorcami, w rozumieniu ustawy, są osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową, uczestniczą w działalności gospodarczej. „Sam fakt, że sprzedaż

⁵¹ Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 339).

⁵² Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1010).

prowadzona jest dla celów zarobkowych lub że osoba fizyczna publikuje jednocześnie na platformie internetowej pewną liczbę ogłoszeń sprzedaży nowych i używanych towarów, nie wystarczą same w sobie, aby zakwalifikować tę osobę jako «przedsiębiorcę» w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 2005/29. Wynika to stąd, że działalność taka, jak ta będąca przedmiotem postępowania głównego, nie może być zakwalifikowana jako «praktyka handlowa» w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 2005/29. Istnienie «praktyki handlowej» w rozumieniu dyrektywy 2005/29 może zostać przyjęte tylko wtedy, gdy praktyka ta pochodzi od «przedsiębiorcy» zgodnie z definicją zawartą w art. 2 lit. b) tej dyrektywy. Aby uznać, że sporna działalność stanowi «praktykę handlową» w rozumieniu tego przepisu, należy upewnić się, że po pierwsze ta działalność może zostać uznana za «praktykę o charakterze handlowym», to znaczy stanowi działanie «przedsiębiorcy», a po drugie, stanowi czynność, pominięcie, zachowanie, praktykę lub komunikację handlową «bezpośrednio związaną z promocją, sprzedażą lub dostawą produktów dla konsumentów» (zob. podobnie wyrok z dnia 17 października 2013 r., C-391/12, pkt 37)⁵³. Zakresem podmiotowym ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji objęci są przedsiębiorcy w rozumieniu art. 2 tej ustawy, a zatem co do zasady ustawa ta reguluje stosunki pomiędzy przedsiębiorcami, co w efekcie prowadzi do wniosku, że podmiotami zdolnymi do popełnienia czynów nieuczciwej konkurencji są w zasadzie przedsiębiorcy (za wyjątkiem wynikającym z regulacji art. 11 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, który to przepis nie ma w sprawie zastosowania)⁵⁴.

Natomiast zgodnie z art. 3 pkt 3 **ustawy Prawo własności przemysłowej**⁵⁵ pod pojęciem przedsiębiorcy rozumie się osobę prowadzącą

⁵³ Wyrok TS z dnia 4 października 2018 r., C-105/17, Legalis nr 1856182.

⁵⁴ Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 lutego 2012 r., V ACa 5/12, Legalis nr 486861.

⁵⁵ Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 776).

w celach zarobkowych działalność wytwórczą, budowlaną, handlową lub usługową, zwaną dalej „działalnością gospodarczą”.

Nawet w **ustawie o ochronie informacji niejawnych**⁵⁶ zawarto definicję przedsiębiorcy, który uznawany jest za przedsiębiorcę w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców lub każdą inną jednostkę organizacyjną, niezależnie od formy własności, którzy w ramach prowadzonej działalności gospodarczej zamierzają realizować lub realizują związane z dostępem do informacji niejawnych umowy lub zadania wynikające z przepisów prawa.

Wszystkie powyższe definicje przedsiębiorcy pełnią różnego rodzaju funkcje, w zależności od tego, czy zostały zawarte w regulacjach odnoszących się do sfery prawa prywatnego, czy publicznego, ale wszystkie przywołane **definicje wiążą pojęcie przedsiębiorcy z wykonywaniem działalności gospodarczej, dlatego ten właśnie element definicji można uznać za podstawowy wyznacznik statusu prawnego przedsiębiorcy**⁵⁷.

3.1.3. Przedsiębiorstwo

W judykaturze podkreśla się⁵⁸, że przedsiębiorstwo występuje w obrocie cywilnoprawnym w co najmniej trzech znaczeniach (podmiotowym, przedmiotowym i funkcjonalnym), jednakże w przypadku, gdy jest ono przedmiotem czynności cywilnoprawnej (np. przedmiotem aportu-zbycia), występuje wyłącznie w znaczeniu przedmiotowym. Przedsiębiorstwo jest w tym znaczeniu ogółem rzeczy i praw związanych trwałymi więzami spełnianej funkcji w obrocie gospodarczym, jako złożony przedmiot prawa, samodzielny w czynnościach prawnych, które go dotyczą. Jest ono szczególnym rodzajem mienia i może (jako mienie, zespół rzeczy oraz praw materialnych i niematerialnych) być przedmiotem czynności

⁵⁶ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 742).

⁵⁷ G. Lubeńczuk, *Nabycie i utrata statusu przedsiębiorcy*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, Vol. XXI, nr 36, s. 154.

⁵⁸ Wyrok NSA z dnia 8 grudnia 2016 r., II FSK 3653/14, Legalis nr 1555197.

cywilnoprawnych, nie może natomiast być ich podmiotem. Nie może ono zatem być dłużnikiem zobowiązania wobec osoby, która jest właścicielem, zobowiązanie polega bowiem na tym, że jedna osoba (wierzyciel) może żądać od drugiej osoby (dłużnika) spełnienia świadczenia, a dłużnik obowiązany jest świadczenie spełnić (art. 353 § 1 k.c.). Dłużnikiem może być tylko osoba, która ma zdolność do czynności prawnych. Osobą tą może być przedsiębiorca w rozumieniu art. 43¹ k.c., nie może natomiast być przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55² k.c. Oznacza to, że skoro nie ma drugiej strony stosunku zobowiązaniowego, to nie może powstać dług pomiędzy przedsiębiorcą a jego przedsiębiorstwem⁵⁹.

Do kodeksowej definicji przedsiębiorstwa odwołuje się szereg innych aktów prawnych, np. ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych⁶⁰ (por. art. 5a pkt 3 u.p.d.o.f.).

Przy czym należy odróżniać osobę prowadzącą działalność gospodarczą od osoby prowadzącej przedsiębiorstwo, gdyż ma to istotne znaczenie na tle terminu przedawnienia dochodzenia roszczeń. W orzecznictwie i doktrynie wyrażane jest stanowisko, że przepis art. 751 pkt 1 k.c. dotyczy roszczeń o wynagrodzenie za czynności spełnione przez osobę **prowadzącą przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c., nie zaś przez każdą osobę prowadzącą działalność gospodarczą**⁶¹. Wprowadzając do Kodeksu cywilnego przepis art. 55¹ k.c., zawierający definicję przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, ustawodawca jednocześnie zaaprobował rozróżnienie podmiotów obrotu profesjonalnego na podmioty prowadzące działalność gospodarczą oraz na prowadzące ją w formie przedsiębiorstwa. W związku z tym nie każdy podmiot uznawany za przedsiębiorcę będzie jednocześnie prowadził przedsiębiorstwo. Prowadzona przez przedsiębiorcę działalność gospodarcza nie

⁵⁹ Wyrok NSA z dnia 25 maja 2017 r., II FSK 1034/15, Legalis nr 1627871.

⁶⁰ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1387), dalej jako u.p.d.o.f.

⁶¹ Wyrok SN z dnia 8 marca 2012 r., V CSK 90/11, Legalis nr 490650; wyrok SN z 14 stycznia 2004 r., I CK 54/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 35.

musi przybierać formy przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c.⁶² Wprawdzie dany pomiot może być uznawany za przedsiębiorcę, ale w przypadku gdy prowadząc działalność zawodową, nie prowadzi przedsiębiorstwa, to przepis art. 751 pkt 1 k.c. nie będzie mógł zostać zastosowany, lecz ogólne zastosowane powinny być reguły przedawnienia roszczeń. Wzgląd na wyjątkowy charakter regulacji zawartej w art. 751 k.c. prowadzi do wniosku, że przepis ten nie może być poddawany wykładni rozszerzającej. W przepisie art. 751 pkt 1 k.c. mowa o roszczeniach o wynagrodzenie za spełnione czynności przysługujących osobom, które **w zakresie działalności przedsiębiorstwa** trudnią się czynnościami danego rodzaju. A zatem roszczenia, przysługujące innym osobom niż osoby wymienione w omawianym przepisie, przedawniają się w ogólnych terminach określonych w art. 118 k.c.⁶³ „Szczególna regulacja przedawnienia przewidziana w art. 751 k.c. odnosi się wyłącznie do roszczeń wyraźnie unormowanych w komentowanym przepisie. Inne roszczenia, a nawet te same roszczenia, lecz przysługujące innym osobom niż wskazane w treści komentowanego przepisu, ulegają przedawnieniu z upływem terminów ogólnych, unormowanych w art. 118 k.c.”⁶⁴ Z powyższych względów roszczenia w związku z wykonaniem umowy o zastępstwo procesowe przedawniają się na zasadach ogólnych – art. 118 k.c., dlatego nie można pomijać rozróżnienia pomiędzy przedsiębiorcą nie prowadzącym przedsiębiorstwa (np. danego rodzaju grupy zawodowe), a przedsiębiorcą prowadzącym przedsiębiorstwo (w rozumieniu art. 55¹ k.c.).

⁶² R. Morek, *Komentarz do art. 751 KC*, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis.

⁶³ Tak SN w uzasadnieniu wyroku z dnia 14 stycznia 2004 r., I CK 54/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 35.

⁶⁴ M. Gutowski, *Komentarz do art. 751*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. III. *Komentarz. Art. 627-1088*, Legalis; wyrok SN z dnia 12 stycznia 2007 r., IV CSK 267/06, OSNC – Zb. dodatkowy 2008, nr A, poz. 14.

3.1.4. Prowadzenie działalności gospodarczej

Jak wynika z przepisu art. 4 ust. 1 w zw. z art. 3 pr.przed., do uznania danego podmiotu za przedsiębiorcę wymagane jest, aby **wykonywał on działalność zarobkową we własnym imieniu i w sposób ciągły**. A zatem to są wyznaczniki uznania, że danego rodzaju działalność jest działalnością gospodarczą. Jak zasadnie zwrócono uwagę w literaturze, w zależności od przedmiotu wykonywanej działalności gospodarczej, przyjętego przez przedsiębiorcę modelu wykonywania działalności gospodarczej oraz możliwości organizacyjnych przedsiębiorcy, czynności te mogą przybierać różną postać i zakres⁶⁵. W związku z tym bez względu na rodzaj i zakres podejmowanych czynności istotne znaczenie powinno mieć **zamiar stałego wykonywania czynności⁶⁶ i realizacji celu zarobkowego**.

W zasadzie **wystarczające jest posiadanie zamiaru, a niekoniecznie osiągnięcie zysku**, który może nie zostać osiągnięty z różnych przyczyn. Jak bowiem trafnie zostało dostrzeżone w judykaturze, faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej w trakcie oczekiwania na kolejne zlecenia czy zamówienia, bądź poszukiwania rynków zbytu lub kontrahentów nie jest równoznaczne z zaprzestaniem prowadzenia działalności gospodarczej⁶⁷. Natomiast nie będzie uznawane za prowadzenie działalności gospodarczej podejmowanie czynności w celu przygotowania się do prowadzenia działalności. Dopiero faktyczne wykonywanie działalności traktowanej jako prowadzenie działalności gospodarczej uważa się za rozpoczęcie tej działalności⁶⁸. Można także spotkać stanowisko, że o rozpoczęciu działalności gospodarczej można mówić nie tylko, kiedy zostały rozpoczęte czynności, które mają być dokonywane

⁶⁵ G. Lubeńczuk, A. Wołoszyn-Cichocka, M. Zdyb, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis uwaga 2 do art. 4.

⁶⁶ G. Lubeńczuk, *op. cit.*, s. 163.

⁶⁷ Wyrok SN z dnia 7 maja 2013 r., I UK 12/13, Legalis nr 722318.

⁶⁸ M. Pawelczyk, *Komentarz do art. 4*, [w:] A. Powałowski (red.), *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 42.

w jej ramach, ale także gdy dokonywane są stosowne przygotowania do tej działalności, obejmujące czynności przygotowawcze, do których można zaliczyć m.in. urządzenie lokalu, zgromadzenie towarów, zamieszczenie ogłoszeń, zgłoszenie do rejestru, zgłoszenie do organów podatkowych⁶⁹. Zaaprobowanie takiego stanowiska stałoby w sprzeczności z przepisem bezwzględnie obowiązującym, a mianowicie art. 17 ust. 1 pr.przed. – działalność gospodarczą można podjąć w dniu złożenia wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo po dokonaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Zasadniczo zatem dopiero **dzień zgłoszenia wniosku o wpis do CEIDG lub wpisania do KRS będzie traktowane jako rozpoczęcie działalności gospodarczej**. Przy czym osoba wykonująca działalność gospodarczą bez wymaganego zgłoszenia do ewidencji działalności gospodarczej, wpisu do rejestru działalności regulowanej lub bez wymaganej koncesji albo zezwolenia, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny (przepisu art. 60¹ § 1 Kodeksu wykroczeń⁷⁰). Tej samej karze podlega, kto nie dopełnia obowiązku zgłaszania do ewidencji działalności gospodarczej zmian danych objętych wpisem (art. 60¹ § 2 k.w.). W związku z tym wyrażone zostało stanowisko, że nie sposób przyjąć takiej wykładni, która prowadziłaby do wniosku, że można uznać odpowiedzialność przedsiębiorcy w postępowaniu karnym (wykroczeniowym) za coś, co jest dopuszczalne i legalne na gruncie prawa administracyjnego⁷¹. Należy zatem zgodzić się z poglądem, że prowadzenie działalności gospodarczej przed dokonaniem wpisu do właściwego rejestru można określić jako jej prowadzenie w znaczeniu faktycznym, które nie powoduje

⁶⁹ M. Szydło, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, PS 2002, Nr 7-8, s. 100.

⁷⁰ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 821), dalej jako k.w.

⁷¹ Wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2016 r., II GSK 2582/14, Legalis nr 1469796.

skutków przewidzianych w systemie prawa dla prowadzenia działalności gospodarczej w znaczeniu prawnym⁷².

Odmienną kwestią jest to, że na mocy przepisów szczególnych będzie można potraktować faktyczne wykonywanie działalności gospodarczej jako działalność podejmowaną przez przedsiębiorcę, zgodnie bowiem z przepisem art. 9 pr.upad.⁷³ wierzyciel może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą nawet wówczas, gdy nie dopełniła obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze, jeżeli od dnia zaprzestania prowadzenia działalności nie upłynął rok. Regulacja powyższa ma wyeliminować sytuację, w której osoba fizyczna, która nie dokonała formalnego zgłoszenia swej działalności do CEIDG, nie może być w lepszej sytuacji prawnej od osoby dopełniającej ustawowego obowiązku zgłoszenia⁷⁴. Przedmiotowy przepis reguluje dopuszczalność złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości wobec osoby fizycznej formalnie nie zgłoszonej jako przedsiębiorca, ale faktycznie prowadzącej działalność gospodarczą, czyli zagadnienie zdolności upadłościowej. Osoba fizyczna prowadząca we własnym imieniu przedsiębiorstwo pomimo niedopełnienia obowiązku wpisu do właściwego rejestru posiada zdolność upadłościową tylko dlatego, że istnieje szczególna podstawa prawna tej zdolności⁷⁵. Z tym zastrzeżeniem, że z wnioskiem o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą, można wystąpić tylko w okresie roku od dnia zakończenia przez nią działalności gospodarczej⁷⁶. W związku z tym, że ustawodawca w przepisie art. 9 pr.upad. rozszerza zakres zdolności

⁷² P. Bielski, *Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo bez dopełnienia obowiązku zgłoszenia (wpisu) do właściwego rejestru*, „Rejent” 2006, nr 11, s. 54.

⁷³ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 498), dalej jako pr.upad.

⁷⁴ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2014, s. 53.

⁷⁵ P. Bielski, *op. cit.*

⁷⁶ P. Sokal, *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, PPE 2009, nr 8, s. 79-111.

upadłościowej, to u podstaw przyjętego rozwiązania legislacyjnego musi znajdować się założenie, że prowadzenie działalności gospodarczej wiąże się z koniecznością jej rejestracji lub zgłoszenia w Polsce⁷⁷.

W odniesieniu do regulacji zawartej w przepisach związanych z opodatkowaniem przychodów uzyskanych z prowadzonej działalności gospodarczej również można wskazać na inne podejście ustawodawcy do momentu związanego ze zgłoszeniem prowadzenia działalności gospodarczej. Stosownie do przepisu art. 22 ust. 1 u.p.d.o.f. kosztami uzyskania przychodów są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów, z wyjątkiem kosztów wymienionych w art. 23 u.p.d.o.f. określającym, jakiego rodzaju kosztów nie uważa się za koszty uzyskania przychodów w rozumieniu tej ustawy. Z powyższych regulacji wynika, że kosztami uzyskania przychodów są wszelkie koszty, jeśli są bezpośrednio i pośrednio związane z uzyskiwaniem przychodów, z wyjątkiem kosztów wymienionych w art. 23 powołanej ustawy. A zatem aby poniesiony przez podatnika wydatek mógł zostać zaliczony do kosztów uzyskania przychodów, to podatnik musi wykazać jego związek z prowadzoną działalnością, a ponadto, że poniesienie tego wydatku miało lub mogło mieć wpływ na wielkość osiągniętego przychodu, ewentualnie na zachowanie lub zabezpieczenie źródła tego przychodu. Kosztami uzyskania przychodu są w związku z tym wszelkie racjonalne i gospodarczo uzasadnione wydatki związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, których celem jest osiągnięcie, zabezpieczenie lub zachowanie źródła przychodów. Dla potrzeb podatkowych ważne jest, aby wydatek był poniesiony w określonym celu. Zatem podatnik powinien wykazać związek między wydatkiem a przychodem, działając w przekonaniu, że poniesienie kosztu doprowadzi do osiągnięcia lub zwiększenia przychodów, jego zachowania lub zabezpieczenia. Na powyższe okoliczności zwracały uwagę organy podatkowe,

⁷⁷ T. Chilarski, P. Grzejszczak, *Jurysdykcja krajowa w międzynarodowym postępowaniu upadłościowym*, PPH 2004, nr 2, 12-20.

według których do stwierdzenia, czy wydatki poniesione przed datą rozpoczęcia działalności można zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów, istotne jest ustalenie, czy takie wydatki są potrzebne w prowadzonej działalności i mają związek z tą działalnością, czy też wydatki te nie są związane z działalnością gospodarczą, a więc takie, które co do zasady mają charakter osobisty, a dodatkowo odpowiednio udokumentowane⁷⁸. Czynności podejmowane przed złożeniem wniosku należy traktować zatem jako czynności o charakterze przygotowawczym⁷⁹, choć służącym prowadzeniu działalności gospodarczej w rozumieniu przepisu art. 4 pr.przed., zgodnie z którym przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą. Ustalenie momentu, od którego należy uznawać dany podmiot za przedsiębiorcę, jest bardzo istotne, gdyż wpływa na prawa i obowiązki nie tylko tego podmiotu, ale także innych podmiotów uczestniczących w obrocie gospodarczym. Uzyskanie statusu przedsiębiorcy wiąże się także z odmiennym traktowaniem czynności podejmowanych przez taki podmiot, gdyż od przedsiębiorców wymaga się profesjonalizmu nie tylko w zakresie świadczonych usług, ale także w zakresie czynności podejmowanych w postępowaniach. Posiadanie statusu przedsiębiorcy wpływa zatem w sposób istotny na całokształt praw i obowiązków danego podmiotu, zarówno w sferze prawa materialnego, jak i procesowego, a nawet w sferze prawa publicznego.

Niewątpliwie dla ustalenia momentu rozpoczęcia, zawieszenia i zakończenia prowadzenia działalności gospodarczej znaczenie ma wola podmiotu, czy zamierza wykonywać czynności w ramach profesjonalnego obrotu gospodarczego, w celach zarobkowych, w sposób stały (ciągły). Wszystkie te elementy powinny występować łącznie.

⁷⁸ Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi z dnia 7 września 2012 r., Nr IPTPB1/415-299/12-6/DS, <https://www.podatki.biz/interpretacje/0218634.txt>.

⁷⁹ G. Lubeńczuk, *op. cit.*, s. 164.

Działalność gospodarczą stanowi w szczególności każda działalność polegająca na oferowaniu towarów lub usług na danym rynku, to znaczy świadczenia wykonywane zwykle za wynagrodzeniem. Pod tym względem istotną cechą wynagrodzenia jest to, że stanowi ono gospodarcze świadczenie wzajemne względem danego świadczenia⁸⁰. Cele zarobkowe jednak nie zawsze mają decydujący charakter dla uznania danego rodzaju działalności za działalność gospodarczą. Jak zostało dostrzeżone, to, czy mamy do czynienia z działalnością gospodarczą, nie zależy od sposobu jej finansowania. W tym względzie wynagrodzenie osiągnięte dzięki działalności gospodarczej pozostaje związane z okolicznością, że stanowi ono świadczenie wzajemne za pewne inne świadczenia⁸¹. Z kolei nawet generowanie strat przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą (zamiast spodziewanych zysków), z uwagi na koszty działalności przewyższające dochód, nie przekreśla jej zarobkowego charakteru, z zastrzeżeniem sytuacji, w której od początku wymiernym, stałym i założonym z góry kosztem, nieznajdującym pokrycia w przewidywanych zyskach, staje się opłacanie składek na ubezpieczenia społeczne w wysokości znacznie przekraczającej obowiązujące minimum⁸².

Uzyskiwanie zysku lub straty w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej wiąże się immanentnie z istnieniem ryzyka ekonomicznego. W związku z tym nie tyle fakt związany z wypracowaniem zysku, lecz zamiar jego uzyskania powinien być jednym z elementów ocenianych przy ustalaniu, czy wykonywane czynności są podejmowane w ramach działalności gospodarczej, opierającej się chęci podejmowania ryzyka ekonomicznego. Badanie elementów charakteryzujących działalność gospodarczą nie może być nacechowane rygoryzmem i winno uwzględniać całokształt okoliczności danego przypadku, w tym także zamiar

⁸⁰ Wyrok TS z dnia 6 listopada 2018 r., C-622/16 P, Legalis nr 1843689.

⁸¹ Wyrok Sądu z dnia 22 maja 2019 r., T-604/15, Legalis nr 1976751.

⁸² Postanowienie SN – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 lutego 2019 r., II UK 31/18, Legalis nr 1879537.

podmiotu prowadzącego działalność⁸³. Przy czym sam fakt braku ukierunkowania działalności na osiągnięcie zysku nie przesądza jeszcze w sensie negatywnym o gospodarczym charakterze działalności. To, czy podmioty prowadzące działalność gospodarczą zakładają osiąganie zysku, czyli nadwyżki wpływów nad wydatkami, czy tylko pokrywanie kosztów swojej działalności własnymi dochodami (jak w przypadku spółdzielni mieszkaniowej), łączy się z rodzajem realizowanych przezeń zadań statutowo określonych oraz celami prowadzonej działalności⁸⁴. Podstawową cechą działalności gospodarczej jest jej zarobkowy charakter. Dana działalność jest zarobkowa, jeżeli jest prowadzona w celu osiągnięcia dochodu rozumianego jako nadwyżka przychodów nad nakładami – czyli kosztami – tej działalności. Natomiast samo subiektywne przekonanie podatnika nie może być dla faktu prowadzenia działalności gospodarczej rozstrzygające. W szczególności nie jest istotne, czy podmiot wykonujący daną działalność traktuje ją jako komercyjną (prowadzoną w celu zarobkowym), czy też nie. O kwalifikacji danej działalności ostatecznie powinno przesądzać kryterium obiektywne, tj. ustalenie, czy dany podmiot faktycznie prowadzi działalność, która obiektywnie może przynosić dochód. Działalność gospodarcza jest bowiem faktem, kategorią o charakterze obiektywnym. Zarobkowy charakter danej działalności oznacza zarazem, iż jest ona prowadzona na zaspokojenie cudzych potrzeb. Można ją określić jako działalność prowadzoną „na zbył”⁸⁵.

Cecha ciągłego (stałego) wykonywania czynności nie może być rozumiana jako proces trwający nieustannie, albowiem oznaczałoby to niemożność zawieszenia działalności gospodarczej czy zaprzestania wykonywania działalności gospodarczej, a zorganizowanie wyłącznie prowadzenia jej w formie jednostki organizacyjnej niemającej osobowości

⁸³ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 stycznia 2012 r., III SA/Wa 1333/11, Legalis nr 466082.

⁸⁴ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 października 2013 r., I ACz 873/13, Legalis nr 744696.

⁸⁵ Wyrok NSA z dnia 26 stycznia 2012 r., II FSK 1617/10, Legalis nr 448249.

prawnej lub w formie osoby prawnej, podczas gdy działalność gospodarczą może prowadzić też osoba fizyczna, wykonując osobiście wszystkie czynności związane z daną czynnością, a także dokumentowaniem tych czynności⁸⁶.

W judykaturze wyrażono zapatrywanie, że za szerokim rozumieniem działalności gospodarczej przemawia fakt, iż nawet jednorazowo dokonane czynności, ale w okolicznościach wskazujących na zamiar ich wykonywania w sposób częstotliwy, można zakwalifikować jako prowadzenie działalności gospodarczej. Przy ocenie zakresu pojęcia działalności gospodarczej nie można w związku z tym abstrahować od zamiaru podmiotu prowadzącego działalność⁸⁷. Przykładowo sprzedaż w związku z wykonaniem działalności gospodarczej stanowi czynność prawną polegającą na realizacji przedmiotu działalności gospodarczej, którą należy odróżniać od innego rodzaju sprzedaży, podobnie jak szeregu innych czynności prawnych i faktycznych niezbędnych lub gospodarczo uzasadnionych w prowadzeniu działalności gospodarczej, które jeżeli nie stanowią realizacji przedmiotu działalności podmiotu gospodarczego, to nie będą następować w wykonaniu tej działalności, ale tylko w związku z nią⁸⁸.

W orzecznictwie wielokrotnie podkreślano, że o zarobkowym charakterze działalności gospodarczej nie decyduje faktyczne osiągnięcie zysku, lecz zamiar jego osiągnięcia. Z kolei sam zamiar podatnika osiągnięcia zysku w związku z przeprowadzanymi przez niego transakcjami (czynnościami) nie przesądza jednak w sposób wyłączny o przypisaniu uzyskanego z tych operacji do przychodów z działalności gospodarczej. O zaliczeniu określonych form aktywności podatnika do pozarolniczej działalności gospodarczej decyduje nie tyle dopełnienie przez niego wymogów formalnych, związanych z podjęciem i prowadzeniem działalności

⁸⁶ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 10 czerwca 2008 r., I SA/GI 886/07, Legalis nr 995487.

⁸⁷ Wyrok SN – Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 11 października 1996 r., III RN 4/96, Legalis nr 40410.

⁸⁸ Wyrok NSA z dnia 17 czerwca 2011 r., II FSK 303/10, Legalis nr 36903.

gospodarczej, ile okoliczności faktyczne świadczące o tym, że jego działania miały charakter zorganizowany i ciągły, oraz że były prowadzone w celu zarobkowym we własnym imieniu i na własny lub cudzy rachunek, a uzyskane w ten sposób przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 pkt 1, 2 i 4-9 ww. u.p.d.o.f.⁸⁹

Zamiar prowadzenia działalności gospodarczej nie jest jednakże wystarczający do uznania w świetle obowiązujących przepisów za przedsiębiorcę, gdyż w myśl art. 5 ust. 1 pr.przed. nie stanowi działalności gospodarczej działalność wykonywana przez osobę fizyczną, której przychód należny z tej działalności nie przekracza w żadnym miesiącu 50% kwoty minimalnego wynagrodzenia, o którym mowa w ustawie z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę⁹⁰ i która w okresie ostatnich 60 miesięcy nie wykonywała działalności gospodarczej. Choć osoba wykonująca działalność, o której mowa w ust. 1, może złożyć wniosek o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, to wówczas działalność ta staje się działalnością gospodarczą z dniem określonym we wniosku. Z powyższych względów dotychczasowe poglądy odnośnie do deklaratywnego wpisu do ewidencji działalności gospodarczej straciły na aktualności⁹¹, skoro to właśnie wpis do ewidencji pozwoli uzyskać status przedsiębiorcy. W orzecznictwie podkreśla się, że dokonanie wpisu do ewidencji lub właściwego rejestru wiąże się z legalizacją działalności gospodarczej, co nie jest tożsame z faktycznym wykonywaniem działalności gospodarczej⁹². Należy zgodzić się z poglądem, że po dokonaniu wpisu do właściwego rejestru istnieje jedynie możliwość, a nie obowiązek rozpoczęcia

⁸⁹ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 8 sierpnia 2018 r., I SA/OI 266/18, Legalis nr 1820633.

⁹⁰ Dz.U. z 2018 r., poz. 2177.

⁹¹ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 listopada 2006 r., VI SA/Wa 1852/05, Legalis nr 275234.

⁹² Wyrok SN z dnia 19 marca 2014 r., I CSK 364/13, Legalis nr 1160519.

prowadzenia działalności gospodarczej⁹³. W pełni zasadny jest pogląd, że wpis do ewidencji działalności gospodarczej stanowi swoistą deklarację (zgłoszenie) zamierzonej przez osobę fizyczną działalności, ale w żadnym razie nie stanowi dowodu, że działalność taka jest w istocie prowadzona⁹⁴. **Wpis do ewidencji prowadzi do domniemania prawnego, że podmiot wpisany, jeżeli nie zgłosił zawiadomienia o zaprzestaniu prowadzenia działalności gospodarczej, to należy traktować jako przedsiębiorcę⁹⁵.**

Jak zostało dostrzeżone w judykaturze, sam wpis do KRS nie stanowi argumentu przesądzającego o uznaniu danego podmiotu za przedsiębiorcę. Wpis do rejestru przedsiębiorców pozwala, co najwyżej, uznać, że mamy do czynienia z przedsiębiorcą w znaczeniu formalnym, a nie materialnym, o które chodzi w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej. Do uznania zatem konkretnego podmiotu za przedsiębiorcę potrzebna jest dalsza argumentacja, biorąca w szczególności pod uwagę status prawny danego podmiotu⁹⁶. Z faktu wykonywania działalności gospodarczej można mieć także korzyści czy to w sferze odnoszącej się do opodatkowania, czy odprowadzanych składek na ubezpieczenie społeczne. Z tych względów w niektórych przypadkach organy administracyjne lub podatkowe podejmują czynności związane z obaleniem domniemania prawnego, że osoba wpisana do ewidencji działalności gospodarczej faktycznie nie wykonuje tej działalności i nie może posiadać statusu przedsiębiorcy, lecz np. pracownika. W przypadku gdy zawarta przez strony umowa zawiera cechy (elementy) umowy o pracę oraz umowy cywilnej, to wówczas dla oceny rodzaju stosunku prawnego decydujące jest ustalenie, które z tych cech mają charakter przeważający.

⁹³ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 15 listopada 2011 r., I SA/Kr 1377/11, Legalis nr 409500.

⁹⁴ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 21 marca 2006 r., VI SA/Wa 2215/05, Legalis nr 273689.

⁹⁵ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 10 lutego 2016 r., III AUa 849/15, Legalis nr 1433040.

⁹⁶ *Ibidem*.

Jeżeli natomiast umowa wykazuje wspólne cechy dla umowy o pracę i umowy prawa cywilnego z jednakowym ich nasileniem, to o jej rodzaju decyduje zgodny zamiar stron i cel umowy, który może być wyrażony także w nazwie umowy. Nie istnieje domniemanie prawne stosunku pracy, na organie zatem ciąży obowiązek udowodnienia, że zamiarem stron wbrew brzmieniu umowy było zawarcie stosunku pracy⁹⁷.

Zagadnienie, czy działalność prowadzona przez podmiot wypełnia znamiona pozarolniczej działalności gospodarczej, leży w sferze ustaleń faktycznych. Przy dokonywaniu takich ustaleń decydujące znaczenie mają tutaj kryteria obiektywne, a nie wyłącznie spełnienie warunków formalnych polegających na zgłoszeniu wykonywania działalności gospodarczej, czy też subiektywne przekonanie o tym, że podejmowane czynności polegają na prowadzeniu działalności gospodarczej. A zatem ustalenie czy w danym przypadku dany podmiot prowadzi działalność gospodarczą, będzie mogło zostać zweryfikowane przez organy państwowe z punktu widzenia przesłanek stanowiących znamiona działalności gospodarczej. W judykaturze wyrażono pogląd, że o kwalifikacji danego rodzaju działalności jako działalności gospodarczej nie mogą decydować wyłącznie, czy też przede wszystkim formalne znamiona tej działalności. **Prowadzenie działalności gospodarczej jest kategorią obiektywną**, niezależną od tego jak działalność tę ocenia sam prowadzący ją podmiot i jak ją nazywa oraz czy dopełnia ciężących na nim obowiązków z działalnością tą związanych⁹⁸.

Oprócz regulacji przewidzianej w przepisach pr.przed. również w art. 5a pkt 6 u.p.d.o.f. wprowadzono definicję działalności gospodarczej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, za którą traktuje się działalność zarobkową: a) wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową, b) polegającą na poszukiwaniu, rozpoznawaniu i wydobywaniu kopalin ze złóż, c) polegającą na wykorzystywaniu rzeczy oraz wartości niematerialnych

⁹⁷ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 21 marca 2018 r., I SA/Gd 1565/17, Legalis nr 1789219.

⁹⁸ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 5 marca 2008 r., I SA/Ol 41/08, Legalis nr 280774.

i prawnych – prowadzoną we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób zorganizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 pkt 1, 2 i 4-9 u.p.d.o.f. Przy czym stosownie do przepisu art. 5b u.p.d.o.f. za pozarolniczą działalność gospodarczą nie uznaje się czynności, jeżeli łącznie spełnione są następujące warunki:

- 1) odpowiedzialność wobec osób trzecich za rezultat tych czynności oraz ich wykonywanie, z wyłączeniem odpowiedzialności za popełnienie czynów niedozwolonych, ponosi zlecający wykonanie tych czynności;
- 2) są one wykonywane pod kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonych przez zlecającego te czynności;
- 3) wykonujący te czynności nie ponosi ryzyka gospodarczego związanego z prowadzoną działalnością.

Natomiast jeżeli pozarolniczą działalność gospodarczą prowadzi spółka niebędąca osobą prawną, przychody wspólnika z udziału w takiej spółce, określone na podstawie art. 8 ust. 1, uznaje się za przychody ze źródła, o którym mowa w art. 10 ust. 1 pkt 3.

W przepisie art. 3 pkt 9 ustawy Ordynacja podatkowa⁹⁹ również zawarto definicję działalności gospodarczej, przez którą na potrzeby tej ustawy rozumie się każdą działalność zarobkową w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, w tym wykonywanie wolnego zawodu, a także każdą inną działalność zarobkową wykonywaną we własnym imieniu i na własny lub cudzy rachunek, nawet gdy inne ustawy nie zaliczają tej działalności do działalności gospodarczej lub osoby wykonującej taką działalność – do przedsiębiorców.

⁹⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 900), dalej jako o.p.

3.1.5. Status przedsiębiorcy

Na status przedsiębiorcy składa się szereg praw, ale także obowiązków określonych w różnych aktach prawnych. Na posiadanie statusu przedsiębiorcy nie ma wpływu to, czy działalność gospodarcza ma charakter podstawowy (statutowy), czy pomocniczy. Prawa i obowiązki przedsiębiorców oraz zadania organów władzy publicznej określa ustawa Prawo przedsiębiorców (por. art. 1 pr.przed.). Wśród obowiązków przedsiębiorców należy wymienić m.in. obowiązek posługiwania się numerem identyfikacji podatkowej NIP (art. 20 pr.przed.), dokonywania lub przyjmowania płatności związanych z wykonywaną działalnością gospodarczą za pośrednictwem rachunku płatniczego przedsiębiorcy (art. 19 pr.przed.), obowiązek zamieszczenia informacji w języku polskim na towarze, jego opakowaniu, etykiecie, w instrukcji (art. 21 pr.przed.).

Mając na względzie wcześniejsze wywody, przy określaniu rodzaju przedsiębiorcy bierze się pod uwagę wielkość uzyskiwanych obrotów oraz liczbę zatrudnianych przez przedsiębiorcę pracowników w danym roku¹⁰⁰. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pr.przed. wyróżnia się mikroprzedsiębiorców, małych przedsiębiorców oraz średnich przedsiębiorców. Ustawa za mikroprzedsiębiorcę uważa przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych spełniał łącznie następujące warunki: a) zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz b) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz z operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro¹⁰¹, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec

¹⁰⁰ Średnioroczne zatrudnienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 1-3, określa się w przeliczeniu na pełne etaty, nie uwzględniając pracowników przebywających na urloпах macierzyńskich, urloпах na warunkach urloпу macierzyńskiego, urloпах ojcowskich, urloпах rodzicielskich i urloпах wychowawczych, a także zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego (art. 7 ust. 3 pr.przed.).

¹⁰¹ Wyrażone w euro wielkości, o których mowa w ust. 1 pkt 1-3, przelicza się na złote według średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski w ostatnim dniu roku obrotowego wybranego do określenia statusu przedsiębiorcy (art. 2 pr.przed.)

jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro. Z kolei mały przedsiębiorca to przedsiębiorca, który w co najmniej jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych spełniał łącznie następujące warunki: a) zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz b) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz z operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro i który nie jest mikroprzedsiębiorcą. Natomiast za średniego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych spełniał łącznie następujące warunki: a) zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz b) osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz z operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro i który nie jest mikroprzedsiębiorcą ani małym przedsiębiorcą.

Podjęcie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach (art. 2 pr.przed.). Przedsiębiorcą w myśl przepisu art. 4 ust. 1 pr.przed. może być: 1) osoba fizyczna, 2) osoba prawna, 3) jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną. Niezbędnym warunkiem wszystkich ww. podmiotów do podejmowania czynności w ramach obrotu gospodarczego jest posiadanie zdolności prawnej oraz zdolności do czynności prawnych.

W przypadku osób fizycznych zdolność prawną posiada każdy człowiek od momentu urodzenia do śmierci (por. art. 8 k.c.). W doktrynie pojawiły się rozbieżne poglądy co do tego, czy i w jakim zakresie na prowadzenie działalności gospodarczej wpływa ograniczenie w zdolności do czynności prawnych osoby fizycznej. Wyrażono bowiem pogląd,

że pozbawienie lub ograniczenie zdolności do czynności prawnych nie wpływa na zdolność prawną w zakresie obrotu gospodarczego¹⁰², choć raczej należy przychylić się do odmiennego stanowiska¹⁰³, gdyż w przeciwnym razie należałoby uznać, że działalność gospodarczą mogą wykonywać osoby niepełnoletnie czy ubezwłasnowolnione, a od nich nie można wymagać przecież profesjonalnego zachowania. Ponadto oprócz ograniczeń związanych z brakiem pełnej zdolności do czynności prawnych prowadzenie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne może wynikać z prawomocnego orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, zajmowanego stanowiska czy pełnionej funkcji, utraty obywatelstwa polskiego bądź braku miejsca zamieszkania w RP.

Osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną (art. 33 k.c.). Jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej (art. 37 § 1 k.c.). Jak wynika z art. 37 § 1 k.c., o powstaniu osoby prawnej decyduje chwila jej wpisu do właściwego rejestru, a ustanie jej bytu prawnego związane będzie z wykreśleniem z tego rejestru. Oznacza to, że spółka kapitałowa będzie podmiotem nieistniejącym wówczas, gdy zostanie stwierdzone, że spółka ta nie była w ogóle wpisana do rejestru – a więc że nigdy nie istniała. Możliwe jest także wykazanie, że spółka nie była wpisana do rejestru albo została z niego wcześniej wykreślona. Powyższe ustalenia będą dopiero miarodajne dla przyjęcia poglądu o podmiocie nieistniejącym, w konsekwencji również dla pozbawienia na tej podstawie podatnika prawa do odliczenia zawartego w tych fakturach podatku. Nie jest więc dopuszczalne, nawet w świetle założenia o autonomii prawa podatkowego, aby w odniesieniu do osób prawnych za podmiot fikcyjny uznawać podmiot, który formalnie istnieje, ale nie uczestniczy w obrocie gospodarczym, gdyż

¹⁰² M. Szydło, *Swoboda działalności gospodarczej*, Warszawa 2005, s. 71.

¹⁰³ M. Sieradzka, *Komentarz do art. 4 pr.przed.*, [w:] M. Sieradzka, M. Zdyb, *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2013.

nie prowadząc faktycznie żadnej działalności gospodarczej, pozorował jedynie dokonywanie czynności opodatkowanych, jak również nie uaktualniał danych ujętych we właściwych rejestrach oraz nieznana była jego siedziba. W przypadku osób prawnych to właśnie wpis do rejestru, mający konstytutywny charakter, świadczy o ich istnieniu w obrocie prawnym¹⁰⁴.

Warto zwrócić także uwagę, że „wpis do rejestru handlowego oddziału nie nadaje mu podmiotowości prawnej, a jedynie zabezpiecza interesy osób wchodzących w stosunki z danym oddziałem, udostępniając tym osobom możliwość sprawdzenia zakresu uprawnień władz oddziału działających w imieniu zakładu głównego. Oddział jest więc tylko komórką organizacyjną spółki akcyjnej, przy pomocy którego jej kierownik działa w imieniu i z upoważnienia spółki. Źródłem umocowania kierownika oddziału jest pełnomocnictwo. Sąd nie może pomijać znaczenia pełnomocnictwa ogólnego udzielonego dyrektorowi oddziału do dokonywania czynności tylko w imieniu i na rzecz pozwanej spółki akcyjnej. Nie jest przy tym błędem dodanie w nazwie pozwanego jego jednostki organizacyjnej, z którą wiąże się dochodzone roszczenie. Jest to przydatne przy określeniu właściwości miejscowej sądu (art. 33 k.p.c.)”¹⁰⁵.

Podobnie jak w przypadku osób fizycznych ograniczenia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej wynikać mogą z przepisów rangi ustawowej, gdyż prawo prowadzenia działalności gospodarczej wynika z Konstytucji RP.

Spółka cywilna nie posiada osobowości prawnej ani nie może być podmiotem praw i obowiązków, dlatego nie może wykonywać działalności gospodarczej. Natomiast status przedsiębiorcy mogą posiadać wspólnicy spółki cywilnej. Przedsiębiorcami w rozumieniu mogą być także wspólnicy spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (art. 4 ust. 2 pr.przed.). Sąd Najwyższy w jednym

¹⁰⁴ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 23 czerwca 2010 r., I SA/Po 226/10, Legalis nr 252845.

¹⁰⁵ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 18 stycznia 2000 r., III CKN 525/98, Legalis nr 358772.

z orzeczeń wyjaśnił, że przedsiębiorcami w spółce cywilnej są jej wspólnicy. Jeżeli wspólnikami są osoby fizyczne, to ich firmą jest imię i nazwisko, do których mogą dodać określenia wskazujące na przedmiot działalności oraz inne określenia dowolnie obrane (art. 43⁴ k.c.)¹⁰⁶. Umowa spółki cywilnej została uregulowana w przepisach art. 860 i n. k.c., które jest wyłącznie stosunkiem obligacyjnym. Jak zasadnie dostrzeżono w orzecznictwie, „Spółka cywilna w obecnym stanie prawnym nie posiada podmiotowości prawnej, jest natomiast wyłącznie stosunkiem o charakterze zobowiązaniowym (umową), zawartym pomiędzy co najmniej dwoma podmiotami (art. 860 § 1 k.c.). Nie może być też uznana za pracodawcę, a więc również za płatnika składek na ubezpieczenia społeczne zatrudnionych pracowników. Konsekwencją braku po stronie spółki cywilnej przymiotu pracodawcy (płatnika składek) jest niemożliwość występowania takiej spółki w postępowaniu sądowym jako strony (spółka cywilna, jako nieposiadająca podmiotowości prawnej, może zostać wyposażona w zdolność sądową i procesową tylko jako pracodawca – por. art. 460 § 1 k.p.c.)”¹⁰⁷. Problematyka statusu wspólników spółki cywilnej była przedmiotem licznych analiz i opracowań¹⁰⁸.

Natomiast stosownie do przepisu art. 458² § 2 k.p.c. nie są uznawane za sprawy gospodarcze sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu. Takie rozwiązanie prawne było zastosowane również w poprzednim stanie prawnym, co było krytykowane w literaturze. Zdaniem M. Manowskiej bowiem sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej rozwiązaniu

¹⁰⁶ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 18 kwietnia 2019 r., IV CSK 469/18, Legalis nr 1898282.

¹⁰⁷ Wyrok SA w Gdańsku – III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 maja 2015 r., III AUa 2231/14, Legalis nr 1263365.

¹⁰⁸ Por. wyroki SN z dnia 11 października 2013 r. I CSK 14/13, z dnia 7 listopada 2003 r., I CK 191/0, postanowienia SN z dnia 11 marca 1998 r. III CZP 2/98 oraz z dnia 29 stycznia 1999 r., II UKN 507/98, OSNAPiUS 2000, nr 11, poz. 447.

należy niewątpliwie uznać za sprawy ze stosunku spółki¹⁰⁹, gdyż dotyczy majątku zgromadzonego w ramach profesjonalnej działalności prowadzonej przez wspólników. Należy podzielić powyższe stanowisko, że nie jest zrozumiałe wyłączenie tych spraw spod kognicji sądu gospodarczego, zwłaszcza że wszelkie inne sprawy dotyczące majątku spółki nadal pozostają – por. 871 k.c.

Wykonywanie działalności gospodarczej przez osoby zagraniczne określają odrębne przepisy, a mianowicie przepisy ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej¹¹⁰. Przedmiotowa ustawa reguluje podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej przez osoby zagraniczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, czasowe oferowanie lub świadczenie usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oraz określa zasady tworzenia przez osoby zagraniczne będące przedsiębiorcami oddziałów i przedstawicielstw w Rzeczypospolitej Polskiej.

3.1.6. Zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej

Sprawy określone w pkt 1 przepisu art. 458² k.p.c. należy rozpoznawać w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, choćby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej. Rozwiązanie takie jest prawidłowe, gdyż o specyfice sprawy nie powinien decydować moment, w jakim wnoszony jest pozew, lecz specyfika konkretnej sprawy. Czynność zmierzająca do dochodzenia (czynność o charakterze procesowym) nie może determinować ani właściwości sądu rozpoznającego sprawę, ani przebiegu prowadzonego postępowania.

¹⁰⁹ M. Manowska, *op. cit.*, s. 42.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1079).

W przeciwnym bowiem razie strony mogłyby manipulować właściwością sądu. Gospodarcza kwalifikacja sprawy powinna wiązać się z przynależnością konkretnej sprawy do kategorii spraw gospodarczych, które zostały wyodrębnione przy użyciu takich pojęć z prawa materialnego, jak stosunek cywilny (kryterium przedmiotowe), przedsiębiorca (kryterium podmiotowe) i działalność gospodarcza (kryterium funkcjonalne), w celu ich rozpoznania przez wydziały gospodarcze sądów powszechnych, przez sędziów szczególnie obeznanych z problematyką gospodarczą, jak też według przepisów postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych oraz przy zastosowaniu innych odrębności przewidzianych dla spraw gospodarczych¹¹¹.

Podobnego rodzaju regulacja była zawarta w uchylonym przepisie art. 479¹ § 1 k.p.c., znowelizowanym ustawą z 16 listopada 2006 r.¹¹² W myśl uchylonego przepisu art. 479¹ § 1 k.p.c. zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez którąkolwiek ze stron stosunku cywilnego po jego powstaniu nie wyłącza zastosowania przepisów niniejszego działu. A zatem, jak podkreślano wówczas w literaturze, momentem decydującym o kwalifikacji danej sprawy do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych była chwila powstania stosunku prawnego w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, a nie dokonanie czynności procesowej w postaci wniesienia pozwu¹¹³. Rozwiązanie powyższe poddane zostało krytyce, że bezpodstawnie daje prymat zasadzie

¹¹¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 4 grudnia 2012 r., I ACa 1088/12, Legalis nr 735692.

¹¹² Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699). Początkowo przepis nie regulował kwestii związanej z zaprzestaniem prowadzenia działalności gospodarczej. Z powyższych względów Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 grudnia 2008 r., III CZP 102/08 stwierdził, że sprawa ze stosunku cywilnego między stronami w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej nie jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ k.p.c. oraz art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm.), jeżeli którakolwiek ze stron przestała być przedsiębiorcą przed wniesieniem pozwu.

¹¹³ M. Manowska, *op. cit.*, s. 46-47.

szybkości postępowania nad koniecznością zagwarantowania stronom niezbędnych praw procesowych. Zdaniem M. Manowskiej uczynienie wyłącznym kryterium gospodarczego charakteru sprawy faktu powstania stosunku cywilnoprawnego, stanowiącego przedmiot sporu w danej sprawie, w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez stronę nie zapewnia stosownych gwarancji procesowych. Z powyższych względów zauważyła, że regulacja taka nie uwzględnia, iż zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej nie zawsze jest związane z pozostaniem praw lub obowiązków wynikających z danego stosunku prawnego przy tym samym podmiocie, który był przedsiębiorcą¹¹⁴. Autorka stwierdziła, że nie uwzględniono tego, iż zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne wiąże się również ze śmiercią osoby fizycznej, a nakładanie rygorów odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych na spadkobierców przedsiębiorcy prowadzi w oczywisty sposób do ograniczenia ich praw procesowych. W związku z powyższym zaproponowała wykładnię, że przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych powinny być stosowane pomimo zaprzestania prowadzenia przez którąkolwiek ze stron działalności gospodarczej, ale pod warunkiem, że w dalszym ciągu będzie to ten sam podmiot, który uprzednio prowadził działalność gospodarczą. W pełni należy podzielić to stanowisko, gdyż w żadnym razie nie można przenosić rygorystycznych regulacji na podmioty, które nie były stroną stosunku cywilnoprawnego. Z tym zastrzeżeniem, że nie będzie to dotyczyć sytuacji, kiedy powołany zostanie zarządca sukcesyjny. Następstwo procesowe może być wynikiem albo następstwa prawnego (np. następstwo spadkobierców zmarłej strony), albo wynikać z przepisów prawa procesowego¹¹⁵. Zważywszy na źródło ustanowienia zarządu, w przypadku zarządcy sukcesyjnego, który sprawuje zarząd nad przedsiębiorstwem

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ W. Broniewicz, *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971, s. 27.

zmarłego przedsiębiorcy, uznać należy, że jest to rodzaj sukcesji o charakterze procesowym. Specyfikę tego następstwa procesowego potwierdza regulacja zawarta w przepisie art. 56 u.z.s., który wygasa: 1) z upływem dwóch miesięcy od dnia śmierci przedsiębiorcy, jeżeli w tym okresie żaden ze spadkobierców przedsiębiorcy nie przyjął spadku ani zapisobierca windykacyjny nie przyjął zapisu windykacyjnego obejmującego przedsiębiorstwo albo udział w przedsiębiorstwie, chyba że zarządca sukcesyjny działa na rzecz małżonka przedsiębiorcy, który jest właścicielem przedsiębiorstwa w spadku; 2) z dniem uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia albo wydania europejskiego poświadczenia spadkowego, jeżeli jeden spadkobierca albo zapisobierca windykacyjny nabył przedsiębiorstwo w spadku w całości; 3) z dniem nabycia przedsiębiorstwa w spadku w całości przez jedną osobę, o której mowa w art. 3 pkt 3 u.z.s.; 4) z dniem ogłoszenia upadłości przedsiębiorcy; 5) z dniem dokonania działu spadku obejmującego przedsiębiorstwo w spadku.

Zarządca sukcesyjny w ramach powierzonych mu czynności związanych ze sprawowaniem zarządu nad przedsiębiorstwem wykonuje bowiem czynności dotyczące sfery stosunków materialnoprawnych, jak i procesowych. Przepisy k.p.c. regulujące zarząd sukcesyjny (tj. art. 655¹-655⁵ k.p.c.) nie określają ani zakresu, ani rodzaju czynności podejmowanych przez zarządcę w związku ze sprawowaniem zarządu nad przedsiębiorstwem osoby fizycznej po śmierci¹¹⁶. Rodzaj czynności, jakie wykonuje zarządca sukcesyjny, można ustalić na podstawie regulacji zawartej w przepisie art. 18 ustawy o zarządzie sukcesyjnym¹¹⁷. Zgodnie z przedmiotowym przepisem zarząd sukcesyjny obejmuje zobowiązanie do prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku oraz umocowanie do czynności sądowych

¹¹⁶ I. Gil, *Komentarz do art. 655¹ k.p.c. uwaga 7*, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*, BECK online, Legalis 2019.

¹¹⁷ Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1629), która weszła w życie z dniem 25 listopada 2018 r.

i pozasądowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa w spadku. Ponadto, w myśl art. 13 ust. 1 u.z.s., w okresie od chwili śmierci przedsiębiorcy do dnia ustanowienia zarządu sukcesyjnego, a jeżeli zarząd sukcesyjny nie został ustanowiony – do dnia wygaśnięcia uprawnienia do powołania zarządcy sukcesyjnego, osoba uprawniona może dokonywać czynności koniecznych do zachowania majątku lub możliwości prowadzenia przedsiębiorstwa w spadku, polegających w szczególności na: 1) zaspokajaniu wymagalnych roszczeń lub przyjmowaniu należności, które wynikają ze zobowiązań przedsiębiorcy związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, powstałych przed śmiercią przedsiębiorcy; 2) zbywaniu rzeczowych aktywów obrotowych w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 19 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości¹¹⁸.

Obecnie nawet w przypadku zaprzestania prowadzenia przez przedsiębiorcę wykonywania działalności gospodarczej i utraty statusu przedsiębiorcy sprawa będzie rozpoznawana przez sąd gospodarczy w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Potwierdza to, że uznanie danej sprawy za sprawę gospodarczą ma bardziej złożony charakter i wiąże się z koniecznością zastosowania różnych kryteriów przy kwalifikowaniu sprawy do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych.

Za przedsiębiorcę nie zostanie uznany podmiot niemający jeszcze formalnie takiego statusu, że prowadzi działalność gospodarczą, więc nie będzie się jego sprawy rozpoznawać według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, ale jeśli podmiot zaprzestanie wykonywania określonej działalności i nawet zostanie w związku z tym wykreślony z ewidencji działalności gospodarczej jako przedsiębiorca, to sprawa może zostać uznana za sprawę gospodarczą.

Podobna regulacja zawarta jest w ustawie Prawo upadłościowe, gdyż zdolność upadłościowa została przyznana także osobom fizycznym, które zaprzestały prowadzenia działalności gospodarczej, gdy od dnia

¹¹⁸ Dz.U. z 2017 r., poz. 2342 ze zm.

wykreślenia z właściwego rejestru nie upłynął rok. Stosownie do art. 8 ust. 1 pr.upad. wierzyciel może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która była przedsiębiorcą, także po zaprzestaniu prowadzenia przez nią działalności gospodarczej, jeżeli od dnia wykreślenia z właściwego rejestru nie upłynął rok. Ustawa pr.upad. dopuszcza ponadto możliwość ogłoszenia upadłości osoby fizycznej, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą nawet wówczas, gdy nie dopełniła obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze. Zgodnie bowiem z treścią art. 9 pr.upad. wierzyciel może złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą, nawet wówczas gdy nie dopełniła obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze, jeżeli od dnia zaprzestania prowadzenia działalności nie upłynął rok.

3.2. Sprawy ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych

Ustawa uznaje za sprawy gospodarcze także sprawy ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 k.s.h. Powyższy katalog spraw nie stanowi *novum*, gdyż uchylony przepis art. 479¹ § 2 k.p.c. uznawał za sprawy gospodarcze rozpoznawane według przepisów Działu IVa sprawy ze stosunku spółki oraz dotyczące roszczeń, o których mowa w art. 291-300 i art. 479-490 k.s.h. W związku z tym można wykorzystać zarówno dorobek doktryny, jak i orzecznictwa przy ustalaniu tego, jakiego rodzaju sprawy dotyczące stosunku spółki należy uznać za sprawy gospodarcze, podlegające rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Za sprawy gospodarcze ze stosunku spółki uznawano poprzednio wszelkie spory wynikłe między organami spółki lub jej

wspólnikami (tj. dotyczące stosunków wewnętrznych spółki)¹¹⁹, jak też sprawy przeciwko członkom władz spółki o odszkodowanie, nawet jeżeli w dacie wytoczenia powództwa nie był już współnikiem¹²⁰.

Natomiast nie można uznać za sprawę gospodarczą dochodzonego roszczenia wierzyciela przeciwko członkowi zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jeżeli powód nie dochodzi roszczeń określonych w przepisach art. 291-300 k.s.h., albowiem w rozdziale 7 działu I uregulowano podstawy odpowiedzialności za działania lub zaniechania związane z tworzeniem i funkcjonowaniem spółki z o.o.

Odpowiedzialność danego podmiotu za wyrządzenie szkody w związku z określonym działaniem lub zaniechaniem powstaje, choć reżimy prawne tej odpowiedzialności mogą być odmienne bądź mogą nakładać się na siebie. Odpowiedzialność odszkodowawcza może mieć charakter odpowiedzialności na zasadzie winy oraz na zasadach współżycia społecznego – obie te zasady mogą stanowić podstawę odpowiedzialności. Podmioty dokonujące czynności w imieniu osoby prawnej ponoszą odpowiedzialność za swoje działania lub zaniechania wobec spółki, którą reprezentują, jak też jej wierzycieli oraz wobec osób trzecich. Zakres obowiązków związanych reprezentowaniem i kierowaniem sprawami spółki powoduje, że istnieje duże ryzyko wyrządzenia szkody w trakcie wykonywania tych czynności. Osoby kierujące sprawami spółki, a więc osoby wchodzące w skład organów osoby prawnej oraz prokurenci samodzielni, jeśli to skutek ich czynności lub zaniechań doszło do wyrządzenia szkody wierzycielom lub osobie trzeciej, ponoszą za to odpowiedzialność. Osoby kierujące sprawami osoby prawnej mogą ponosić zarówno odpowiedzialność związaną z nienależytym wykonywaniem sprawowanej funkcji, jak i typową odpowiedzialność odszkodowawczą. W związku z tym należy ocenić, pod który z reżimów odpowiedzialności należałoby zakwalifikować nienależyte wykonywanie obowiązków w zakresie

¹¹⁹ M. Manowska, *op. cit.*, s. 41-42.

¹²⁰ Uchwała SN – Izba Cywilna z dnia 27 lutego 1995 r., III CZP 18/95, Legalis nr 29153.

szeroko rozumianej reprezentacji (tj. działań zarówno członków zarządu, jak i prokurenta samoistnego).

Odpowiedzialność odszkodowawcza osoby uprawnionej do reprezentacji spółki powstanie w przypadku łącznego spełnienia następujących przesłanek: zaistnienia szkody, umyślnego lub niedbałego zachowania (obejmującego zarówno działania, jak i zaniechania), a także istnienie związku przyczynowego pomiędzy wadliwym zachowaniem a powstaniem szkody¹²¹.

Powstanie szkody stanowi warunek *sine qua non* odpowiedzialności odszkodowawczej za nienależyte wykonywanie obowiązków związanych z reprezentacją osoby prawnej. Wyrządzenie szkody dla ustalenia odpowiedzialności odszkodowawczej jest przesłanką zasadniczą, gdyż istota odpowiedzialności odszkodowawczej wynika z odpowiedzialności za skutek, jakim jest powstanie szkody¹²². Zaistnienie szkody nie tylko stanowi jedną z podstaw odpowiedzialności, ale decyduje także o wysokości odszkodowania. W literaturze pojęcie szkody rozumiane jest jako uszczerbek w dobrach lub prawach, podlegających ochronie przez przepisy prawa, co do których z mocy obowiązujących norm istnieje obowiązek ich naprawienia¹²³. Definicja samej szkody nie ma większego znaczenia dla ocenianej sprawy. Istotne jest ustalenie tego, jaka szkoda (uszczerbek) podlega naprawieniu (wyrównaniu). Niezbędne jest zatem ustalenie, jakiego rodzaju szkoda została wyrządzona stronie powodowej, tj. dochodzącej roszczenia przed sądem. Naprawienie szkody, z braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, obejmuje

¹²¹ Na temat adekwatnego związku przyczynowego por. A. Ohanowicz, J. Górski, *Zarys prawa zobowiązań*, Warszawa 1970, s. 53; J. Kremis, [w:] *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, t. I, E. Gniewek (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, t. I, Warszawa 2002, s. 400; K. Zagrobelny, [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 811-818.

¹²² T. Dybowski, [w] S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 1. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław 1981, s. 167.

¹²³ Por. Z. Radwański, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2001, s. 83; K. Zagrobelny, [w:] E. Gniewek (red.), *op. cit.*, s. 823.

straty, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens*), oraz korzyści, które mógłby osiągnąć (*lucrum cessans*), gdyby mu szkody nie wyrządzono (art. 361 § 2 k.c.). Powołany przepis wprowadza zasadę pełnego odszkodowania i oznacza, że każda szkoda doznana przez poszkodowanego podlega wyrównaniu w pełni, chyba że ustawa lub umowa stanowi inaczej¹²⁴. Powyższa zasada stanowi dla sądu dyrektywę sposobu ustalania odszkodowania. Osoby kierujące sprawami osoby prawnej powinny mieć świadomość, iż szkoda może zostać wyrządzona w wyniku nienależytego wykonywania przez nich obowiązków w zakresie prowadzenia spraw spółki poprzez działania (podejmowanie decyzji nieracjonalnych gospodarczo lub ekonomicznie, wyzbycie się składników majątkowych, niezasadne rozwiązanie umów, odstępowanie od nich lub ich zawieranie), jak też zaniechania (zbyt późne objęcie zarządu nad majątkiem dłużnika, zaniechanie podjęcia czynności związanych z przeciwdziałaniem uszkodzeniu składników majątkowych lub ich zniszczeniu, nieprowadzenie czynności związanych z dochodzeniem roszczeń, a w efekcie doprowadzenie do przedawnienia zobowiązań, nieregulowanie bieżących płatności lub zobowiązań podatkowych).

W przypadku odpowiedzialności osób wchodzących w skład zarządu w spółce z o.o. nie można zatem pomijać zachowań polegających na wyborze niewłaściwych osób, które zajmują się sprawami majątkowymi spółki, np. księgowych, czy prawników. Wskutek nieprawidłowego doradztwa prawnego-finansowego może dojść do wyrządzenia szkody wierzycielom spółki, np. poprzez zawieranie umów w przypadku istnienia stanu niewypłacalności czy odstępowanie od umów, zobowiązanie do dokonywania zapłat z pominięciem umów cesji i pokrzywdzeniem niektórych wierzycieli może dojść do wyrządzenia szkody. Należy bowiem mieć na uwadze, że wina nieумыślna rozumiana jest jako niezachowanie

¹²⁴ B. Lewaszkiwicz-Petrykowska, *Zasada pełnego odszkodowania (mity i rzeczywistość)*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 1069.

należytej staranności w podejmowanych działaniach, co spowodowało wyrządzenie szkody¹²⁵. Podstawą odpowiedzialności deliktowej jest także takie zachowanie się sprawcy czynu (w wyniku którego powstała szkoda), które nie tylko jest zawinione, ale dodatkowo zawinienie musi przybrać postać kwalifikowaną w postaci winy umyślnej lub niedbalstwa¹²⁶. Niedbalstwo dotyczy takich sytuacji, w których sprawca nie ma woli wywołania określonego skutku, ale ma świadomość, że może to nastąpić, choć bezpodstawnie przypuszcza, iż uniknie powstania tego skutku albo nie ma takiej świadomości, chociaż przy dołożeniu należytej staranności powinien ją posiadać¹²⁷. Podstawą ustalania mierników należytej staranności jest przepis art. 355 k.c., mający zastosowanie nie tylko w przypadku odpowiedzialności *ex contractu*, ale także w odniesieniu do czynów niedozwolonych¹²⁸. Stosownie do przepisu art. 355 k.c. przez należytą staranność należy rozumieć staranność ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju, a należytą staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności. Niewątpliwie w odniesieniu do członków zarządu wymagane jest podejmowanie czynności związanych ze sprawowaniem nadzoru nad działaniami prokurenta samoistnego, wskutek których doszło do wyrządzenia szkody stronie powodowej.

W przypadku odpowiedzialności odszkodowawczej za czyny osób, którym powierzono wykonanie czynności, podmiot powierzający wykonanie czynności powinien liczyć się z tym, że przy wykonywaniu

¹²⁵ A. Szpunar, *Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1970, t. XV, s. 54.

¹²⁶ Por. A. Szpunar, *op. cit.*, s. 54-55; G. Bieniek, [w:] G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, t. I, Warszawa 2002, s. 225; M. Safjan, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2002, s. 677.

¹²⁷ J. Szachulowicz, *Pojęcie czynu niedozwolonego w rozumieniu kodeksu cywilnego*, Pał. 1966, z. 5, s. 10.

¹²⁸ S. Grobel, *Pojęcie rażącego niedbalstwa w kodeksie cywilnym*, NP 1978, nr 5, s. 704.

powierzonych czynności może powstać szkoda, a zatem powinien powierzyć wykonywanie czynności osobie odpowiedniej. Zasadniczo podmiot powierzający wykonanie czynności, w razie zaniedbania osoby, której wykonanie czynności zostało powierzone, i wyrządzenia szkody, jest za tę szkodę odpowiedzialny. Tego rodzaju odpowiedzialność wiąże się z tzw. *culpa in eligendo*, tj. winy w wyborze osoby, o ile wina ta pozostaje w związku przyczynowym z powstaniem szkody przez osobę, która została wybrana przy wykonywaniu powierzonej mu czynności. Z powyższych względów podmiot sprawujący zarząd powinien dokonać sprawdzenia posiadania kwalifikacji przez osobę, której powierza wykonanie określonej czynności. W końcu dokonanie wyboru prokurenta samoistnego uchwałą zarządu spółki nie pozbawia członków zarządu prawa reprezentacji ani nie zdejmuje obowiązku dbania o sprawy spółki i jej kontrahentów, którzy mogą doznać uszczerbku wskutek wadliwych działań prokurenta (ale też w skutek niedbałych zachowań, w tym i zaniechań członków zarządu spółki).

Kodeks spółek handlowych wprowadza odpowiedzialność członków zarządu wobec osób trzecich: za podanie fałszywych danych w oświadczeniu o wniesieniu wkładów (art. 291 k.s.h.) oraz za zobowiązania spółki (art. 299 k.s.h.), która ma charakter deliktowy.

Warto przytoczyć stanowisko judykatury odnośnie do odpowiedzialności na podstawie art. 291 k.s.h., a mianowicie, że „wniesienie przez współników wkładów na pokrycie całego kapitału zakładowego, zgodnie z art. 163 pkt 2 k.s.h. jest jedną z przesłanek koniecznych do powstania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Stąd też wymóg złożenia, wraz ze zgłoszeniem spółki do rejestru, oświadczenia złożonego przez zarząd spółki, że wkłady zostały przez wszystkich współników w całości wniesione. Oświadczenie to powinno zostać dokonane w formie pisemnej, tak, aby mogło stanowić załącznik do zgłoszenia spółki do rejestru i aby jego treść mogła zostać zweryfikowana przez sąd rejestrowy oraz aby mógł się z nim zapoznać każdy, kto będzie dokonywał wglądu do akt

rejestrowych danej spółki. Kapitał zakładowy, jako substrat majątkowy spółki, jest jedną z przesłanek uzyskania przez nią osobowości prawnej. Na członkach zarządu spółki w organizacji spoczywa obowiązek upewnienia się, czy w zgłaszanej do zarejestrowania spółce znajdują się wskazane w umowie spółki wartości ekonomiczne. Z obowiązkiem tym łączy się nakaz złożenia podpisu pod oświadczeniem o pełnym pokryciu kapitału zakładowego. W interesie pewności obrotu gospodarczego art. 291 k.s.h. przewiduje odpowiedzialność cywilną za fałsz w oświadczeniu, że wkłady zostały wniesione¹²⁹.

Przepis art. 292 k.s.h. stanowi podstawę do roszczeń odszkodowawczych w sytuacji, gdy szkodę poniosła spółka, a do wyrządzenia szkody doszło przez osobę, która brała udział w tworzeniu spółki. Z takim powództwem może wystąpić wspólnik przeciwko osobie biorącej udział w tworzeniu spółki, a także członkowi zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej oraz likwidatorowi, jeżeli działali sprzecznie z prawem lub postanowieniami umowy spółki (art. 293 k.s.h.). Przy czym przez pojęcie działań lub zaniechań sprzecznych z prawem należy rozumieć uchybienia względem wszystkich przepisów powszechnie obowiązującego prawa. W związku z tym w orzecznictwie wyrażono pogląd, że samo zachowanie członka organu nieodpowiadające wzorcowi staranności przewidzianemu w art. 293 § 2 k.s.h., prowadzące do wyrządzenia spółce szkody, nie stanowi wystarczającej podstawy skierowania przez spółkę roszczeń odszkodowawczych, bez potrzeby wykazywania „odrębnego” naruszenia prawa bądź postanowienia umowy spółki¹³⁰.

Zgodnie z art. 293 § 1 k.s.h. członek zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej oraz likwidator odpowiada wobec spółki za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub

¹²⁹ Uzasadnienie wyroku SA w Łodzi z dnia 24 marca 2017 r., I ACa 1228/16, Legalis nr 1599028.

¹³⁰ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 22 października 2014 r., I ACa 375/14, Legalis nr 1163509.

postanowieniami umowy spółki, chyba że nie ponosi winy. Odnośnie do odpowiedzialności uregulowanej w przepisie art. 293 k.s.h. wypowiedział się Sąd Najwyższy, którego zdaniem „w świetle art. 293 k.s.h., przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej członka zarządu spółki są: niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązków, szkoda, związek przyczynowy między niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem obowiązków a szkodą oraz zawinienie niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków. Spółka powinna udowodnić wystąpienie szkody i niewykonanie lub nienależyte wykonanie obowiązków przez pozwanych a na członku zarządu spoczywa ciężar dowodu braku winy, czyli dołożenia należytej staranności przy wykonywaniu swych obowiązków. Przytoczony przepis reguluje odpowiedzialność wymienionych w nim funkcjonariuszy spółki za szkody wyrządzone zawinionym działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem albo postanowieniami umowy spółki. Konieczną przesłanką tej odpowiedzialności jest zatem bezprawność, która w rozumieniu art. 293 k.s.h. polega na działaniu niezgodnym z prawem lub postanowieniami umowy spółki. Oceniając zgodność z prawem, trzeba mieć na względzie ustawowo określony zakres obowiązków wobec spółki”¹³¹. Zasadnie zwrócono także uwagę w judykaturze, że „czynem niedozwolonym może być naruszenie stosunku organizacyjnego, a delikt taki można nazwać deliktem nieprawidłowego zarządzania spółką, odpowiedzialność za taki czyn również jest objęta działaniem art. 293 k.s.h. [...] Krzyżowanie się zakresów odpowiedzialności deliktowej i kontraktowej może natomiast nastąpić, gdy nieprawidłowe wykonywanie obowiązków wynikających z umowy jest jednocześnie czynem niedozwolonym, np. gdy członek zarządu fałszuje faktury albo sprawozdania finansowe (co jest przestępstwem i jednocześnie nieprawidłowym wykonywaniem obowiązków umownych), wyrządzając tym samym

¹³¹ Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2019 r., V CSK 102/18, LEX nr 2653076.

szkodę spółce”¹³². Z powyższych względów nie istnieje odrębny czyn niedozwolony w postaci nieprawidłowego zarządzania spółką.

Uprawnienie wspólnika sp. z o.o. (przewidziane w art. 295 § 1 k.s.h.) żądania naprawienia szkody wyrządzonej spółce ma charakter formalny i materialny, a legitymowany w ten sposób podmiot, nie będąc stroną stosunku prawnego, którego dotyczy sprawa, może żądać jego ochrony, ustalenia lub ukształtowania niezależnie od uprawnień strony tego stosunku, gdyż ma własny interes prawny w jego szeroko rozumianej ochronie. Sąd Najwyższy uznał, że ze względu na łączący wspólnika stosunek członkostwa wspólnik ma własny interes prawny w domaganiu się sądowej ochrony praw podmiotowych przysługujących spółce¹³³. Odnośnie do legitymacji wspólnika spółki z o.o. do wytoczenia powództwa na podstawie art. 295 § 1 k.s.h. należy podzielić stanowisko wyrażane w judykaturze, że „wspólnik spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wnoszący powództwo na podstawie art. 295 § 1 k.s.h. dysponuje legitymacją formalną i materialną, albowiem ze względu na łączący go ze spółką stosunek członkostwa ma własny interes prawny w domaganiu się sądowej ochrony praw podmiotowych przysługujących spółce. Każdy wspólnik ma interes prawny w uzyskaniu orzeczenia zasądzającego odszkodowanie, które zrekompensuje uszczerbek w majątku spółki, a tym samym chroniony jest także interes prawny wszystkich wspólników, gdyż chronione są ich prawa. Nie jest to więc jedynie legitymacja procesowa zmierzająca do ochrony praw cudzych. Jednakże wyłączone jest dochodzenie przez wspólnika na podstawie art. 295 § 1 k.s.h. roszczeń odszkodowawczych na rzecz spółki w upadłości”¹³⁴. W przypadku ogłoszenia upadłości legitymacja będzie bowiem przysługiwała wyłącznie syndykowi masy upadłości. Z momentem ogłoszenia upadłości syndyk z mocy prawa obejmuje zarząd majątkiem spółki i posiada legitymację procesową

¹³² Wyrok SN z dnia 7 maja 2019 r., V CSK 207/18, LEX nr 2692250.

¹³³ Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2018 r., III CSK 317/17, LEX nr 2490598.

¹³⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 9 marca 2016 r., VI ACa 114/15, LEX nr 2047080.

nadzwyczajną bezwzględną, co skutkuje utratą uprawnienia wspólnika spółki do wytoczenia powództwa na podstawie art. 295 § 1 k.s.h., które po ogłoszeniu upadłości zostaje wyłączone.

Kolejną z podstaw do dochodzenia roszczeń, które będą rozpoznawane przez sądy gospodarcze, są roszczenia wierzycieli spółki z o.o., jakie mogą kierować przeciwko członkom zarządu tej spółki, w przypadku gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, bowiem członkowie zarządu odpowiadają wówczas solidarnie za jej zobowiązania (art. 299 § 1 k.s.h.). Członek zarządu może się uwolnić od tej odpowiedzialności, jeżeli wykaże, że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy, albo że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu wierzyciel nie poniósł szkody. Jak z powyższej regulacji wynika, złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości we właściwym terminie ma znaczenie także dla odpowiedzialności członków zarządu. Zdaniem Sądu Najwyższego, dokonując „wykładni użytego w art. 299 § 2 k.s.h. określenia «właściwego czasu» na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości nie można pomijać przepisów prawa upadłościowego regulujących obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez członków zarządu spółki oraz określających kiedy uważa się dłużnika za niewypłacalnego i kiedy ogłasza się upadłość osoby prawnej. Odpowiedzialność odszkodowawcza z art. 299 k.s.h. obciąża bowiem członków zarządu spółki za to, że nie złożyli wniosku o upadłość we właściwym czasie, a to kiedy można ogłosić upadłość, a więc to, kiedy taki wniosek będzie skuteczny i powinien

być złożony, określają przepisy prawa upadłościowego”¹³⁵. W judykaturze podkreśla się, że „właściwy czas do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości jest przesłanką obiektywną, ustalaną w oparciu o okoliczności faktyczne każdej sprawy. Dla jego określenia nie ma znaczenia subiektywne przekonanie członków zarządu, którym powinien być znany na bieżąco stan finansowy spółki i możliwość zaspokojenia długów. Jednym z obowiązków członka zarządu jest monitorowanie zadłużenia spółki pozwalające na zgłoszenie w odpowiednim czasie wniosku o upadłość lub wszczęcie postępowania układowego, co z kolei uwalnia go od odpowiedzialności. Przyjąć zatem należy, że niezgłoszenie we właściwym czasie stosownego wniosku jest wynikiem zawinonego zaniechania obowiązków członka zarządu. Jeżeli członek zarządu podejmuje w takiej sytuacji ryzyko i nie zgłasza wniosku o upadłość mimo wystąpienia stosownych ku temu przesłanek ustawowych, np. uznając, iż uda się opłacać sytuację finansową i spłacić zobowiązania zarządzający spółką musi czynić to ze świadomością odpowiedzialności z tym związanej i liczyć się z tym, że w przypadku dokonania błędnej oceny sytuacji rodzącej w konsekwencji choćby częściową niemożność zaspokojenia długów przez spółkę, sam będzie musiał ponieść odszkodowawczą odpowiedzialność finansową”¹³⁶. Z powyższych względów przepisy ustawy Prawo upadłościowe będą miały znaczenie dla dokonania prawidłowej wykładni „właściwego czasu” użytego w art. 299 § 2 k.s.h. Przy czym samo złożenie wniosku o upadłość lub o wszczęcie postępowania układowego nie wystarcza do uwolnienia członków zarządu od odpowiedzialności¹³⁷. „Członek zarządu może zwolnić się z odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h., wykazując, iż w czasie pełnienia przez niego funkcji nie było podstaw do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości, a tym samym wykazując, iż nie istnieje związek przyczynowy

¹³⁵ Wyrok SN z dnia 19 stycznia 2011 r., V CSK 211/10, LEX nr 738136.

¹³⁶ Wyrok SA w Łodzi z dnia 31 stycznia 2019 r., I AGa 269/18, Legalis nr 1887048.

¹³⁷ Wyrok SN z dnia 19 lipca 2019 r., II CSK 528/18, Legalis nr 2195807.

między sposobem sprawowania zarządu a szkodą doznaną przez wierzyciela spółki, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nieszczęście postępowania układowego nastąpiło nie z jego winy, bądź w końcu, że mimo niezgłoszenia upadłości wierzyciel nie uzyskałby zaspokojenia. Okoliczności te jednak należy wykazać¹³⁸.

Zgodnie z poglądami dominującymi w doktrynie prawniczej i w orzecznictwie sądowym odpowiedzialność związana z bezskutecznością egzekucji określonego zobowiązania wobec spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ponoszą na podstawie przepisu art. 299 k.s.h. osoby będące członkami jej zarządu lub likwidatorami w czasie istnienia tego zobowiązania. Powód, który dochodzi roszczenia przewidzianego w art. 299 § 1 k.s.h., powinien zatem wykazać istnienie – we wskazanym znaczeniu – określonego zobowiązania spółki w czasie, kiedy pozwany był członkiem zarządu lub likwidatorem stwierdzonego w tym czasie lub później tytułem egzekucyjnym wydanym na rzecz powoda (tylko wyjątkowo nie musi ono być w ten sposób stwierdzone) oraz bezskuteczność egzekucji tego zobowiązania przeciwko spółce¹³⁹. Zdaniem Sądu Najwyższego ciężar wykazania bezskuteczności egzekucji jako przesłanki odpowiedzialności unormowanej w art. 299 k.s.h. spoczywa na wierzycielu, jednak bezskuteczność ta może być wykazana nie tylko postanowieniem organu egzekucyjnego umarzającym postępowanie egzekucyjne obejmujące egzekucję skierowaną do całego majątku spółki, lecz przy pomocy każdego dowodu¹⁴⁰.

W doktrynie i orzecznictwie różnie ujmowany jest charakter prawny odpowiedzialności członków zarządu. Analizując występujące poglądy,

¹³⁸ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 7 lutego 2019 r., IAGa 175/18, Legalis nr 1886856.

¹³⁹ Por. teza i uzasadnienie uchwały SN z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07; tak też Sąd Najwyższy w kolejnych orzeczeniach, np.: w tezie i uzasadnieniu wyroku z dnia 11 lutego 2010, I CSK 269/09 oraz wyroku z dnia 17 czerwca 2011 r., II CSK 571/10; tak też: A. Kidyba *Komentarz aktualizowany do art. 299 Kodeksu spółek handlowych*, LEX, stan prawny 2012.12.30; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, LEX/el., komentarz do art. 299.

¹⁴⁰ Postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., IV CSK 583/18, Legalis nr 1948574.

można wyróżnić następujące stanowiska przyjmujące, że odpowiedzialność ta ma charakter: odpowiedzialności odszkodowawczej bądź gwarancyjnej za cudzy dług, bądź odpowiedzialności mieszanej, zawierającej zarówno cechy odpowiedzialności odszkodowawczej, jak i gwarancyjnej, bądź odpowiedzialności represyjnej *sui generis* za niezgłoszenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości, bądź kumulatywnego przystąpienia członków zarządu do długu spółki. Niezależnie od tego, jakiego rodzaju stanowisko przyjmujemy w zakresie charakteru odpowiedzialności członków zarządu, to w procesach przeciwko członkom zarządu niezbędne jest wykazanie ich winy jako pozwanych w zakresie niedopełnienia obowiązków złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości „we właściwym czasie”. Elementu winy przedstawiciele doktryny dopatrują się bowiem w prowadzeniu spraw spółki przez zarząd bez dołożenia należytej staranności wymaganej w tym zakresie, a dokładniej w niedopełnieniu obowiązków wynikających z prawa upadłościowego w zakresie zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Członkowie zarządu spółki z o.o. ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki wierzytelności, wraz z ewentualnymi należnościami ubocznymi, spowodowaną naruszającym prawo, zawinionym niezgłoszeniem przez członków zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości spółki¹⁴¹. Sąd Najwyższy w przedmiotowej uchwale z dnia 7 listopada 2008 r. podzielił stanowisko, zgodnie z którym członkowie zarządu ponoszą na podstawie art. 299 k.s.h. odpowiedzialność deliktową za szkodę w wysokości niewyegzekwowanej od spółki wierzytelności, z ewentualnymi należnościami ubocznymi, spowodowaną bezprawnym, zawinionym niezgłoszeniem przez członków zarządu wniosku o ogłoszenie upadłości spółki. Można także spotkać poglądy, że członkowie zarządu spółki z o.o. nie odpowiadają na podstawie art. 299 k.s.h. za swoje własne zobowiązania, ale za zobowiązania podmiotu trzeciego, jakim niewątpliwie jest spółka

¹⁴¹ Wyrok SN z dnia 22 czerwca 2005 r., III CK 678/04, Legalis nr 89885.

z o.o., gdyż przemawia za tym m.in. wykładnia systemowa, ponieważ racjonalny ustawodawca nie wprowadziłby w dwóch odrębnych regulacjach (art. 299 k.s.h. oraz art. 21 ust. 3 pr.upad.) odpowiedzialności opartej na identycznych przesłankach i o takim samym charakterze¹⁴².

Zagadnienie związane z określeniem cech odpowiedzialności członków zarządu nie budzi już tylu sprzeczności i kontrowersji, jak zagadnienie charakteru odpowiedzialności członków zarządu z art. 299 k.s.h. Zarówno przedstawiciele doktryny, jak i orzecznictwa zgodnie przyjmują, że odpowiedzialność członków zarządu sp. z o.o. na podstawie art. 299 k.s.h. jest odpowiedzialnością osobistą, indywidualną, nieograniczoną ani rzeczowo, ani kwotowo, subsydiarną w stosunku do odpowiedzialności samej sp. z o.o. oraz odpowiedzialnością solidarną pomiędzy samymi współnikami. Zagadnieniem problematycznym jest natomiast, czy relacje pomiędzy odpowiedzialnością członków zarządu a odpowiedzialnością spółki można określić jako odpowiedzialność *in solidum*, tzw. solidarności niewłaściwej¹⁴³.

Członek zarządu spółki z o.o. będzie ponosił odpowiedzialność nie tylko wówczas, gdy wskutek jego zaniechań nie doszło do terminowego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, ale także w przypadku podejmowania działań zmierzających do arbitralnego zaspokojenia innych wierzycieli z pominięciem wierzycieli posiadających tytuły wykonawcze. Tego rodzaju odpowiedzialność członka zarządu określana jest w doktrynie mianem kumulatywnego przystąpienia członka zarządu do długu spółki. Taki pogląd prezentuje A. Kappes, który konstrukcją taką uzasadnia tym, że członek zarządu już w momencie objęcia swojej

¹⁴² A. Karolak, [w:] A. Karolak, A. Mariański, *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o.*, Warszawa 2006, s. 109-127; przemawia też za tym wykładania literalna przepisu § 1 art. 299, który stanowi o odpowiedzialności za zobowiązania spółki, a nie za szkodę (pogląd taki prezentuje K. Osajda, *Niewypłacalność spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli*, Warszawa 2014, s. 142-144).

¹⁴³ T. Żak, *Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Praktyczne sposoby jej ograniczania*, Warszawa 2010, s. 85.

funkcji w sposób generalny i abstrakcyjny przystępuje do wszystkich aktualnych i generalnych długów spółki, gdyż ma możliwość po zapoznaniu się z sytuacją ekonomiczno-finansową spółki złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w przypadku stwierdzenia istnienia podstaw niewypłacalności¹⁴⁴. Stanowisko takie wyrażone zostało przez Sąd Najwyższy, który w uzasadnieniu uchwały z 19 listopada 1996 r. wyraźnie stwierdził, że odpowiedzialność członków zarządu za cywilnoprawne, a zarazem majątkowe zobowiązania spółki wobec jej wierzycieli ma charakter kumulatywnego przystąpienia innych podmiotów do długów osoby prawnej¹⁴⁵.

Kwestia odpowiedzialności członków zarządu za koszty prowadzonego postępowania sądowego, postępowania zabezpieczającego czy egzekucyjnego, jak też należnych odsetek w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi już wątpliwości¹⁴⁶. W uchwale z dnia 7 grudnia 2006 r. Sąd Najwyższy wprost wskazał, że odpowiedzialność członków zarządu sp. z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 k.s.h. obejmuje zasądzone w tytule wykonawczym, wydany przeciwko spółce, koszty procesu, koszty postępowania egzekucyjnego umorzonych z powodu bezskuteczności egzekucji i odsetki ustawowe od należności głównej¹⁴⁷.

Mając powyższe na uwadze, **do rozpoznawania spraw o odszkodowanie na podstawie przepisu art. 299 k.s.h. właściwy funkcjonalnie będzie sąd gospodarczy**. Stosownie do przepisu art. 299 k.s.h. powództwo o odszkodowanie przeciwko członkom organów spółki oraz likwidatorom

¹⁴⁴ A. Kappes, *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki*, Warszawa 2009, s. 242.

¹⁴⁵ Uchwała SN z dnia 19 listopada 1996 r., III CZP 114/96, Legalis nr 30374.

¹⁴⁶ Uchwała SN z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 118/06, Legalis nr 79166; wyrok SN z dnia 8 marca 2007 r., III CSK 352/06, Lexis.pl nr 1625345; wyrok SN z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 404/06.

¹⁴⁷ III CZP 118/06.

wytacza się według miejsca siedziby spółki¹⁴⁸. Uzasadniając właściwość funkcjonalną wydziału gospodarczego, należałoby zatem wskazywać, iż sprawa o roszczenia dochodzone na podstawie przepisu art. 299 k.s.h. jest sprawą gospodarczą.

Podobnie uznano, że za sprawy gospodarcze uznawane będą sprawy związane z odpowiedzialnością odszkodowawczą założycieli, członków organów i likwidatorów – spółki akcyjnej wobec spółki i jej wierzycieli. Na tle poprzedniego stanu prawnego takie rozwiązanie legislacyjne było ocenione w doktrynie negatywnie, albowiem uznano, że rozszerzenie uznania za sprawy gospodarcze także na sprawy nie dotyczące stosunków wewnętrznych spółki powoduje, że w sprawach gospodarczych uczestniczyć będą również podmioty, które nie są przedsiębiorcami¹⁴⁹. Jednakże obecnie zakres spraw gospodarczych został poszerzony o kategorie sprawy, w których stronami nie będą przedsiębiorcy, a więc tych zastrzeżeń nie można przenosić na grunt obecnej regulacji prawnej, zwłaszcza że praktyka pokazuje, iż przyjęte rozwiązanie nie wpłynęło na ograniczenie uprawnień procesowych stron.

Przy czym w pełni należy podzielić stanowisko, że przepis art. 458² § 1 pkt 3 k.p.c. będzie wymagał nowelizacji¹⁵⁰, gdyż nie uwzględniła nowej regulacji, która wejdzie w życie z dniem 1 marca 2023 r. odnośnie do prostej spółki akcyjnej.

¹⁴⁸ Tak też Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 września 1995 r. (na gruncie dotychczasowego art. 298 k.h., III CZP 120/95, OSNCP 1995/12/181) zapadłej na tle poprzedniego stanu prawnego, w której stwierdzono, iż „Sądem wyłącznie właściwym do rozpoznania sprawy z powództwa znajdującego podstawę w art. 298 k.h. [obecnie art. 299 k.s.h.] jest sąd siedziby spółki (art. 297 k.h.)”. Powyższa uchwała zachowała aktualność na tle obecnego stanu prawnego (por. uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/2008).

¹⁴⁹ M. Manowska, *op. cit.*, s. 41.

¹⁵⁰ T. Szanciło, [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1 – 505*³⁹ KPC, Warszawa 2019, Legalis, uwaga nr 9 do art. 458² k.p.c.

3.3. Sprawy przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku

Podmiotem legitymowanym czynnie w sprawach przeciwko przedsiębiorcom o zaniechanie naruszania środowiska i przywrócenie do stanu poprzedniego lub o naprawienie szkody z tym związanej oraz o zakazanie albo ograniczenie działalności zagrażającej środowisku mogą być zarówno inni przedsiębiorcy, jak też inne podmioty – osoby fizyczne lub prawne.

Na tle poprzedniego stanu prawnego (art. 479¹ § 2 pkt 2 d.k.p.c.) za działalność zagrażającą środowisku uznawano reklamę towaru zawierającą treści propagujące model konsumpcji sprzeczny z zasadami ochrony środowiska¹⁵¹.

Problematyka odpowiedzialności cywilnej w przypadku szkód związanych z oddziaływaniem na środowisko została uregulowana w Tytule VI dziale I ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska¹⁵². W świetle powyższej regulacji interes indywidualny podmiotów narażonych na określone uciążliwości, na skutek naruszenia wymagań ochrony środowiska, chroniony jest właściwymi roszczeniami, które mogą być dochodzone przed sądami powszechnymi¹⁵³.

W orzecznictwie wyrażono stanowisko, że ze względu na treść przepisu art. 362 ust. 1 Prawa ochrony środowiska osoby trzecie, inne niż podmioty, na które mają być nałożone obowiązki, nie mają generalnie, w obecnym ustawodawstwie polskim, przymiotu strony. Z przepisu tego bowiem wynika, że podmioty prawa, które czują się poszkodowane

¹⁵¹ J. Pakuła, *Glosa do wyroku s.apel. z dnia 12 stycznia 2010 r., VI ACa 666/09*, PPOŚ 2011, nr 2, s. 113-131.

¹⁵² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1396), dalej jako p.o.ś.

¹⁵³ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 11 lipca 2006 r., IV SA/Wa 739/06, LEX nr 243081.

w związku z domniemanym prowadzeniem działalności przez inne podmioty z naruszeniem ochrony środowiska, nie mają uprawnienia do żądania przed organami administracji wszczęcia określonego postępowania administracyjnego w celu ochrony ich interesu indywidualnego. Przesądza o tym okoliczność, iż postępowanie takie może być wszczęte jedynie z urzędu, nie zaś na wniosek takiej zainteresowanej osoby czy podmiotu¹⁵⁴. W przywołanym wyroku stwierdzono ponadto, że „ustawodawca dokonał w ustawie wyraźnej systematyzacji zagadnień związanych ze środkami odpowiedzialności cywilnej i administracyjnej, które w sposób wyraźny rozgraniczył. I tak ochrona interesu indywidualnego może być dochodzona w drodze roszczenia cywilnego, o którym mowa w art. 323 ustawy, z drugiej zaś strony wyraźnie uregulowano zagadnienia związane z prowadzonymi z urzędu postępowaniami w interesie publicznym”¹⁵⁵.

Naruszenie środowiska najczęściej wiąże się z naruszeniem przepisów dotyczących ochrony środowiska (zawartych nie tylko w ustawie Prawo ochrony środowiska, ale także w ustawie Prawo geologiczne i górnicze), aktów administracyjnych nakładających na przedsiębiorcę określone obowiązki, jak również takim działaniem, które wiąże się z wyrządzeniem szkody, pozostającym w związku przyczynowym z działalnością gospodarczą prowadzoną przez pozwanego przedsiębiorcę¹⁵⁶.

Szkodą podlegającą naprawieniu na podstawie art. 129 ust. 2 p.o.s. jest także obniżenie wartości nieruchomości wynikające z faktu, iż właściciel nieruchomości będzie musiał znosić dopuszczalne na tym obszarze immisje (np. hałas)¹⁵⁷. W judykaturze wyrażono stanowisko, że pogorszenie warunków korzystania z nieruchomości na skutek dozwolenia emitowania hałasu powyżej dopuszczalnego poziomu, wpływające na pogorszenie komfortu życia oraz obniżenie wartości nieruchomości, nie

¹⁵⁴ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 17 listopada 2008 r., II SA/Ol 761/08, LEX nr 487996.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 479¹, Nb 26.

¹⁵⁷ Postanowienie SN z dnia 23 lutego 2010 r., III CZP 128/09, LEX nr 578138.

spełnia przesłanki z art. 129 ust. 2 p.o.ś.¹⁵⁸ Można też spotkać odmienny pogląd, a mianowicie, że przewidziana w art. 129 p.o.ś. odpowiedzialność odszkodowawcza obejmuje także te szkody, które wynikają z przekroczenia standardów jakości środowiska w zakresie emitowanego hałasu¹⁵⁹. Ustawa p.o.ś. w art. 129-136 reguluje podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej związanej z ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości oraz z utworzeniem obszaru ograniczonego użytkowania, opierając się na założeniu, że ryzyko szkód związanych z działalnością uciążliwą dla otoczenia powinien ponosić podmiot, który tę działalność podejmuje dla własnej korzyści (*cuius damnum eius periculum*). Zdaniem Sądu Najwyższego przesłankami tej odpowiedzialności są: wejście w życie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego powodującego ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości, szkoda poniesiona przez właściciela nieruchomości, jej użytkownika wieczystego lub osobę, której przysługuje prawo rzeczowe do nieruchomości, i związek przyczynowy między wprowadzonym ograniczeniem sposobu korzystania z nieruchomości a szkodą¹⁶⁰.

3.4. Sprawy z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych

Nowością w stosunku do dotychczasowej regulacji określającej, jakie sprawy należy uznawać za sprawy gospodarcze, jest uznanie obecnie za sprawy gospodarcze spraw wynikających z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, z umów leasingu, przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie,

¹⁵⁸ Por. np. wyroki SN z dnia: 12 grudnia 2008 r., II CSK 367/08, niepubl., 25 lutego 2009 r., II CSK 565/08.

¹⁵⁹ Wyrok SN z dnia 25 lutego 2009 r. II CSK 546/08, niepubl.

¹⁶⁰ Uzasadnienie postanowienia SN z dnia 23 lutego 2010 r., III CZP 128/09, LEX nr 578138.

z mocy prawa lub czynności prawnej. Z uzasadnienia projektu nowelizacji k.p.c. wynika, że objęcie kognicją sądów gospodarczych ww. spraw związane było z tym, że aby wykorzystać specjalizację sądów gospodarczych, należy dodać do katalogu spraw gospodarczych kolejne rodzaje spraw: ze stosunków prawnych leżących z reguły w zakresie obrotu gospodarczego, choć niekoniecznie łączących przedsiębiorców.

Umowa o roboty budowlane jest umową nazwaną uregulowaną w przepisach kodeksu cywilnego. stosownie do art. 647 k.c. przez umowę o roboty budowlane wykonawca zobowiązuje się do oddania przewidzianego w umowie obiektu, wykonanego zgodnie z projektem i z zasadami wiedzy technicznej, a inwestor zobowiązuje się do dokonania wymaganych przez właściwe przepisy czynności związanych z przygotowaniem robót, w szczególności do przekazania terenu budowy i dostarczenia projektu, oraz do odebrania obiektu i zapłaty umówionego wynagrodzenia. Rozróżnienia pomiędzy umową o dzieło a umową o roboty budowlane poszukiwać należy w ich cechach przedmiotowych. Przepis art. 647 k.c. odsyła do pojęć występujących w przepisach ustawy Prawo budowlane¹⁶¹, gdyż te same pojęcia, znane prawu budowlanemu, stosuje się w umowach zawieranych pomiędzy wykonawcą a podwykonawcą (art. 647¹ k.c.). W procesach aby można było uznać, że sprawa jest sprawą gospodarczą z uwagi na to, iż jest sprawą wynikającą z umów o roboty budowlane, to strona, która twierdzi, że zawarta umowa jest umową o roboty budowlane (art. 647 k.c.), powinna wykazać, że umowa zawiera cechy pozwalające na takie jej zakwalifikowanie (art. 6 k.c.)¹⁶². W razie niewykazania, że umowa jest umową o roboty budowlane, należałoby wówczas uznać, iż jest to umowa o dzieło. Zasadniczym zatem kryterium rozróżnienia pomiędzy umową o dzieło a umową o roboty budowlane jest ocena realizowanego zamierzenia stosownie do wymogów

¹⁶¹ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1186), dalej jako pr.bud.

¹⁶² Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 6 listopada 2002 r., III CKN 997/00, Legalis nr 58337.

prawa budowlanego¹⁶³. Zdaniem Sądu Najwyższego przedmiotem umowy o roboty budowlane jest przedsięwzięcie o większych rozmiarach, zindywidualizowanych właściwościach, zarówno fizycznych, jak i użytkowych, z reguły powiązane z wymogiem projektowania i instytucjonalizowanym nadzorem¹⁶⁴.

Jak zasadnie zostało dostrzeżone w judykaturze, o kwalifikacji umowy nazwanej decydują przepisy prawa, a nie wola stron, dlatego nie można podzielić stanowiska, że strony nadały umowie o dzieło cechy umowy o roboty budowlane poprzez poddanie prac pozwanego regułom wykonawstwa określonym w ustawie Prawo budowlane, którym to regułom prawo ich nie podporządkowuje. Warunki takie wynikają z woli stron i są treścią konkretnego, obligacyjnego stosunku prawnego, ale nie są wymogami prawnymi świadczącymi o rodzaju umowy. Natomiast nie ma przeszkód, żeby strony umówiły się, że w razie wad dzieła zamawiający będzie uprawniony, nawet bez upoważnienia sądu, do usunięcia wad na koszt przyjmującego zamówienie¹⁶⁵. W pełni zasadny jest pogląd Sądu Najwyższego, że samo uczestnictwo w procesie inwestycyjnym nie przesądza o rodzaju zawartej umowy¹⁶⁶.

W większości przypadków umowy o roboty budowlane zawierane są pomiędzy przedsiębiorcami, gdyż nawet jeśli osoba fizyczna nie prowadząca działalności gospodarczej podejmuje się realizacji zamierzenia inwestycyjnego, to korzysta z tzw. zastępstwa inwestycyjnego, celem uniknięcia nieprawidłowości w zakresie realizacji przedsięwzięcia inwestycyjnego. Jak wynika z uzasadnienia projektu nowelizacji k.p.c. wprowadzonej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., właśnie z tego powodu, że „w przeważającej większości przypadków stroną stosunku prawnego (i ewentualnego procesu) z takiej umowy będzie przedsiębiorca” oraz

¹⁶³ Wyrok SN z dnia 25 marca 1998 r., II CKN 653/97, OSNC 1998, nr 12, poz. 207.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁶⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 października 2015 r., V ACa 169/15, Legalis nr 1360801.

¹⁶⁶ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 7 grudnia 2005 r., V CK 423/05, Legalis nr 179875.

dlatego, że „wiele z tych umów/stosunków prawnych/procesów będzie miało przedsiębiorców po obu stronach”, to wobec tego powinny być rozpoznawane jako sprawy gospodarcze. A „nabyta przez sąd gospodarczy specjalizacja powinna zostać spożytkowana we wszystkich sprawach o roboty budowlane – co uzasadnia włączenie ich do katalogu spraw gospodarczych niezależnie od statusu ich stron”¹⁶⁷.

Proces inwestycyjno-budowlany jest bardzo złożony i wiąże się z podejmowaniem szeregu czynności faktycznych i prawnych umożliwiających jego zakończenie. Niejednokrotnie dochodzi do zawierania różnego rodzaju umów określonych, na mocy których strony zobowiązują się do uczestniczenia w czynnościach prawnych i faktycznych, prowadzących do realizacji wspólnego przedsięwzięcia inwestycyjnego, celem prawidłowego i efektywnego wykorzystania prawnie skutecznych działań do jego realizacji. W tym celu zawierane są umowy określające zasadnicze kierunki ich działań zmierzających do osiągnięcia założonego celu inwestycyjnego, które stosownie do okoliczności podlegają uszczegółowieniu w formie stosownych umów cywilnoprawnych lub wspólnie podejmowanych działań w postępowaniach administracyjnych oraz innych związanych z uzyskaniem wymaganych przez przepisy prawa lub niezbędnych do przeprowadzenia i zakończenia postępowania związanego z realizacją wspólnego przedsięwzięcia inwestycyjnego.

W związku z powyższym w ramach realizowanych zamierzeń inwestycyjno-budowlanych zawieranych jest wiele rodzajów umów cywilnoprawnych zarówno nazwanych, jak i nienazwanych. Poczynając od różnego rodzaju konsorcjów czy umów o realizację wspólnego zadania inwestycyjnego, poprzez umowy o roboty budowlane, umowy o dzieło, zlecenia, dostawy czy sprzedaży, dzierżawy, najmu, a nawet leasingu, jeśli są związane z danym zamierzeniem inwestycyjno-budowlanym. Oprócz tego sporządzane są różnego rodzaju projekty, przenoszone są

¹⁶⁷ Por. uzasadnienie projektu nr 3137.

prawa autorskie do projektów, celem uzyskania niezbędnych pozwoleń i zgód administracyjnych na rozpoczęcie, prowadzenie i zakończenie prac budowlanych, a także możliwość użytkowania obiektu budowlanego.

Mając na względzie treść przepisu, że za sprawy gospodarcze uważa się sprawy związane z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, to pomocniczo należałoby odwołać się do ustawy Prawo budowlane, gdyż zawiera ona ustawowa definicję „robót budowlanych”. Zgodnie z art. 3 pkt 7 pr.bud., zawierającym słowniczek pojęć na potrzeby tej ustawy, jeśli w ustawie mowa o robotach budowlanych, należy przez to rozumieć budowę, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego. Analogiczne obowiązki jak w przypadku umów o roboty budowlane ciążyą na kontrahentach umowy, jeżeli jej przedmiotem jest remont budynków i budowli, przy czym zachowuje ona w takim przypadku nadal postać umowy nazwanej „o roboty budowlane”.

Należy jednak pamiętać o dość szerokim ujęciu zawartym w przepisie art. 458 k.p.c. do uznania danego rodzaju spraw za sprawy gospodarcze, dlatego nawet jeśli danego rodzaju prace nie będą traktowane jako roboty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy pr.bud., to mogą być uznane za sprawę gospodarczą podlegającą rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Przykładowo w orzecznictwie uznano, że nawiezenie ziemi nie oznacza prowadzenia robót budowlanych. NSA wyraził bowiem stanowisko, że termin „roboty budowlane” można stosować tylko w odniesieniu do obiektów budowlanych, a nawiezenie ziemi i podwyższenie terenu nie stanowi robót budowlanych, ponieważ w wyniku tych prac nie powstał obiekt budowlany. W związku z powyższym nawiezenie gruntu w celu podwyższenia terenu nie polega na użyciu wyrobu budowlanego i tym samym nie podlega reglamentacji ustawy Prawo budowlane¹⁶⁸. Ponadto w przedmiotowym

¹⁶⁸ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 12 września 2017 r., VII SA/Wa 2409/16, Legalis nr 1673316.

wyroku stwierdzone zostało, że wykonywanie robot ziemnych związanych z niwelacją terenu nie podlega, co do zasady, reżimowi prawa budowlanego i rozplantowanie ziemi nie może być uznane za roboty budowlane. Inaczej jednak wygląda sprawa, gdy dochodzi do wykonania budowli ziemnej. Do kategorii budowli ziemnych można zaliczyć nasyp ziemny wsparty z jednej strony istniejącym ogrodzeniem, a z drugiej wykonanym murem oporowym, służący do określonego celu związanego ze sposobem zagospodarowania działki. Stanowi on niewątpliwie pewną całość i ma określoną użyteczność. Natomiast wykonanie takiej budowli w określonym miejscu, zgodnie z definicją art. 3 pkt 6 Prawa budowlanego stanowi jego budowę, nie mieszczącą się w katalogu zwolnień określonych w art. 29 Prawa budowlanego, a zatem na ogólnych zasadach podlegającą obowiązkowi uzyskania pozwolenia na budowę. W rozumieniu przedmiotowego przepisu przez budowę należy rozumieć wykonywanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowę, rozbudowę, nadbudowę obiektu budowlanego. Z kolei pojęcie odbudowy, rozbudowy oraz przebudowy obiektu budowlanego nie są zdefiniowane nawet w przepisach ustawy pr.bud. Natomiast w judykaturze podjęto kwestie ustalenia, na czym polegają takie czynności. Przykładowo wyrażono pogląd, że wykonanie robót budowlanych wewnątrz pomieszczenia budynku nie stanowi budowy nowej części budynku, lecz jego przebudowę, gdyż nowa część budynku powstaje w sytuacji zmiany jego parametrów, jak: kubatura, powierzchnia zabudowy, wysokość, długość, szerokość bądź liczba kondygnacji¹⁶⁹. Z kolei z rozbudową mamy do czynienia w przypadku zmiany, innych poza wysokością, charakterystycznych parametrów obiektu budowlanego jak kubatura, powierzchnia zabudowy, jego długość czy szerokość. Rozbudową będzie więc powiększenie istniejącego obiektu budowlanego o dodatkowe pomieszczenie, które stanowi część obiektu

¹⁶⁹ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 16 kwietnia 2009 r., II SA/Gd 671/08, Legalis nr 186780.

budowlanego¹⁷⁰. Wykonanie robót budowlanych, polegających na rozbiórce uprzednio istniejącej części obiektu budowlanego, nawet jeżeli wykonano je następnie w tym samym miejscu, na starych fundamentach, nie jest remontem, lecz odbudową, czyli budową obiektu budowlanego, o której mowa w art. 3 pkt 6 ustawy Prawo budowlane. Podobnie nie stanowią remontu dachu, a jego nadbudowę roboty budowlane polegające na wykonaniu całkiem nowej konstrukcji dachu, z jednoczesnym podwyższeniem ściany szczytowej, co zmienia układ konstrukcji dachu, a w konsekwencji prowadzi do zwiększenia wysokości i kubatury obiektu¹⁷¹. Wyrażono także stanowisko, że przy odbudowie (mieszczącej się w definicji budowy) powstaje fizycznie nowa substancja budowlana, natomiast przy remoncie dochodzi do odtworzenia substancji istniejącej jako obiekt budowlany. Najczęściej przy remoncie następuje wymiana poszczególnych elementów i zastąpienie ich nowymi, przy czym nie obejmuje to z reguły wszystkich elementów. Natomiast odbudowa to z reguły odtworzenie obiektu budowlanego po jego znacznym zniszczeniu, obejmującym często niemal całość, a rezultatem takich robót budowlanych jest nowy obiekt budowlany, zawierający elementy wykorzystane z poprzedniego obiektu¹⁷².

Ze względu na bardzo szerokie spektrum spraw związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych w praktyce to spory związane z procesem budowlanym będą w większości rozpoznawane przez sądy gospodarcze, które będą mogły przekazać sprawę sądowi cywilnemu do rozpoznania, jeśli sprawa nie będzie mogła zostać rozpoznawana w procesie.

¹⁷⁰ Wyrok WSA w Olsztynie z dnia 27 maja 2010 r., II SA/OI 258/10, Legalis nr 405709.

¹⁷¹ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 19 maja 2010 r., VII SA/Wa 2307/09, Legalis nr 405748.

¹⁷² Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 10 grudnia 2009 r., II SA/Gd 590/09, Legalis nr 220732.

3.5. Sprawy z umów leasingu

Za sprawy gospodarcze uznane zostały także „sprawy z umów leasingu”, a zatem przy ustaleniu, jakiego rodzaju są to sprawy, warto odwołać się do przepisu art. 709¹ k.c., zawierającego ustawową definicję umowy leasingu. Zgodnie z przywołanym przepisem przez umowę leasingu finansujący zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, nabyć rzecz od oznaczonego zbywcy na warunkach określonych w tej umowie i oddać tę rzecz korzystającemu do używania albo używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne, równe co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego.

Powyżej opisane elementy przedmiotowo istotne umowy leasingu, mimo że w pewnym zakresie mogą być zbliżone do umów o korzystanie z rzeczy, najmu czy dzierżawy, to ze względu na dominujący w umowie leasingu element kredytowania przez finansującego inwestycji korzystającego jest to innego rodzaju umowa, która początkowo była umową nienazwaną. Umowa leasingu została uregulowana z dniem 9 grudnia 2000 r. w przepisach k.c. dopiero na mocy ustawy z 26 lipca 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny¹⁷³. Ponadto inny jest także cel społeczno-gospodarczy umowy leasingu w stosunku do umowy najmu. Natomiast, jak zostało słusznie dostrzeżone w literaturze, możliwość przeniesienia na leasingobiorcę własności przedmiotu leasingu po zakończeniu umowy za symboliczną odpłatnością upodabnia leasing do umowy sprzedaży na raty czy sprzedaży z zastrzeżeniem własności na rzecz sprzedawcy do czasu uiszczenia całości ceny¹⁷⁴. Istotną jednak cechą odróżniającą leasing od umowy sprzedaży i jej rodzajów jest to,

¹⁷³ Ustawa z dnia 26 lipca 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 74, poz. 857).

¹⁷⁴ W. Dubis, *Komentarz do art. 709¹ k.c.*, [w:] E. Gniewek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Warszawa 2018, Legalis, uwaga nr 1 do art. 709¹ k.c.

że celem umowy leasingu nie jest przeniesienie na korzystającego własności rzeczy będącej przedmiotem leasingu, a oddanie jej do używania. Leasing uregulowany w przepisach k.c. to leasing finansowy, polegający na tym, że finansujący oddaje korzystającemu rzecz nabytą wcześniej od osoby trzeciej do używania na czas zazwyczaj dopowiadający okresowi, w jakim zachowuje ona swą pełną przydatność gospodarczą (nazywanym okresem pełnej amortyzacji), a korzystający zobowiązuje się uiszczać opłaty leasingowe, za cały okres umowy. Zawierając umowę leasingu finansowego, przedmiot leasingu zostanie zaliczony do składników majątkowych leasingobiorcy, więc przeciwnie do leasingu operacyjnego to na nim spoczywa obowiązek dokonywania odpisów amortyzacyjnych. Natomiast w przypadku leasingu operacyjnego przedmiot leasingu zaliczany jest do składników majątkowych leasingodawcy (np. firmy leasingowej).

Wyróżnia się także leasing pośredni, gdzie finansujący nabywa przedmiot leasingu od osoby trzeciej i leasing bezpośredni, w którym finansujący jest wytwórcą rzeczy; możemy mieć także do czynienia z leasingiem zwrotnym, gdzie przedmiot leasingu jest wcześniej nabywany od podmiotu, któremu ma on być następnie udostępniony do korzystania¹⁷⁵.

Oprócz leasingu uregulowanego w przepisach k.c. należy zwrócić uwagę jeszcze na leasing w rozumieniu prawa podatkowego, którego zakres normatywny jest szerszy od zakresu normatywnego umowy leasingu uregulowanej w art. 709¹ k.c. – por. przepisy art. 17a-17l ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Zasadniczym warunkiem uznania takiej umowy za umowę leasingu podatkowego jest to, aby jej przedmiotem były środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, grunty, które podlegają amortyzacji¹⁷⁶.

Celem ustalenia, czy sprawa jest sprawą gospodarczą, należałoby oceniać treść umowy na podstawie przepisu art. 709¹ k.c. Wśród

¹⁷⁵ *Ibidem*, uwaga nr 3 do art. 709¹ k.c.

¹⁷⁶ Wyrok WSA w Łodzi z dnia 10 marca 2016 r., I SA/Łd 1431/15, Legalis nr 1434666.

istotnych cech umowy leasingu należy wskazać, że musi zostać zawarta w formie pisemnej, pod rygorem nieważności (por. art. 709² k.c.), podobnie jak jej zmiany¹⁷⁷. Spory na tle zawartej umowy leasingu mogą dotyczyć opóźnienia w odbiorze przedmiotu leasingu, obowiązków finansującego (por. art. 709⁴ k.c.), obowiązków korzystającego (por. art. 709⁷ k.c.), wypowiedzenia umowy¹⁷⁸, wygaśnięcia umowy leasingu¹⁷⁹ i rozliczeń pomiędzy stronami¹⁸⁰ (por. art. 709⁵ k.c.), czy kwestii ubezpieczenia przedmiotu leasingu i prawa do odszkodowania z tytułu umowy ubezpieczenia¹⁸¹ (por. art. 709⁶ k.c.), rozliczeń związanych ze spłatą rat leasingowych¹⁸², przeniesienia prawa własności przedmiotu leasingu¹⁸³ (por. art. 709¹⁶ k.c.).

Przy kwalifikowaniu sprawy jako sprawy gospodarczej w rozumieniu przepisu art. 458² k.p.c., a więc czy spór dotyczy umowy leasingu, należy także pamiętać, że ustawa nie ogranicza pod względem podmiotowym dopuszczalności rozpoznawania sporów powstałych na podstawie umowy leasingu, a jedynie czy mogą być rozpoznawane w procesie (por. art. 458¹ k.p.c.). W związku z tym **wszelkiego rodzaju umowy leasingu niezależnie od podmiotów, które są korzystającym z przedmiotu leasingu, będą mogły zostać rozpoznane przez sąd gospodarczy.**

¹⁷⁷ Wyrok SA w Warszawie – V Wydział Cywilny z dnia 29 sierpnia 2017 r., VI ACA 619/16, Legalis nr 1712765.

¹⁷⁸ Wyrok SA w Lublinie – I Wydział Cywilny z dnia 18 maja 2017 r., I ACA 818/16, Legalis nr 1658223.

¹⁷⁹ Por. wyrok SA w Gdańsku – I Wydział Cywilny z dnia 12 listopada 2014 r., I ACA 502/14, Legalis nr 1206569.

¹⁸⁰ Wyrok SA w Warszawie – I Wydział Cywilny z dnia 15 kwietnia 2015 r., I ACA 1493/14, Legalis nr 1271274.

¹⁸¹ Wyrok SA w Katowicach – I Wydział Cywilny z dnia 10 marca 2016 r., I ACA 1049/15, Legalis nr 1473517.

¹⁸² Wyrok SA we Wrocławiu – II Wydział Karny z dnia 14 lipca 2016 r., II AKa 161/16, Legalis nr 1504995.

¹⁸³ Wyrok SA w Warszawie – V Wydział Cywilny z dnia 10 kwietnia 2017 r., VI ACA 1901/15, Legalis nr 1674154.

3.6. Sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej

Za sprawy gospodarcze uznano również sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej. W związku z tym, **pomimo że dany podmiot nie jest przedsiębiorcą, jeżeli przyjął na siebie odpowiedzialność za dług przedsiębiorcy, to sprawa będzie rozpoznawana w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.** Wprawdzie osoba odpowiadająca za dług przedsiębiorcy nie zawsze będzie podmiotem profesjonalnie zajmującym się prowadzeniem działalności gospodarczej, ale dokonując oceny podstaw odpowiedzialności, sąd zobligowany będzie do oceny długu przedsiębiorcy. Należy odróżniać pojęcie długu od odpowiedzialności za dług. „Dług jest wyrazem powinności, tj. obowiązku świadczenia dłużnika, podczas gdy odpowiedzialność odnosi się nie do samej powinności, lecz do kwestii pokrycia długu, która jest związana z przymusową realizacją świadczenia. Jeżeli dług jest zależny od woli dłużnika, to już odpowiedzialność od tej woli w istocie nie zależy. Angażuje ona, poddając uprawnieniom wierzyciela, sferę jakichś dóbr zobowiązanego, a w pewnych przypadkach dóbr osoby trzeciej, które mają stworzyć gwarancję zaspokojenia wierzyciela. Ograniczenie odpowiedzialności danej osoby nie oznacza wygaśnięcia w całości lub w części zobowiązania w sensie długu. Do zdarzeń powodujących wygaśnięcie zobowiązania w piśmiennictwie i orzecznictwie wymienia się m.in. przedawnienie, wykonanie zobowiązania, świadczenie w miejsce wypełnienia (*datio in solutum*), potrącenie, dobrowolne zwolnienie z długu, odnowienie, itp.”¹⁸⁴

Przykładowo odpowiedzialność solidarną wprowadza przepis art. 647¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym inwestor odpowiada solidarnie z wykonawcą

¹⁸⁴ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 15 listopada 1996 r., II CKN 7/96.

(generalnym wykonawcą) za zapłatę wynagrodzenia należnego podwykonawcy z tytułu wykonanych przez niego robót budowlanych, których szczegółowy przedmiot został zgłoszony inwestorowi przez wykonawcę lub podwykonawcę przed przystąpieniem do wykonywania tych robót, chyba że w ciągu trzydziestu dni od dnia doręczenia inwestorowi zgłoszenia inwestor złożył podwykonawcy i wykonawcy sprzeciw wobec wykonywania tych robót przez podwykonawcę.

Odpowiedzialność solidarną statują także przepisy art. 143a-143d ustawy Prawo zamówień publicznych, stanowiące regulację szczególną w stosunku do art. 647¹ k.c., który dotyczy odpowiedzialności solidarnej inwestora, wykonawcy oraz podwykonawcy za zapłatę wynagrodzenia podwykonawcy lub dalszemu podwykonawcy z tytułu realizacji części umowy o roboty budowlane. Przedmiotowe przepisy kształtują relacje między zamawiającym, wykonawcą i podwykonawcą w umowach zawartych w sprawie zamówienia publicznego¹⁸⁵. W art. 143c ust. 8 p.z.p. doprecyzowany został jedynie solidarny charakter odpowiedzialności. „Wprawdzie znowelizowane brzmienie przepisu sugeruje, że solidarność odnosi się jedynie do odpowiedzialności zamawiającego wobec podmiotów wykonujących roboty budowlane, nie zaś wobec podwykonawców w zakresie dostaw i usług, jednak umieszczenie tego przepisu w ciągu postanowień art. 143c p.z.p. nakazuje go odczytać, jako wyjaśnienie charakteru ustanowionej w ust. 1 tego przepisu odpowiedzialności zamawiającego nie tylko wobec podwykonawców realizujących roboty budowlane, lecz także dostarczających materiały, urządzenia i świadczących usługi, które stanowią część zamówienia publicznego na te roboty i składają się na jego przedmiot, skoro taki zakres ochrony został przewidziany w prawie zamówień publicznych, a wynikającym już z tytułu ustawy zmieniającej celem jest ułatwienie dochodzenia wierzytelności”¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Tak M. Sieradzka, [w:] M. Sieradzka (red.), *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, 2018, artykuł 143c, Beck online, Legalis.

¹⁸⁶ Tak SN w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 września 2018 r., IV CSK 457/17.

Przed wydaniem orzeczenia sąd będzie musiał ocenić także, jakiego rodzaju zobowiązanie legło u podstaw powstania długu przedsiębiorcy, za który odpowiada dana osoba osobiście, posiłkowo lub solidarnie. Z powyższych względów uznanie tego rodzaju spraw za sprawy podlegające rozpoznaniu przez sąd gospodarczy według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych wydaje się słusznym zabiegiem ustawodawczym. Sąd gospodarczy oceniać będzie zakres odpowiedzialności na podstawie nie tylko umowy, lecz także obowiązujących przepisów prawa statuujących odpowiedzialność za dług przedsiębiorcy. Tym samym dla dokonania oceny sprawy, czy jest sprawą gospodarczą, a więc należącą do właściwości funkcjonalnej sądów gospodarczych, niezbędne będzie określenie rodzaju długu przedsiębiorcy i podstaw jego odpowiedzialności. Przy czym **osoba, przeciwko której zostanie wytoczone powództwo jako odpowiadającej za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej, która nie jest przedsiębiorcą, może zażądać rozpoznania sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu gospodarczym.** W takim przypadku wprawdzie sprawę rozpoznawać będzie sąd gospodarczy, jednak z pominięciem przepisów wprowadzających odrębne regulacje w zakresie prowadzenia postępowania. Zapewni to z jednej strony wyjaśnienie sprawy przez sąd gospodarczy, a z drugiej strony zapewni taką samą ochronę prawnoprosesową podmiotowi niebędącemu przedsiębiorcą, jaka jest uregulowana w przepisach o zwykłym postępowaniu cywilnym.

Natomiast w trudniejszej procesowo sytuacji będą podmioty odpowiadające za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej, które nie będąc przedsiębiorcami w ramach roszczeń regresowych, będą występowały przeciwko przedsiębiorcy lub innym osobom odpowiadającym za dług takiego przedsiębiorcy. W takich sytuacjach dojdzie zatem do utrudnienia dochodzenia

roszczeń (w porównaniu do wymogów związanych ze zwykłym postępowaniem) dla osób niebędących przedsiębiorcami.

3.7. Sprawy między organami przedsiębiorstwa państwowego

Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych¹⁸⁷ zawiera podstawę do kierowania przez dyrektora przedsiębiorstwa oraz radę pracowniczą sprawy do sądu, w razie podtrzymania decyzji przez organ, do którego został skierowany sprzeciw, w ciągu siedmiu dni sprawy do sądu, który zobligowany jest w terminie czternastu dni wyznaczyć rozprawę (art. 63 ust. 1 u.p.p.). Przedmiotowy przepis reguluje tryb związany z kontrolowaniem decyzji organu sprawującego nadzór nad przedsiębiorstwem poprzez umożliwienie przeprowadzenia w trybie spornym procesu weryfikacji decyzji organu sprawującego nadzór¹⁸⁸. W orzecznictwie podkreślono, że rozpoznając sprawę wniesioną do sądu po „podtrzymaniu decyzji” przez organ sprawujący nadzór nad przedsiębiorstwem, sąd nie bada, czy sprzeciw w stosunku do decyzji podjętych wobec przedsiębiorstwa wniesiony został w przewidzianym 7-dniowym terminie (art. 63 ust. 1-3 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych¹⁸⁹).

Użyty przez ustawodawcę w art. 63 ust. 3 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych zwrot „w razie podtrzymania decyzji” określa warunek, który musi być spełniony, aby dopuszczalne było merytoryczne rozpoznanie sprawy przez sąd i uprzednie wyczerpanie pozasądowej drogi rozpoznania sporu stanowi przesłankę materialnoprawną, a nie

¹⁸⁷ Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2152), w skrócie określana jako u.p.p.

¹⁸⁸ A. Kidyba, *Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych. Komentarz*, [w:] A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2001, komentarz do art. 63.

¹⁸⁹ Uchwała SN z dnia 26 lutego 1993 r., III CZP 22/93, OSNCP 1993, nr 9, poz. 150.

procesową, której spełnienie decyduje o dopuszczalności merytorycznego rozpoznania sprawy przez sąd¹⁹⁰.

Powyższy tryb służy rozwiązywaniu sporów wywołanych odmową uwzględnienia sprzeciwu dyrektora przedsiębiorstwa i rady pracowniczej w stosunku do decyzji podjętych przez organ sprawujący nadzór nad przedsiębiorstwem lub organ założycielski, m.in. w sprawach: 1) łączenia lub podziału przedsiębiorstwa (art. 18 ust. 1 i 2 u.p.p.); 2) likwidacji przedsiębiorstwa (art. 20 w zw. z art. 19 u.p.p.); 3) powołania lub odwołania dyrektora przedsiębiorstwa (art. 34 ust. 2 u.p.p. oraz art. 37 ust. 5 i art. 42 u.p.p.); 4) odmowy wyrażenia zgody na dokonanie czynności prawnej mającej za przedmiot mienie przedsiębiorstwa zaliczone do rzeczowego lub finansowego majątku trwałego (art. 46a ust. 2 u.p.p.); 5) decyzji rady pracowniczej o zawieszeniu dyrektora w czynnościach (art. 41 ust. 2 u.p.p.). Katalog spraw rozpoznawanych przez sąd powszechny ma charakter niemajątkowy, dlatego rozpoznawane są w postępowaniu nieprocesowym. Od decyzji organu założycielskiego o podziale przedsiębiorstwa państwowego, wydanej na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych radzie pracowniczej, przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu, a w razie podtrzymania decyzji przez organ założycielski – prawo wniesienia sprzeciwu do sądu (art. 63 powołanej ustawy)¹⁹¹.

Powyżej określone sprawy są rozpoznawane przez sąd gospodarczy w postępowaniu nieprocesowym, stosownie do regulacji zawartej w przepisach art. 691¹-691⁹ k.p.c. Sąd okręgowy właściwy jest do rozstrzygnięcia sporu między: 1) radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa; 2) organami przedsiębiorstwa a organem założycielskim przedsiębiorstwa; 3) organami przedsiębiorstwa a organem sprawującym nadzór nad przedsiębiorstwem (art. 691¹ k.p.c.). Właściwy miejscowo jest

¹⁹⁰ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 22 czerwca 1992 r., I ACr 166/92, OSA 1993, z. 7, poz. 45.

¹⁹¹ Uchwała SN z dnia 8 maja 1992 r., CZP 42/92, OSNCP 1992, nr 11, poz. 196.

sąd miejsca siedziby przedsiębiorstwa, z którego działalnością wiąże się przedmiot sporu (art. 691² k.p.c.). W związku z tym sprawy te nie będą rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

3.8. Sprawy między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór

Za sprawy gospodarcze uznane są także sprawy między przedsiębiorstwem państwowym lub jego organami a jego organem założycielskim lub organem sprawującym nadzór. Przepis art. 46 ustawy z dnia z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego¹⁹² zawiera podstawę do skierowania sprawy do sądu w wypadku nierozstrzygnięcia sporu przez komisję rozjemczą, rada pracownicza przedsiębiorstwa lub dyrektor przedsiębiorstwa w ciągu czternastu dni mogą skierować sprawę do sądu. Spory pomiędzy radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem przedsiębiorstwa rozstrzyga komisja rozjemcza, w której skład wchodzi: przedstawiciel rady pracowniczej przedsiębiorstwa i przedstawiciel dyrektora przedsiębiorstwa oraz zaproszony przez nich arbiter posiadający wykształcenie prawnicze jako przewodniczący (art. 45 ust. 1 u.s.z.p.p.). Rada pracownicza przedsiębiorstwa lub dyrektor przedsiębiorstwa zgłaszają do komisji rozjemczej wnioski o rozpatrzenie sprawy w terminie czternastu dni od dnia powzięcia wiadomości o zdarzeniu stanowiącym przyczynę sporu. Komisja rozjemcza orzeczenie rozstrzygające spór wydaje w terminie czternastu dni od dnia zgłoszenia wniosku (art. 45 ust. 2 u.s.z.p.p.).

Przedmiotowy przepis reguluje tryb służący rozwiązywaniu sporów: związanych z wniesieniem do dyrektora przedsiębiorstwa sprzeciwu od decyzji o wstrzymaniu uchwały rady pracowniczej (art. 42 ust. 2 u.s.z.p.p.) oraz zaskarżenia decyzji dyrektora przedsiębiorstwa przez

¹⁹² Ustawa z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 1543), dalej jako u.s.z.p.p.

radę pracowniczą oraz zaskarżenia uchwały rady pracowniczej przedsiębiorstwa przez dyrektora (art. 44 ust. 1 i 2 u.s.z.p.p.).

Przewidziany w art. 46 u.s.z.p.p. czternastodniowy termin do wniesienia sprawy do sądu przez stronę nie zgadzającą się z treścią orzeczenia komisji rozjemczej, rozstrzygającego merytorycznie spór między dyrektorem przedsiębiorstwa państwowego a radą pracowniczą, biegnie od dnia powzięcia przez nią wiadomości o treści orzeczenia komisji rozjemczej¹⁹³.

Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że spór pomiędzy radą pracowniczą przedsiębiorstwa a dyrektorem tego przedsiębiorstwa uważa się za nierozstrzygnięty przez komisję rozjemczą, jeżeli jedna ze stron (lub obie strony) wniosła sprawę do sądu na podstawie art. 46 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa. Podmiotem legitymowanym do wniesienia sprawy do sądu jest ta strona, która nie godząc się na treść orzeczenia komisji rozjemczej, ma interes prawny w korzystnym dla niej rozstrzygnięciu sprawy przez sąd¹⁹⁴.

Właściwym w ww. sprawach jest sąd okręgowy gospodarczy, który rozpoznaje je w trybie nieprocesowym na podstawie przepisów działu IVa k.p.c. Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (art. 6911-6919 k.p.c.)¹⁹⁵, a zatem sprawy te nie będą rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

3.9. Sprawy z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego

Kodeks postępowania cywilnego kwalifikuje jako sprawy gospodarcze także sprawy z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Takie określenie poprzez ogólnikowe stwierdzenie, że są to

¹⁹³ Wyrok SN z dnia 3 kwietnia 1986 r., IV PP 3/86, OSNC 1987/4/66.

¹⁹⁴ Postanowienie SN z dnia 19 grudnia 1984 r., IV PZP 1/84, LEX nr 1633320.

¹⁹⁵ Por. na ten temat: A.G. Harla, *W kwestii trybu postępowania w sprawach określonych w art. 6911 k.p.c.*, PiP 1990, nr 7, s. 80-88.

sprawy z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, powoduje konieczność poszukiwania ustalenia, jakie to są sprawy w innych aktach prawnych.

Przepis art. 1 pr.r.¹⁹⁶ określa zakres przedmiotowy, stosownie do którego ustawa reguluje:

- 1) zawieranie przez dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością układu z wierzycielami oraz skutki układu;
- 2) przeprowadzanie działań sanacyjnych.

A zatem przedmiotem postępowania restrukturyzacyjnego jest doprowadzenie do zawarcia układu z wierzycielami, a w przypadku postępowania sanacyjnego zawarcie układu z wierzycielami oraz przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli. Zawarcie układu z wierzycielami ma umożliwić dłużnikowi uniknięcie ogłoszenia upadłości. Ustawa Prawo restrukturyzacyjne reguluje m.in. postępowania związane z zawieraniem przez dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością układu z wierzycielami oraz skutki układu, jak też przeprowadzenie działań sanacyjnych, a więc także poszczególne prawa i obowiązki podmiotów uczestniczących w tych działaniach. W każdym z tych postępowań występują różnice o charakterze funkcjonalnym i strukturalnym, co nie tylko skutkuje odmiennością przebiegu poszczególnych postępowań, ale także determinuje zakres praw i obowiązków podmiotów uczestniczących w tych postępowaniach¹⁹⁷.

Stosownie do przepisu art. 6 ust. 1 pr.r. postępowanie restrukturyzacyjne może być prowadzone wobec dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością. W zakresie rozumienia niewypłacalności ustawa Prawo restrukturyzacyjne odsyła do ustawy Prawo upadłościowe

¹⁹⁶ Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 243), dalej jako pr.r.

¹⁹⁷ I. Gil, [w:] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, *System prawa gospodarczego. Prawo restrukturyzacyjne. Prawo upadłościowe*, Warszawa 2019.

(art. 6 ust. 2 pr.r.), ale zawiera definicję „dłużnika zagrożonego niewypłacalnością” – jako dłużnika, którego sytuacja ekonomiczna wskazuje, że w niedługim czasie może stać się niewypłacalny (art. 6 ust. 3 pr.r.). W uzasadnieniu projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne stwierdzono, że „nowe brzmienie ust. 1 wiąże powstanie stanu niewypłacalności z okolicznościami natury finansowej. W zakresie przesłanki płynnościowej określono, że dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Podkreślić przy tym trzeba, że utrata płynności rzutująca na niewypłacalność przedsiębiorcy jest zawsze związana z finansowym aspektem oceny kondycji dłużnika. Oznacza to, że niewypłacalnym nie będzie taki podmiot, który utracił zdolność płatniczą ze względów faktycznych i pozafinansowych (np. z powodu urazu powypadkowego osoba fizyczna zapomniała kodów dostępu do rachunku bankowego)”¹⁹⁸. Ustawa pr.r. zawiera dalsze sprecyzowanie, do jakich podmiotów może znaleźć zastosowanie. Zgodnie z art. 4 ust.1 pr.r. przepisy ustawy Prawo restrukturyzacyjne stosuje się do:

- 1) przedsiębiorców w rozumieniu ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny;
- 2) spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej;
- 3) wspólników osobowych spółek handlowych ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem;
- 4) wspólników spółki partnerskiej.

Sprawy w postępowaniu restrukturyzacyjnym rozpoznaje sąd restrukturyzacyjny (art. 14 ust. 1 pr.r.), który przestrzega swojej właściwości z urzędu. W myśl przepisu art. 16 ust. 1 pr.r. jeżeli w toku postępowania o zatwierdzenie układu albo otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego okaże się, że właściwy jest inny sąd, sprawę przekazuje się temu sądowi.

¹⁹⁸ Uzasadnienie projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, Druk Sejmu VII kadencji Nr 2824, <http://www.sejm.gov.pl/>.

W postępowaniu restrukturyzacyjnym nie ma zatem zastosowania zasada ciągłości sądu (*perpetuatio fori*), obowiązująca w postępowaniu cywilnym, a wynikająca z treści przepisu art. 15 § 1 k.p.c. Na postanowienie o przekazaniu nie przysługuje zażalenie (art. 16 ust. 1 pr.r.). Postanowienie o przekazaniu wiąże sąd, któremu sprawa została przekazana, a czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy. Postanowienie o przekazaniu sprawy nie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia. Natomiast przekazanie sprawy już po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego jest niedopuszczalne (art. 16 ust. 2 pr.r.)¹⁹⁹.

Problematyka niewyplacalności została także uregulowana w ustawie z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe. Postępowanie upadłościowe uznawane jest za specjalny rodzaj postępowania sądowego, prowadzonego celem ustalenia i zrealizowania roszczeń wierzycieli upadłego dłużnika²⁰⁰. W literaturze wyrażone zostało stanowisko, że postępowanie upadłościowe jest cywilnym postępowaniem *sui generis*²⁰¹. Podstawową cechą postępowania upadłościowego, odróżniającą je od postępowania egzekucyjnego, jest to, że w postępowaniu upadłościowym zasadniczym etapem jest sporządzenie listy wierzytelności celem potwierdzenia roszczeń wierzycieli upadłościowych²⁰².

Postępowanie upadłościowe może zostać zainicjowane wyłącznie przez dłużnika lub każdego z jego wierzycieli osobistych (art. 20 ust. 1 pr.upad.), jak też w wyniku złożenia wniosku przez podmioty enumeratywnie określone w przepisie art. 20 ust. 2 pr.upad. Zgodnie bowiem z przepisem art. 3 pr.upad. postępowanie uregulowane ustawą może być wszczęte tylko na wniosek złożony przez podmioty określone w ustawie, choć w razie śmierci przedsiębiorcy wniosek o ogłoszenie upadłości może złożyć nie tylko wierzyciel, lecz także spadkobierca, małżonek dłużnika

¹⁹⁹ I. Gil, [w:] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz (red.), *op. cit.*, rozdz. VIII.

²⁰⁰ B. Stelmachowski, *Prawo upadłościowe ziem zachodnich*, Poznań 1932, s. 3, czy też O. Buber, *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936, s. 85.

²⁰¹ K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2006, s. 22.

²⁰² M. Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, s. 61.

i każde z dzieci lub rodziców zmarłego, chociażby nie dziedziczyli po nim spadku (art. 7 pr.upad.).

Na mocy ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw²⁰³ dotychczasowy przepis art. 2 tej ustawy został zmieniony, gdyż celem tego postępowania będzie prowadzenie postępowania w taki sposób, aby roszczenia wierzycieli zostały zaspokojone w jak najwyższym stopniu, a jeśli racjonalne względy na to pozwolą, dotychczasowe przedsiębiorstwo dłużnika zostało zachowane. Natomiast postępowanie uregulowane ustawą wobec osób fizycznych należy prowadzić również tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym.

Postępowanie upadłościowe jest prowadzone przed sądem rejonowym gospodarczym, który jest właściwy w sprawach o ogłoszenie upadłości. Stosownie do przepisu art. 18 pr.upad. zd. 2 sądem właściwym rzeczowo i funkcjonalnie w sprawach dotyczących ogłoszenia upadłości jest sąd rejonowy gospodarczy. **Na etapie** związanym z rozpoznaniem wniosku o ogłoszenie upadłości **właściwość miejscową sądu ustala się na podstawie właściwości miejscowej głównego ośrodka podstawowej działalności dłużnika**²⁰⁴. Stosownie do art. 19 ust. 1 pr.upad. głównym ośrodkiem podstawowej działalności dłużnika jest miejsce, w którym dłużnik regularnie zarządza swoją działalnością o charakterze ekonomicznym i które (jako takie) jest rozpoznawalne dla osób trzecich (art. 19 ust. 1 pr.upad.). W przypadku osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest miejsce wskazane jako siedziba (art. 19 ust. 1b pr.upad.).

²⁰³ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1802).

²⁰⁴ Przed nowelizacją z dnia 15 maja 2015 r. właściwość miejscową ustalało się na podstawie zakładu głównego przedsiębiorstwa dłużnika. W przypadku gdy dłużnik miał zakłady w obszarach właściwości różnych sądów i trudno było ustalić, który z nich jest zakładem głównym, właściwy był każdy z tych sądów (art. 19 ust. 2 pr.upad.).

W przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą lub zawodową domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest główne miejsce wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej. Natomiast w odniesieniu do każdej innej osoby fizycznej domniemywa się, że głównym ośrodkiem podstawowej działalności jest miejsce zwykłego pobytu tej osoby (art. 19 ust. 1c pr.upad.). W przypadku kiedy dłużnik nie ma w RP głównego ośrodka podstawowej działalności, to właściwy jest sąd miejsca zwykłego pobytu albo siedziby dłużnika, a gdy dłużnik nie ma w RP miejsca zwykłego pobytu albo siedziby, właściwy jest sąd, w którego obszarze znajduje się majątek dłużnika (art. 19 ust. 3 pr.upad.). W związku z tym, że pr.upad. nie przewiduje możliwości ustalenia w inny sposób właściwości miejscowej, uznać należy, że **właściwość miejscowa sądu upadłościowego ma charakter właściwości wyłącznej**²⁰⁵. Przepis art. 149 ust. 2 pr.upad. reguluje natomiast przypadek, gdy wprowadzie doszło do równoległego rozpoznania wniosku o ogłoszenie upadłości i wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości przez różne miejscowo właściwe sądy, ale już samo postępowanie upadłościowe może być prowadzone wyłącznie przez jeden sąd upadłościowy.

3.10. Sprawy o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych przez sąd gospodarczy rozpoznawane będą także sprawy o nadanie klauzuli

²⁰⁵ A. Jakubecki, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2010, s. 47. Podmiot inicjujący wszczęcie postępowania upadłościowego przed nowelizacją z dnia 15 maja 2015 r. miał możliwość dokonania wyboru innego sądu (w zakresie właściwości miejscowej), w przypadku gdy dłużnik prowadził zakłady w obszarach właściwości różnych sądów i nie można było ustalić, który z tych zakładów jest zakładem głównym. W takim przypadku mogło też dojść do sytuacji, że wniosek o wszczęcie postępowania zostałyby złożony do różnych sądów przez różne uprawnione do tego podmioty.

wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu albo ugoda zawarta przed tym sądem. Za sprawy gospodarcze uznawane są wszystkie sprawy związane z nadaniem klauzuli wykonalności nie tylko na rzecz lub przeciwko stronom postępowania, ale także na rzecz następców prawnych czy przeciwko małżonkowi dłużnika. W związku z tym, że za sprawy gospodarcze uznano sprawy o nadanie klauzuli wykonalności, będą to także sprawy o wydanie dalszych tytułów wykonawczych (art. 793 k.p.c.) i ponowne wydanie tytułu wykonawczego zamiast utraconego (art. 794 k.p.c.).

Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności stanowi samodzielne postępowanie, choć o charakterze pomocniczym, które umożliwia uzyskanie tytułu wykonawczego. Stosownie bowiem do przepisu art. 776 k.p.c. podstawą wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego jest tytuł wykonawczy, którym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tytuł wykonawczy jest odrębnym sformalizowanym, o oznaczonej normatywnie treści, dokumentem urzędowym stwierdzającym istnienie i zakres nadającego się do egzekucji roszczenia wierzyciela i jednocześnie istnienie oraz zakres obowiązku prawnego dłużnika²⁰⁶.

W judykaturze wyrażono pogląd, że celem postępowania klauzulowego jest zaopatrzenie tytułu egzekucyjnego (wyroku czy nakazu w procesie bądź postanowienia rozstrzygającego istotę sprawy w postępowaniu nieprocesowym) klauzulą wykonalności (art. 776 k.p.c.). Uproszczone postępowanie w sprawie nadania klauzuli wykonalności, jako prowadzone wyłącznie w celu stworzenia podstawy przyszłego postępowania (tytułu wykonawczego), jest szczególnym postępowaniem o ściśle określonym przez jego przepisy zakresie kognicji²⁰⁷.

²⁰⁶ Wyrok SA w Krakowie z dnia 12 grudnia 2014 r., IACa 1319/14, Legalis nr 1195655.

²⁰⁷ Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 17 lipca 2013 r., IACz 1180/13, Legalis nr 742971.

W myśl przepisu art. 777 § 1 pkt 1) k.p.c. tytułami egzekucyjnymi są orzeczenie sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak również ugoda zawarta przed sądem. Tytułami sądowymi są: prawomocne orzeczenia sądu takie jak: wyroki, postanowienia, nakazy zapłaty, a w postępowaniu nieprocesowym postanowienia sądu orzekające co do istoty sprawy w tym postępowaniu. Zgodnie z przepisem art. 777 § 1 pkt 2 k.p.c. tytułem egzekucyjnym jest ugoda zawarta przed sądem.

3.11. Sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem

W porównaniu do uchylonych przepisów zawartych w ustawie o rozpoznawaniu spraw przez sądy gospodarcze obecnie zakres spraw uznawanych za sprawy gospodarcze jest przedmiotowo węższy, gdyż za sprawy tego rodzaju uznano jedynie sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykonaniu orzeczeniu sądu gospodarczego albo ugodzie zawartej przed tym sądem. Dotychczas za sprawy gospodarcze uznawano także sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego obejmującego roszczenie, które, gdyby było rozpoznawane przez sąd, należałoby do właściwości sądów gospodarczych.

Powództwo przewidziane w art. 840 § 1 k.p.c. jest powództwem o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, a nie powództwem o pozbawienie wykonalności tytułu egzekucyjnego. A zatem jego przesłanką materialnoprawną jest istnienie tytułu wykonawczego, a więc istnienie klauzuli wykonalności nadanej tytułowi egzekucyjnemu. Nie dopuszczalne jest wytoczenie tego rodzaju powództwa w przypadku, gdy tytuł wykonawczy wskutek wyegzekwowania całości świadczenia

został wykonany, gdyż nie posiada już cechy wykonalności. W takim przypadku należy zmienić żądanie pozwu na zapłatę odszkodowania. W orzecznictwie dostrzeżono, że „powództwo przeciwegzekucyjne skierowane na pozbawienie lub ograniczenie wykonalności tytułu wykonawczego może być skutecznie wniesione tylko pod warunkiem, że istnieje potencjalna możliwość wykonania tytułu wykonawczego w całości lub w określonej jego części. Dłużnik traci możliwość wytoczenia powództwa opozycyjnego z chwilą wyegzekwowania świadczenia objętego tytułem wykonawczym w całości lub w określonej części w odniesieniu do już wyegzekwowanego świadczenia. Powództwo to jest więc niedopuszczalne w części, w której wykonalność tytułu wykonawczego wygasła na skutek jego zrealizowania”²⁰⁸.

„Przedmiot i cel powództwa przeciwegzekucyjnego oraz roszczenia o zwrot wyegzekwowanego świadczenia są różne. Przedmiotem sporu przy powództwie opozycyjnym jest wykonalność wyroku i wystąpienie zdarzeń stanowiących jego przesłanki wymienione w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. W razie uwzględnienia tego powództwa, w tym zakresie nie może być już prowadzona egzekucja. Natomiast w postępowaniu o zwrot niesłusznie ściągniętego świadczenia, a więc które nie było zaskarżalne, przedmiotem postępowania jest np. określona kwota, a nie pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego. W tym postępowaniu wykonalność tytułu wykonawczego nie ma prejudycjalnego znaczenia, gdyż w tym wypadku sąd nie bada tej kwestii, ale fakt wystąpienia zdarzenia, którego skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania przed jego wyegzekwowaniem, czy też ze względu na jego naturalność niemożność jego spełnienia wbrew woli dłużnika”²⁰⁹.

Sąd Najwyższy analizował dopuszczalność rozpoznania powództwa przeciwegzekucyjnego przez sąd gospodarczy, stwierdzając, że błędne jest przekonanie, iż powództwo przeciwegzekucyjne może rozpoznać

²⁰⁸ Postanowienie SN z dnia 30 maja 2014 r. II CSK 679/14, LEX nr 1475081.

²⁰⁹ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 272/14, LEX nr 1656513.

tylko sąd cywilny. Otóż do powództwa przeciwegzekucyjnego stosuje się zasadniczo przepisy o postępowaniu rozpoznawczym. Jeżeli więc szczególna regulacja z art. 843 k.p.c. dotyczy właściwości rzeczowej i miejscowej sądu, to nie wynika z tego ograniczenie, że sprawę z powództwa przeciwegzekucyjnego ma rozpoznać tylko sąd cywilny²¹⁰.

4. Sprawy, które nie są uznawane za sprawy gospodarcze

Stosownie do regulacji zawartej w przepisie art. 458¹ k.p.c. nie uważa się za sprawy gospodarcze spraw:

- o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu,
- o wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą, chyba że wierzytelność ta powstała ze stosunku prawnego w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez wszystkie jego strony.

4.1. Sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu

W uzasadnieniu ustawy nowelizującej k.p.c. stwierdzono, że sprawy o podział majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej po jej ustaniu są klasycznymi sprawami działowymi, rozpoznawanymi w postępowaniu nieprocesowym, które z zasady prowadzi wyłącznie sąd cywilny. Z powyższych względów nie mieszczą się w zakresie specjalizacji sądu gospodarczego. Uzasadnienie powyższe nie jest zbyt przekonujące, gdyż wśród spraw uznawanych za sprawy gospodarcze na podstawie przepisu art. 458¹ § 1 k.p.c. wyłączone zostały spod rozpoznawania przez sądy gospodarcze sprawy, których rozpoznanie następuje w postępowaniu nieprocesowym.

²¹⁰ Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2012 r., II PK 291/11, LEX nr 1254682.

Obecna regulacja prawna jest zatem odmienna od wykładni na tle poprzedniej regulacji prawnej, gdyż wówczas Sąd Najwyższy stwierdził, że sprawa o podział majątku wspólnego po rozwiązaniu spółki cywilnej zasługuje na miano sprawy gospodarczej, choć podlega rozpoznaniu w postępowaniu nieprocesowym²¹¹. Powyższe stanowisko, że sprawy o podział majątku wspólników po rozwiązaniu spółki cywilnej są sprawami gospodarczymi rozpoznawanymi przez sąd gospodarczy w trybie postępowania nieprocesowego, było już wcześniej przedmiotem oceny przez Sąd Najwyższy²¹². Według Sądu Najwyższego do takiego wniosku prowadzi specyfika i charakter spraw o podział majątku spółki. Wielość wspólników oraz roszczeń, ich wzajemne przenikanie, a także zróżnicowanie i zmienność układów pomiędzy poszczególnymi wspólnikami, w końcu potrzeba stosowania przepisów art. 199-205 k.c., stanowią okoliczności dodatkowo potwierdzające kwalifikację omawianych spraw do trybu nieprocesowego.

Do podziału majątku spółki cywilnej dochodzi nie tylko w przypadku jej likwidacji. Spółka cywilna jest stosunkiem prawnym obligacyjnym, opartym na umowie, w której wspólnicy zobowiązują się przez działanie w sposób oznaczony do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego, w szczególności przez wniesienie wkładów (art. 860 § 1 k.c.). Pod pojęciem praw majątkowych wynikających ze wspólności łącznej w trakcie trwania umowy spółki cywilnej należy rozumieć w przypadku spółki cywilnej prawa wchodzące w jej skład, ale także roszczenie o zwrot wkładu w przypadku wystąpienia wspólnika ze spółki i wierzytelność z tytułu udziału po rozwiązaniu spółki. „Kodeks cywilny odróżnia rozwiązanie spółki (art. 873 i n.), co zawsze oznacza utratę bytu spółki, od wystąpienia wspólnika ze spółki, które nie zawsze taki skutek powoduje. Mianowicie tylko w wypadku spółki dwuosobowej skuteczne wystąpienie jednego ze wspólników

²¹¹ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 17 listopada 2006 r., V CZ 87/06, LEX nr 607580.

²¹² Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 15 listopada 1990 r., II CZ 169/90, OSNC 1992, nr 7-8, poz. 135.

jest równoznaczne z rozwiązaniem spółki. Obowiązujące przepisy nie przewidują funkcjonowania jednoosobowej spółki cywilnej. Natomiast na podstawie art. 875 § 2 k.c. w pierwszej kolejności zwraca się wspólnikom ich wkłady, stosując zasady określone w art. 871 § 1 k.c. Prawo do zwrotu w naturze przysługuje nie do rzeczy wniesionych do spółki na własność, lecz tylko co do rzeczy wniesionych do używania²¹³. W przypadku kiedy umowa spółki cywilnej zostaje rozwiązana, dotychczasowa współwłasność przekształca się automatycznie we współwłasność w częściach ułamkowych²¹⁴.

Następstwem rozwiązania spółki jest jedynie zmiana statusu prawnego wspólności łącznej, która przekształca się odpowiednio we wspólność masy majątkowej, do której odpowiednio zastosowanie mają przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 875 § 1 k.c.), z uwzględnieniem odmienności wynikających z art. 875 § 2 i 3 k.c. Jak zasadnie dostrzeżono w judykaturze, „podział nadwyżki majątku wspólnego i zwrot wkładów z majątku pozostałego po zapłaceniu długów spółki nie zawsze stanowi całkowitą likwidację spółki w zakresie wszystkich stosunków pomiędzy wspólnikami.

Niekiedy wspólnikom przysługują wzajemne roszczenia z różnych tytułów, zwłaszcza zaś wobec wyrządzenia szkody majątkowej wskutek pewnego działania lub zaniechania jednego z nich. Według art. 875 k.c. nie uwzględnia się tych roszczeń przy podziale pozostałego wspólnego majątku. Oznacza to oczywiście dopuszczalność ich dochodzenia w procesie, o ile nie toczy się postępowanie w trybie właściwym do zniesienia współwłasności, tj. w trybie postępowania nieprocesowego (art. 617 i n. k.p.c.). Inną kwestią jest bowiem podział majątku wspólnego wspólników, co do którego od chwili rozwiązania spółki stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, a inną roszczenie

²¹³ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 28 sierpnia 1997 r., III CKN 143/97, LEX nr 1228312.

²¹⁴ Wyrok NSA z dnia 26 sierpnia 2014 r., II FSK 2188/12, LEX nr 1498714.

oparte na zasadzie wyrządzenia przez współnika szkody, choćby wskutek wyprowadzenia przez niego z majątku spółki środków materialnych, czy też innego jego bezprawnego czynu²¹⁵.

Przedmiotem rozliczeń pomiędzy byłymi współnikami jest nie tylko majątek współników, lecz także zyski spółki – zarówno wypracowane przez jej majątek do momentu jej rozwiązania, jak i te, które przynosi ten majątek po ustaniu spółki²¹⁶.

Analogicznie nie można uznać także za sprawy gospodarcze spraw o podział majątku wspólnego byłych małżonków i podział majątku spółki cywilnej, w której małżonkowie byli jedynymi współnikami. W przypadku ustania wspólności majątkowej małżeńskiej do majątku osobistego małżonków będą również należały wszystkie prawa majątkowe nabyte po rozwiązaniu i likwidacji spółki cywilnej oraz ich surogaty (por. art. 33 pkt 10 k.r.o.). Jeżeli przedmioty majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom stanowią majątek osobisty małżonków, to również udział we wspólnym majątku powstały na skutek rozwiązania spółki stanowi majątek osobisty małżonków, podobnie jak zwracane wkłady (art. 875 § 2 k.c.) czy nadwyżka wspólnego majątku wypłacana współnikom stosownie do ich udziału w zyskach spółki (art. 875 § 3 k.c.). Okoliczność, że wkłady wniesione przez małżonków do spółki cywilnej zostały pokryte z majątku wspólnego, nie zmienia oceny, że dokonane przez małżonków przesunięcie majątkowe spowodowało, że przysługujące im prawa współników spółki cywilnej uzyskane w zamian za wniesienie wkładów weszły w skład ich majątku osobistego²¹⁷. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „Regulacja art. 45 k.r.o. nie może znaleźć zastosowania w sprawie, w której oboje małżonkowie byli współnikami

²¹⁵ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 18 października 2018 r., IV CSK 351/17, LEX nr 2577338.

²¹⁶ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 593/15, LEX nr 2044490.

²¹⁷ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 16 listopada 2018 r., I CSK 639/17, LEX nr 2578176.

spółki cywilnej. Skoro nakładami w rozumieniu art. 45 k.r.o. są wszelkie przysporzenia na rzecz jednej masy majątkowej dokonane z uszczerbkiem dla drugiej masy majątkowej, to w przypadku spółki cywilnej z udziałem obojga małżonków są oni nadal współuprawnieni jako wspólnicy do jej majątku, nie doznają zatem uszczerbku w rozumieniu art. 45 k.r.o. W sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami sąd orzeka o zwrocie wydatków i nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny tylko na wniosek. Zasada ta tym bardziej znajduje zastosowanie, gdy w podziale majątku mają być rozliczone nakłady z majątku osobistego na majątek osobisty, dla których podstawę materialnoprawną rozliczeń nie stanowi art. 45 k.r.o., lecz przepisy Kodeksu cywilnego²¹⁸.

Natomiast po rozwiązaniu spółki byłym wspólnikom nie przysługuje samodzielne roszczenie o wypłatę zysku za okresy obrachunkowe, kiedy spółka funkcjonowała; rozliczeń w tym zakresie mogą dochodzić tylko w sprawie o podział majątku spółki w postępowaniu nieprocesowym²¹⁹.

4.2. Sprawy o wierzytelność nabytą od osoby niebędącej przedsiębiorcą

Za sprawy gospodarcze ustawodawca nie uznał spraw, dochodzonych w procesie, dotyczących wierzytelności, która została nabyta od osoby niebędącej przedsiębiorcą, gdyż sprawy te nie stanowią spraw bezpośrednio związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Natomiast za sprawy gospodarcze uznano sprawy o wierzytelność, która powstała ze stosunku prawnego w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez wszystkie jego strony.

Należy zwrócić uwagę, że „w sytuacji gdy wierzyciel zawrze kilka umów cesji tej samej wierzytelności z różnymi cesjonariuszami tylko

²¹⁸ *Ibidem.*

²¹⁹ Wyrok SA w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 1 lutego 2016 r., IACa 1449/15, LEX nr 2012820.

pierwszy cesjonariusz nabywa wierzytelność i w konsekwencji dotychczasowy wierzyciel (cedent) traci przymiot wierzyciela i dokonane później przez niego rozporządzenia utraconą już wierzytelnością nie są skuteczne. W przypadku zawarcia umowy przelewu wierzytelności na zabezpieczenie zbyta wierzytelność – w praktyce zdecydowanej większości przyszła – przechodzi «zupełnie» do majątku cesjonariusza, a cel cesji umowy, czyli zabezpieczający charakter przelewu jest realizowany przez ograniczenie zakresu, w jakim cesjonariusz może – bez narażenia się na odpowiedzialność odszkodowawczą – korzystać z przelanej wierzytelności. Po przelewie wszelkie czynności cesjonariusza są jednak w pełni skuteczne”²²⁰.

²²⁰ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 13 marca 2017 r., I ACa 1104/06, LEX nr 446223.

Rozdział II

Właściwość sądu w sprawach gospodarczych

1. Właściwość sądów powszechnych w sprawach cywilnych

W myśl art. 175 ust. 1 Konstytucji RP wymiar sprawiedliwości w RP sprawują: SN, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Przy czym ustroj i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy (art. 176 ust. 2 Konstytucji RP). Jak zasadniczo zostało dostrzeżone w judykaturze, szczegółowe kompetencje i zakres kognicji (właściwość) sądów, w tym Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego, wynikać może jedynie z Konstytucji oraz z wydanej na jej podstawie i pozostającej w zgodzie z nią ustawy (tzw. konstytucyjne zastrzeżenie ustawy – art. 176 ust. 2 oraz art. 184 Konstytucji RP)²²¹. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że ustawodawca nie może przekazywać do unormowania w drodze rozporządzenia spraw o istotnym znaczeniu dla urzeczywistnienia wolności i praw człowieka i obywatela zagwarantowanych w Konstytucji RP, lecz muszą one być regulowane bezpośrednio w ustawie²²². W aspekcie ochrony

²²¹ Postanowienie SN z dnia 1 lipca 2019 r., IV CSK 176/19.

²²² Wyrok TK z dnia 28 czerwca 2000 r., K 34/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 142.

praw jednostki niezbędne jest zagwarantowanie rozpoznania spraw przez niezależne sądy, dlatego również ustroj i właściwość sądów powinny być regulowane w akcie prawnym rangi ustawowej, co bezpośrednio wiąże się także z prawidłową realizacją zasady prawa do sądu. W doktrynie trafnie dostrzeżono, że akcent na ustawę jako narzędzie regulacji spraw sądownictwa oznacza zarazem, że to władza ustawodawcza ponosi główną odpowiedzialność za taki kształt postępowań sądowych oraz taką organizację sądownictwa, która pozwala sprawnie realizować funkcje nałożone postanowieniami Konstytucji RP na sądy i sędziów²²³. Z powyższych względów w ustawie powinny być ustalone wszystkie podstawowe elementy ustroju, właściwości i postępowań sądowych²²⁴.

Przepis art. 177 Konstytucji RP zastrzega formę ustawy do ustanowienia właściwości innych sądów niż sądy powszechne do sprawowania wymiaru sprawiedliwości. W zakresie, w którym art. 176 ust. 2 nakazuje unormowanie w ustawie postępowań przed sądami, pozostaje w związku z art. 78 zd. 2, który odsyła do ustawy w zakresie unormowania wyjątków od zasady określonej w art. 78 zd. 1, oraz trybu zaskarżenia orzeczeń wydawanych w postępowaniu sądowym, a także z art. 182, odsyłającym do ustawy w zakresie unormowania udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości²²⁵. Ustawy regulujące postępowanie sądowe muszą precyzyjnie regulować prawa i obowiązki stron oraz sposób zaskarżania orzeczeń²²⁶.

Prawo do rzetelnego procesu przed sądem ustanowionym ustawą (*established by law*) gwarantuje art. 6 ust. 1 EKPC. Właściwa organizacja sądownictwa, zakres kompetencji przypadających poszczególnym rodzajom sądów, określenie właściwości miejscowej powinny zostać

²²³ L. Bosek, *Komentarz do art. 176 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa 2016, uwaga nr 2 do art. 176.

²²⁴ Wyrok TK z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, Nr 1, poz. 3.

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ Wyrok TK z dnia 19 lutego 2003 r., P 11/02, OTK-A 2003, Nr 2, poz. 12; 16 grudnia 2008 r., P 68/07, OTK-A 2008, Nr 10, poz. 180.

uregulowane w drodze przepisów prawnych uchwalanych przez parlament²²⁷. Z tych względów w drodze ustawy muszą być określone wszystkie podstawowe elementy ustroju, właściwości i procedury sądowej. Nie wyklucza to jednak odsyłania przez ustawodawcę spraw szczegółowych do regulacji w drodze rozporządzenia²²⁸.

Przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych zostały uregulowane w części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, dlatego w sprawach nieuregulowanych zastosowanie powinny mieć odpowiednio zastosowanie przepisy o procesie, w tym także regulacja odnosząca się do właściwości sądu oraz postępowania związanego z ustaleniem kompetencji sądu do rozpoznania danej sprawy. Odpowiednie odesłanie oznacza jednak uwzględnienie specyfiki i odrębności postępowania w sprawach gospodarczych²²⁹. Z powyższych względów w pierwszej kolejności omówione zostaną ogólne regulacje odnoszące się do właściwości sądów.

1.1. Pojęcie właściwości sądu

Jako sądy właściwe do rozpoznawania spraw cywilnych powołane są sądy powszechne, jeśli sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych oraz Sądu Najwyższego (art. 2 § 1 k.p.c.). Przez właściwość sądu należy rozumieć zakres kompetencji do rozpoznawania i rozstrzygnięcia spraw, a także dokonywanie innego rodzaju czynności w postępowaniu cywilnym²³⁰.

²²⁷ Dec. Komisji z dnia 12 października 1978 r. w spr. *Zand przeciwko Austrii*, skarga nr 7360/76, § 68–69, *Decisions and Reports* 15, s. 70; dec. Komisji z dnia 10 października 1990 r. w spr. *G. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 16875/90, niepubl.; dec. ETPC z dnia 4 maja 2010 r. w spr. *Mounir El Motassadeq przeciwko Niemcom*, skarga nr 28599/07, niepubl.; wyrok ETPC z dnia 5 października 2010 r. w spr. *DMD GROUP, a.s. przeciwko Słowacji*, skarga Nr 19334/03, § 60, *Legalis*.

²²⁸ Wyrok TK z dnia 30 czerwca 2003 r., sygn. P 1/03, OTK ZU nr 6/A/2003, poz. 56.

²²⁹ R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2006.

²³⁰ R. Flejszar, [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, Warszawa 2013, s. 133.

Zagadnienie właściwości sądu wiąże się z ustaleniem, jaki sąd będzie miał kompetencje do rozpoznania i merytorycznego rozstrzygnięcia danej sprawy. Niezbędną podstawą do rozpoznania, a następnie merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy jest posiadanie przez sąd właściwości do rozpoznania sprawy. Z kolei warunkiem dla uznania, że sąd jest właściwy w danej sprawie, jest posiadanie przez sąd właściwości zarówno rzeczowej (przedmiotowej), jak i miejscowej oraz funkcjonalnej²³¹. Właściwość poszczególnych sądów regulują przepisy dotyczące poszczególnych rodzajów postępowań, określające właściwość rzeczową i miejscową, a niekiedy funkcjonalną.

Celem zapewnienia właściwej ochrony prawnoprocesowej w Kodeksie postępowania cywilnego uregulowane zostały zasady ustalania właściwości miejscowej i rzeczowej. Natomiast na podstawie przepisów regulujących ustrój sądownictwa powszechnego można wyróżnić także właściwość funkcjonalną. W niektórych rodzajach spraw ustawa dopuszcza możliwość ustalenia przez strony stosunku cywilnoprawnego właściwość miejscową sądu, określaną jako właściwość umowna.

1.2. Właściwość rzeczowa sądu

W polskim systemie prawnym wprowadzono regulację, zgodnie z którą sprawy rozpoznawać mogą jako sąd pierwszej instancji sądy różnych rzędów, a więc zarówno sąd rejonowy, jak i sąd okręgowy. Właściwość rzeczowa wiąże się z ustaleniem, jaki sąd będzie właściwy do rozpoznania jako sąd w pierwszej instancji. W postępowaniu cywilnym jako regułę wprowadzono, że sądy rejonowe rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw zastrzeżonych do właściwości sądów okręgowych.

²³¹ W przedmiocie rodzajów właściwości por. J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1979; K. Markiewicz, *Właściwość sądu w sprawach o odszkodowanie po stwierdzeniu przez Sąd Najwyższy niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, „Polski Proces Cywilny” 2012, t. 3, s. 501-508.

W związku z tym sądy rejonowe stanowią podstawowy szczebel w strukturze sądownictwa.

Wprawdzie jako zasadę przyjęto, że sądy rejonowe rozpoznają wszystkie sprawy (zarówno w procesie, jak i postępowaniu nieprocesowym), jednakże wyłączono spod kognicji sądów rejonowych sprawy, dla których zastrzeżona została właściwość sądów okręgowych (por. art. 16 § 1 k.p.c.). Powyższa reguła wynika z tego, że jest znacznie większa liczba sądów rejonowych niż sądów okręgowych, co zapewnia łatwiejszy dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

1.2.1. Właściwość sądów rejonowych

Sąd rejonowy tworzy się dla jednej lub większej liczby gmin. Z tym że w uzasadnionych przypadkach może być utworzony więcej niż jeden sąd rejonowy w obrębie tej samej gminy (art. 10 § 1 p.o.s.p.).

Sąd rejonowy tworzy się dla obszaru jednej lub większej liczby gmin zamieszkałych przez co najmniej 50 000 mieszkańców, jeżeli łączna liczba spraw cywilnych, karnych oraz rodzinnych i nieletnich wpływających do istniejącego sądu rejonowego z obszaru tej gminy lub kilku gmin wynosi co najmniej 5000 w ciągu roku kalendarzowego, z zastrzeżeniem § 1b-1d (art. 10 § 1a p.u.s.p.).

Sąd rejonowy może być utworzony dla jednej lub większej liczby gmin zamieszkałych przez mniejszą niż 50 000 liczbę mieszkańców, jeżeli łączna liczba spraw cywilnych, karnych oraz rodzinnych i nieletnich wpływających do istniejącego sądu rejonowego z obszaru tej gminy lub kilku gmin wynosi co najmniej 5000 w ciągu roku kalendarzowego (art. 10 § 1a p.u.s.p.). Z tym zastrzeżeniem, że sąd rejonowy może być utworzony według kryteriów określonych w § 1b tylko wtedy, gdy zmiana obszaru właściwości sądu rejonowego właściwego dla tej gminy lub gmin nie spowoduje, że istniejący sąd rejonowy nie będzie spełniał kryteriów określonych w § 1a lub 1b (art. 10 § 1b p.u.s.p.).

Natomiast wewnętrzną organizację i porządek funkcjonowania sądów powszechnych, szczególnie zasady przydziału spraw, sposób realizacji zadań związanych z funkcjonowaniem Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych²³².

Nazwę sądu (apelacyjnego, okręgowego, jak też rejonowego) ustala się zgodnie z nazwą miejscowości stanowiącej jego siedzibę. W razie utworzenia sądu rejonowego obejmującego swoją właściwością dwie lub więcej miejscowości, z których jedna jest znacząco większa, ale nie stanowi jego siedziby, nazwę sądu można określić zgodnie z nazwą największej miejscowości, którą sąd obejmuje swoją właściwością (§ 3 ust. 1 reg. urz.s.). Jeżeli dwa lub więcej sądów ma tę samą siedzibę, nazwy sądów uzupełnia się przez wskazanie co najmniej jednej jednostki administracyjnej położonej w obszarze właściwości miejscowej danego sądu lub części obszaru miejscowości lub innego elementu odróżniającego (§ 3 ust. 2 reg. urz.s.).

Liczba wydziałów w danym sądzie jest uzależniona od liczby i rodzaju spraw wpływających do sądu oraz liczby stanowisk sędziowskich i asesorskich lub liczby stanowisk referendarskich. Wydziały rozpoznające sprawy jednego rodzaju tworzą piony: karny, cywilny, rodzinny i nieletnich, gospodarczy, pracy i ubezpieczeń społecznych oraz wyczystkowski. Jeżeli jest to uzasadnione przewidywanym wpływem spraw oraz liczbą stanowisk sędziowskich i asesorskich lub liczbą stanowisk referendarskich w poszczególnych pionach, można utworzyć więcej niż jeden wydział rozpoznający sprawy z tego samego zakresu (§ 11 ust. 1 reg. urz.s.). Ponadto w wydziale mogą być tworzone sekcje, jeżeli uzasadnia to liczba spraw określonego rodzaju (§ 14 ust. 1 reg. urz.s.).

²³² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141), dalej jako reg. urz.s.

Właściwość sądów rejonowych została także uregulowana w przepisach poza Kodeksem postępowania cywilnego.

Zgodnie z przepisem art. 23 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece²³³, prowadzenie ksiąg wieczystych należy do właściwości sądów rejonowych. Przy czym czynności sądu w zakresie prowadzenia ksiąg wieczystych mogą wykonywać referendarze sądowi. Sądy rejonowe, w których utworzone zostają wydziały do prowadzenia tych ksiąg, w tym również zamiejscowe wydziały ksiąg wieczystych, prowadzą księgi wieczyste. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 września 2014 r. w sprawie określenia sądów rejonowych prowadzących księgi wieczyste oraz obszarów ich właściwości miejscowej²³⁴ określa sądy rejonowe prowadzące księgi wieczyste oraz obszary ich właściwości miejscowej.

Sądy rejonowe prowadzą także Krajowy Rejestr Sądowy, który na mocy art. 1 ust. 2 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym²³⁵ składa się z:

- 1) rejestru przedsiębiorców;
- 2) rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej;
- 3) rejestru dłużników niewypłacalnych²³⁶.

W myśl przepisu art. 2 ust. 1 ww. ustawy Krajowy Rejestr Sądowy prowadzą w systemie teleinformatycznym sądy rejonowe (sądy gospodarcze), zwane „sądami rejestrowymi”.

²³³ Ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2204).

²³⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 września 2014 r. w sprawie określenia sądów rejonowych prowadzących księgi wieczyste oraz obszarów ich właściwości miejscowej (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 350 ze zm.).

²³⁵ Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1500).

²³⁶ Krajowy Rejestr Sądowy wchodzi w skład systemu integracji rejestrów, o którym mowa w art. 22 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz.Urz. UE L 169 z 30.06.2017, s. 46-127), zwanego dalej systemem integracji rejestrów.

1.2.2. Właściwość sądów okręgowych

Sądy okręgowe jako sądy pierwszej instancji rozpoznają sprawy enumeratywnie określone w art. 17 k.p.c., jak też w ustawach szczególnych²³⁷. Sąd okręgowy tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch sądów rejonowych, zwanego dalej „okręgiem sądowym” (art. 10 § 2 p.u.s.p.), a sąd apelacyjny dla obszaru właściwości co najmniej dwóch okręgów sądowych, zwanego dalej „obszarem apelacji” (art. 10 § 3 p.u.s.p.).

Zgodnie z przepisem art. 17 k.p.c. sądy okręgowe jako sądy pierwszej instancji w procesie rozpoznają następujące rodzaje spraw:

- 1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia;
- 2) o ochronę praw autorskich i pokrewnych, jak również dotyczących wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych oraz o ochronę innych praw na dobrach niematerialnych;
- 3) o roszczenia wynikające z Prawa prasowego;
- 4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym;
- 5) o wydanie orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale spółdzielni;
- 6) o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie istnienia lub nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek

²³⁷ Przepis art. 52 ust. 1 w zw. z art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, Dz.U. z 2018 r., poz. 1914, dalej jako pr.pras.

organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną;

- 7) o zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji;
- 8) o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem;
- 9) o roszczenia wynikające z naruszenia praw przysługujących na mocy przepisów o ochronie danych osobowych.

Sąd okręgowy będzie uprawniony do rozpoznawania danej sprawy, jeśli przekazana mu zostanie do rozpoznania przez sąd rejonowy. Tego rodzaju sytuacja może nastąpić, jeżeli podczas rozpoznawania sprawy przez sąd rejonowy wyłoni się zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości. Sąd rejonowy w takim przypadku wydaje postanowienie o przekazaniu sprawy do rozpoznania sądowi okręgowemu, podlegające uzasadnieniu (art. 18 § 1 k.p.c.).

Opracowany został projekt²³⁸ nowelizacji m.in. ustawy Kodeks postępowania cywilnego²³⁹, który przewiduje odrębne uregulowanie

²³⁸ Por. Druk sejmowy nr 122, Sejm na 2. posiedzeniu w dniu 20 grudnia 2019 r. – na podstawie art. 39 ust. 2 regulaminu Sejmu – skierował powyższy projekt ustawy do Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka w celu rozpatrzenia. Marszałek Sejmu – na podstawie art. 95b regulaminu Sejmu – wyznaczyła termin przedstawienia sprawozdania do dnia 21 stycznia 2020 r. Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka po rozpatrzeniu ww. projektu ustawy na posiedzeniu w dniu 7 stycznia 2020 r. oraz sprawozdanie komisji sprawiedliwości i praw człowieka o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druki nr 45 i 45-A).

²³⁹ Przedmiotowy projekt wprowadzać będzie zmiany także w następujących ustawach: ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, ustawie z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej, ustawie z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, ustawie z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych, ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych, ustawie z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin, ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ustawie z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, ustawie z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw, ustawie z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych, ustawie z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, ustawie z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie

postępowania sądowego w sprawach o ochronę praw autorskich i pokrewnych, o ochronę praw własności przemysłowej, o zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji, o ochronę dóbr osobistych w zakresie, w jakim dotyczą one wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, reklamy lub promocji przedsiębiorcy, towarów lub usług, o ochronę dóbr osobistych w związku z działalnością naukową lub wynalazczą oraz o ochronę innych praw na dobrach niematerialnych, wprowadzając obok definicji sprawy cywilnej także definicję sprawy własności intelektualnej (poprzez dodanie w art. 1 § 2 k.p.c.). Wiązać się to także będzie ze zmianą art. 17 k.p.c. i uchyleniem pkt 2) i 4³⁾ k.p.c. Projektowana zmiana spowoduje objęcie kognicją spraw z zakresu własności intelektualnej przez sąd rejonowy.

Natomiast w postępowaniu nieprocesowym do właściwości sądów okręgowych jako sądów pierwszej instancji należą sprawy o ubezwłasnowolnienie (art. 544 § 1 k.p.c.), w sprawach o separację na zgodny wniosek małżonków, a także w sprawach o zniesienie separacji (art. 567¹ k.p.c.), jak też sprawy z zakresu sporów między organami przedsiębiorstwa oraz samorządem załogi (art. 691¹ § 2 k.p.c.), a ponadto sprawy, które zostały uregulowane w innych aktach prawnych (np. rozpoznanie zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej (art. 83 § 1 pr.not.²⁴⁰), rozpoznanie wniosku o rejestrację dzienników lub czasopism (art. 20 pr.pras.).

ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, ustawie z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw, ustawie z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych oraz niektórych innych ustaw oraz ustawie z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej.

²⁴⁰ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 5400), dalej w skrócie jako pr.not.

1.3. Właściwość funkcjonalna

Właściwość funkcjonalna określana jest jako uprawnienie organu procesowego do wykonania tylko określonej czynności bądź zespołu czynności, ale czynności niepolegającej na całkowitym załatwieniu sprawy w I instancji²⁴¹.

Sąd rejonowy w ramach właściwości funkcjonalnej wykonuje następujące czynności:

- 1) rozpoznaje sprawy w pierwszej instancji w granicach swojej właściwości rzeczowej i miejscowej (art. 16 k.p.c.);
- 2) przyjmuje środki odwoławcze od własnych orzeczeń (art. 369 § 1 k.p.c. a w przypadku zażaleń art. 369 § 1 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.);
- 3) rozstrzyga w przedmiocie kosztów procesu (art. 100 i n., art. 108 k.p.c.);
- 4) rozpoznaje wnioski o zwolnienie od kosztów (art. 105 u.k.s.c.);
- 5) udziela pomocy sądowej (art. 44 u.u.s.p.²⁴²);
- 6) przeprowadza postępowanie pojednawcze (art. 185 i n. k.p.c.);
- 7) rozpoznaje wnioski o udzielenie zabezpieczenia (art. 734 k.p.c.);
- 8) przeprowadza postępowanie o zabezpieczenie dowodów w wypadkach niecierpiących zwłoki lub gdy postępowanie nie zostało jeszcze wszczęte (art. 311 k.p.c.);
- 9) rozpoznaje skargi na czynności komornika (art. 767 k.p.c.);
- 10) sprawuje nadzór judykacyjny nad komornikiem sądowym (art. 759 § 2 i 3 k.p.c.);
- 11) pełni funkcję organu egzekucyjnego w przypadkach określonych w ustawie;
- 12) rozpoznaje zażalenia na własne postanowienia w wypadkach przewidzianych w ustawie;
- 13) rozpoznaje skargi na referendarza sądowego (art. 398²² k.p.c.);

²⁴¹ A. Żurawik, *Ustrój sądownictwa w Polsce*, Warszawa 2013, Legalis.

²⁴² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 365), dalej jako u.u.s.p.

14) nadaje klauzulę wykonalności orzeczeniom własnym oraz orzeczeniom sądy okręgowego jako sądu drugiej instancji po zwrocie akt (art. 781 § 1 k.p.c.);

15) orzeka o wyłączeniu sędziego (art. 52 § 1 k.p.c.).

Do właściwości funkcjonalnej sądu okręgowego zalicza się:

- 1) rozpoznawanie spraw w pierwszej instancji w granicach swojej właściwości rzeczowej i miejscowej (art. 17 k.p.c.);
- 2) rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń wydanych przez sądy rejonowe (art. 367 § 2, art. 394^b k.p.c.);
- 3) przyjmowanie i odrzucanie skarg kasacyjnych od własnych orzeczeń (art. 398⁵, 398⁶ k.p.c.);
- 4) orzekanie o wyłączeniu sędziego, a także o wyłączeniu sędziego sądu rejonowego w sytuacji gdyby sąd rejonowy nie mógł wydać postanowienia z powodu braku dostatecznej liczby sędziów (art. 52 § 1 k.p.c.);
- 5) przyjmowanie skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia od własnych orzeczeń (art. 424⁶ § 1 k.p.c.);
- 6) rozpoznawanie zażaleń na własne postanowienia w wypadkach przewidzianych w ustawie (art. 395 § 2 i 394² § 1 k.p.c.);
- 7) wyznaczenie sądu rejonowego do rozpoznania sprawy, gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności (art. 44 § 1 k.p.c.).

Do istotnych funkcji sądu apelacyjnego należą:

- 1) rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń sądów okręgowych art. 367 § 2, art. 394^b k.p.c.);
- 2) przyjmowanie i odrzucanie skarg kasacyjnych od własnych orzeczeń (art. 398⁵, 398⁶ k.p.c.);
- 3) orzekanie o wyłączeniu sędziego (art. 52 § 1 k.p.c.);
- 4) przyjmowanie skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia od własnych orzeczeń (art. 424⁶ § 1 k.p.c.);

- 5) wyznaczenie sądu do rozpoznania sprawy, gdy sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności (art. 44 § 1 k.p.c.).

1.4. Właściwość miejscowa

Właściwość miejscowa wiąże się z ustaleniem zasięgu terytorialnego kompetencji sądów równego rzędu do rozpoznania danej sprawy. Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa, w drodze rozporządzeń tworzy i znosi sądy oraz ustala ich siedziby, obszary właściwości i zakres rozpoznawanych przez nie spraw (art. 20 pkt 1 p.u.s.p.).

Na podstawie przepisów k.p.c. można wyróżnić trzy rodzaje właściwości miejscowej: właściwość ogólną, przemianą i wyłączną.

1.4.1. Właściwość ogólna

Właściwość ogólna (uregulowana w przepisach art. 27 do 30 k.p.c.) stanowi regułę, a właściwość przemianą i właściwość wyłączną stanowią odstępstwo od tej reguły.

Zgodnie z art. 27 § 1 k.p.c. powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania, zgodnie z regułą stosowaną już w prawie rzymskim – *actor sequitur forum rei*. Miejsce zamieszkania pozwanego w Polsce przesądza o jurysdykcji sądu polskiego właściwości ogólnej²⁴³. Miejsce zamieszkania określa się według przepisów kodeksu cywilnego (art. 27 § 2 k.p.c.). W przypadku gdy pozwany przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy podniesie zarzut niewłaściwości miejscowej sądu, uzasadniając to miejscem swojego zamieszkania, to wobec spełnienia tej przesłanki sądem właściwym miejscowo jest sąd określony w art. 27 k.p.c.²⁴⁴

²⁴³ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 21 maja 2015 r., IACa 154/15, Legalis nr 1271361.

²⁴⁴ Postanowienie SA w Rzeszowie – I Wydział Cywilny z dnia 31 stycznia 2014 r., IACz 1076/13, Legalis nr 993413.

W sytuacji kiedy pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, to ogólną właściwość oznacza się według miejsca jego pobytu w Polsce, a gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce, to według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce (art. 28 k.p.c.). Przy czym termin „miejsce zamieszkania”, jakim posłużył się ustawodawca w przepisie art. 27 § 1 k.p.c. i art. 126 § 1 k.p.c. oraz „mieszkanie” w przepisie art. 135 § 1 k.p.c. – jak dostrzega się w literaturze – są pojęciami tożsamymi, gdyż oznaczają zarówno miejscowość, w której strona przebywa z zamiarem stałego pobytu, jak też dokładne określenie adresu „mieszkania” położonego w tej miejscowości²⁴⁵. Jak zasadnie dostrzega się w doktrynie, uznanie pewnej miejscowości jako miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu zależy od oceny istniejącej sytuacji faktycznej w danej sprawie. Przy dokonywaniu tego rodzaju kwalifikacji mogą tu być pomocne takie okoliczności jak: uzyskanie lub brak zameldowania na pobyt stały lub czasowy, nakaz przebywania w pewnej miejscowości, miejsce świadczenia pracy lub wykonywania działalności²⁴⁶.

Definicję miejsca pobytu zawiera ustawa o ewidencji ludności²⁴⁷, zgodnie z art. 25 ust. 1 tej ustawy bytem stałym jest zamieszkiwanie w określonej miejscowości pod oznaczonym adresem z zamiarem stałego przebywania. „Oznacza to miejsce, gdzie koncentruje się centrum życiowe osoby, gdzie przebywa, nocuje, spożywa posiłki, posiada swoje rzeczy osobiste”²⁴⁸. Z kolei bytem czasowym jest przebywanie bez zamiaru zmiany miejsca pobytu stałego w innej miejscowości pod oznaczonym adresem lub w tej samej miejscowości, lecz pod innym adresem (art. 25 ust. 2 u.e.l.). Przez pobyt czasowy obywatela polskiego należy

²⁴⁵ G. Julke, *Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PPE 2004, nr 5-6, s. 35.

²⁴⁶ P. Rodziewicz, *Komentarz do art. 28 k.p.c.*, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-205*, Warszawa 2019, s. 300.

²⁴⁷ Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1397), dalej jako u.e.l.

²⁴⁸ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 15 maja 2019 r., IV SA/Po 1200/18, LEX nr 2679195.

rozumieć przebywanie poza miejscem pobytu stałego przez okres ponad 3 miesiące (art. 25 ust. 4 u.e.l.).

Niewątpliwie za zmianę miejsca pobytu nie można uznać miejsca, w którym dana osoba przebywa jedynie czasowo, bez zamiaru stałego pobytu. Jak zasadnie dostrzeżono w orzecznictwie, „Za miejsce stałego pobytu uznaje się miejsce, w którym dana osoba stale realizuje swoje podstawowe funkcje życiowe. Przesłanki stanowiące przyczyny przebywania danej osoby na stałe w konkretnym lokalu, mogą mieć w poszczególnych przypadkach różną postać lub częstotliwość, co może wiązać się z sytuacją życiową danej osoby, np. z nauką, zdobywaniem kwalifikacji zawodowych wymagających wyjazdu za granicę, wyjazdem do pracy. Wieloaspektowość stanu przebywania na stałe w danym lokalu prowadzi do wniosku, iż sam fakt przejściowej nieobecności, czy też występowanie dłuższego okresu fizycznej nieobecności w miejscu stałego zameldowania nie mogą stanowić podstawy do przyjęcia, że doszło do opuszczenia stałego pobytu”²⁴⁹. „Dla zaistnienia przesłanki opuszczenia miejsca stałego pobytu konieczne jest, aby fizycznemu przebywaniu osoby w innym miejscu towarzyszyła wola opuszczenia dotychczasowego miejsca pobytu oraz zamiar stałego związania się z nowym miejscem, urządzenia w nim swego trwałego centrum życiowego. Dla oceny zamiaru istotne znaczenie ma z kolei to, czy okoliczności faktyczne potwierdzają wolę osoby, czy też pozostają z nią w sprzeczności. Rezygnacja z przebywania w określonym lokalu może przy tym nastąpić w sposób wyraźny – poprzez złożenie oświadczenia woli, jak również w sposób domniemany – poprzez zachowanie, które nie wyraża woli stałego przebywania w miejscu, w którym dotychczas koncentrowały się sprawy życiowe danej osoby”²⁵⁰.

Jeżeli pozwany nie ma i nie posiadał miejsca zamieszkania w Polsce, jak też nie przebywa w Polsce, to możliwe jest skorzystanie z regulacji przewidzianej w przepisie art. 45 k.p.c. bądź wystąpienie (na podstawie

²⁴⁹ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 4 lipca 2019 r., VIII SA/Wa 340/19, LEX nr 2698694.

²⁵⁰ Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 7 marca 2019 r., III SA/Gd 16/19, LEX nr 2639739.

przepisu art. 143 k.p.c.) o ustanowienie kuratora dla doręczeń. Zgodnie z przedmiotowym przepisem, jeżeli stronie, której miejsce pobytu nie jest znane, ma być doręczony pozew lub inne pismo procesowe wywołujące potrzebę podjęcia obrony jej praw, doręczenie może do chwili zgłoszenia się strony albo jej przedstawiciela lub pełnomocnika nastąpić tylko do rąk kuratora ustanowionego na wniosek osoby zainteresowanej przez sąd orzekający. Sąd Najwyższy zwracał uwagę na specyfikę instytucji kuratora dla doręczeń. „Sytuacja, w której dla nieobecnego ustanawia się kuratora (art. 601 k.p.c. i 184 k.r.o.), to sytuacja inna niż potrzeba ustanowienia kuratora dla doręczeń w sprawie (143 k.p.c.). Inne są role i zadania kuratora dla nieobecnego i kuratora dla doręczeń. Pierwszy może być powołany, gdy należy reprezentować osobę rzeczywiście nieobecną (w kraju). Kurator zastępuje i działa wówczas dla dobra zastępowanego. Przede wszystkim ma postarać się o ustalenie miejsca pobytu osoby nieobecnej i zawiadomić ją o stanie jej spraw (art. 184 k.r.o.). Kurator zobowiązany jest też do należytej staranności w interesie nieobecnego (art. 154 k.r.o. w związku z art. 178 § 2 k.r.o.). Natomiast kurator dla doręczeń jest dla osoby, której miejsce pobytu nie jest znane i ustanowienie tego kuratora jest tylko temporalne do czasu zgłoszenia się strony. Jest to szczególny tryb procesowy i dlatego nieuzasadnione jego stosowanie powoduje, że sąd zarządza doręczenie pisma w sposób właściwy, a w miarę potrzeby znosi na wniosek strony zainteresowanej postępowanie przeprowadzone z udziałem kuratora (art. 147 k.p.c.)”²⁵¹.

Z kolei powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi niebędącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca ich siedziby (art. 30 k.p.c.). W myśl art. 41 k.c. siedzibą osoby prawnej jest miejscowość, w której ma siedzibę jej organ zarządzający, chyba że ustawa lub oparty na niej statut stanowią inaczej. W judykaturze wyrażony został pogląd, że jeśli określenie właściwości miejscowej sądu, przy

²⁵¹ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2017 r., I UK 262/17, LEX nr 2439135.

zastosowaniu art. 30 k.p.c., okaże się niemożliwe, a przedmiotem dochodzonego roszczenia jest odszkodowanie na podstawie umowy sprzedaży, to posiłkowo można opierać odpowiedzialność na przepisie o czynie niedozwolonym. Przy zbiegu podstaw odpowiedzialności należy jednak wybierać podstawę wypływającą z charakteru zasadniczego stosunku łączącego strony i łączącą się z tym stosunkiem właściwość miejscową²⁵².

Wytaczając powództwo przeciwko członkom zarządu spółki z o.o. (na podstawie przepisu art. 299 k.s.h.), należałoby ustalić, czy spółka nadal figuruje w KRS, albowiem w razie wykreślenia spółki z rejestru powództwo powinno być wytoczone do sądu właściwego według miejsca zamieszkania członka zarządu. Prawomocne wykreślenie spółki z rejestru wyłącza bowiem zastosowanie przepisu art. 298 k.s.h., który odnosi się wyłącznie do spraw związanych z istniejącą spółką²⁵³.

Przepis art. 30 k.p.c. określa właściwość ogólną sądów w sprawach przeciwko wszystkim – poza Skarbem Państwa – osobom prawnym, a więc również i tym, których działalność obejmuje teren całego kraju, choć przepis szczególny może określać tę właściwość w sposób odmienny²⁵⁴.

Odmienne są zasady wytaczania powództwa przeciwko Skarbowi Państwa, które wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie (art. 29 k.p.c.). W judykaturze wyrażono stanowisko, że „materialno-prawna konstrukcja zakładająca jednolitość Skarbu Państwa, jako osoby prawnej, wywiera w sferze przepisów proceduralnych ten skutek, że niezależnie od wielości wskazanych w pozwie i orzeczeniu sądowym państwowych j/o lub ich organów, z których działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, stroną pozwaną jest zawsze Skarb Państwa, a nie wskazane jednostki.

²⁵² Postanowienie SN z dnia 25 czerwca 1980 r., IV CZ 80/80, LEX nr 8246.

²⁵³ P. Jamorski, *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 KSH*, MP 2002, nr 14, s. 642.

²⁵⁴ Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 26 października 1988 r., III CZP 43/88, OSNC 1989, nr 4, poz. 53; czy wyrok SA w Warszawie z dnia 9 grudnia 2013 r., VI ACa 650/13, LEX nr 1474798.

Wymóg określenia w procesie właściwej państwowej jednostki organizacyjnej wynika z konieczności określenia właściwości miejscowej sądu (art. 29 k.p.c.), zapewnienia należytej reprezentacji Skarbu Państwa (art. 67 § 2 k.p.c.) i skonkretyzowania tej jednostki w orzeczeniu dla celów egzekucji sądowej (art. 1060 k.p.c.)²⁵⁵.

„Dodatkowe określenie w pozwie (jako *statio fisci*) jednostki organizacyjnej Państwa nie wpływa na zmianę osoby pozwanego, którym zawsze pozostaje Skarb Państwa, a ma na celu jedynie ułatwienie Sądowi stwierdzenia, jaka państwowa jednostka organizacyjna, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, winna podjąć czynności procesowe za Skarb Państwa, a więc jakiej jednostce organizacyjnej państwa należy doręczyć pozew, a następnie zawiadamiać o terminach rozpraw (art. 67 par. 2 k.p.c.). Prawidłowe oznaczenie takiej jednostki zapewnia prawidłowy tok procesu przez należyte zastępstwo procesowe Skarbu Państwa – a w pewnych wypadkach może wskazywać na właściwość miejscową sądu (art. 29 k.p.c.). W każdym wypadku, gdy z treści pozwu w sposób ewidentny wynika, jaka państwowa jednostka organizacyjna powinna podjąć czynności procesowe za Skarb Państwa, niedopuszczalne jest odrzucenie pozwu, natomiast sąd obowiązany jest – niezależnie od treści wniosku zawartego w pozwie doręczyć odpis pozwu i wezwania na rozprawę tej państwowej jednostce”²⁵⁶. Organy osób prawnych nie mają zdolności prawnej, nie są zatem podmiotami praw o charakterze cywilnym. Z tej przyczyny nie została im też przyznana zdolność sądowa i nie mogą występować w sprawie cywilnej jako strona (art. 64 § 1 k.c.). W obrocie cywilnym organy osób prawnych podejmują działania wyłącznie za te osoby prawne, w których strukturach istnieją.

²⁵⁵ Wyrok SN – Izba Cywilna i Administracyjna z dnia 13 kwietnia 1983 r., IV CR 66/83, OSNCP 1984, nr 1, poz. 5.

²⁵⁶ Postanowienie SN – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17 grudnia 1970 r., I PZ 78/70, LEX nr 14110.

Niewłaściwe oznaczenie jednostki Skarbu Państwa, z którym wiąże się dochodzone roszczenie, może nastąpić po wezwaniu sądu do sprecyzowania oznaczenia strony pozwanej. Tego rodzaju sprecyzowanie powództwa jest dopuszczalne, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 maja 2007 r. (w sprawie pod sygn. akt I CSK 30/07)²⁵⁷. Powyższe stanowisko zostało także potwierdzone w innych licznych orzeczeniach. „Powód, na którym ciąży obowiązek oznaczenia strony pozwanej, może uściślić jej oznaczenie, jeżeli nie prowadzi ono do naruszenia tożsamości stron, a mylne oznaczenie w pozwie strony pozwanej nie daje podstawy do odrzucenia pozwu, gdyż z przebiegu sprawy widoczne jest, kogo powód miał zamiar pozwać. [...] sprecyzowanie oznaczenia pozwanego w ten sposób, że jest to Skarb Państwa, za który działa Prezydent Miasta Stołecznego W., w okolicznościach sprawy nie prowadziło do zmiany tożsamości podmiotu pozwanego i było dopuszczalne tak w świetle art. 130 § 1 k.p.c., jak i art. 199 § 2 k.p.c.”²⁵⁸

Stosownie do przepisu art. 44² k.p.c. jeżeli stroną jest Skarb Państwa, a państwową jednostką organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, jest sąd:

- 1) właściwy do rozpoznania sprawy – sąd ten z urzędu przedstawia akta sprawy sądowi nad nim przełożonemu, który przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu z sądem przedstawiającym;
- 2) przełożony nad sądem właściwym do rozpoznania sprawy – sąd właściwy do rozpoznania sprawy z urzędu przedstawia akta sprawy temu sądowi przełożonemu, który przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu z sądem przedstawiającym, mającemu siedzibę poza obszarem właściwości sądu przekazującego.

²⁵⁷ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 25 maja 2007 r., I CSK 30/07, OSNC – Zb. dodatkowy 2008, nr B, poz. 33, s. 12.

²⁵⁸ Por. postanowienia SN z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 342/03, niepubl., i z dnia 24 września 2004 r., I CK 131/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 156 oraz wyroki SN z dnia 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16 i z dnia 22 czerwca 2006 r., V CSK 139/06, niepubl.

Przedmiotowy przepis nakłada obowiązek przekazania sprawy do innego sądu, jeżeli stroną sporu jest Skarb Państwa, a *statio fisci* stanowi sąd właściwy do rozpoznania sprawy albo sąd przełożony nad sądem właściwym. Wprawdzie sprawa podlega przekazaniu, ale tryb przekazania sprawy będzie odmienny w zależności od tego, czy państwową jednostką organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy, czy też sąd nad nim przełożony.

W przypadku kiedy możliwe byłoby dokonanie wyboru kilku sądów albo jeżeli powództwo wytacza się przeciwko kilku osobom, dla których według przepisów o właściwości ogólnej właściwe są różne sądy, to wybór między tymi sądami należy do powoda (art. 43 § 1 k.p.c.).

1.4.2. Właściwość przemienna

Właściwość przemienna polega na tym, że strony mogą skierować sprawę do rozpoznania przez sąd inny niż zgodnie z zasadami właściwości ogólnej, określonej przez przepisy k.p.c., z wyłączeniem spraw, dla których zastrzeżona została właściwość wyłączna. Przypadki, w jakich dopuszczalne jest skorzystanie z właściwości przemiennej, zostały określone zarówno w przepisach k.p.c. (art. 31-42 k.p.c. czy art. 461 § 1 k.p.c.²⁵⁹), jak też innych aktach prawnych²⁶⁰. Właściwość przemienna wiąże się zatem z przyznaniem prawa dokonania wyboru sądu, przed jakim sprawa będzie rozpoznawana. „Właściwość przemienna sądu, do którego pozew został wniesiony, powinna wynikać z okoliczności wskazanych w pozwie (art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c.)”²⁶¹. Niemniej analiza ustawowych przesłanek właściwości przemiennej sądu także wskazuje, iż szereg z nich

²⁵⁹ Zgodnie z art. 461 § 1 k.p.c. powództwo w sprawie z zakresu prawa pracy można wytoczyć bądź przed sąd ogólnie właściwy dla pozwanego, bądź przed sąd, w którego obszarze właściwości praca jest, była lub miała być wykonywana.

²⁶⁰ Por. art. 10 § 1 i 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 381).

²⁶¹ Uchwała SN z dnia 8 czerwca 2005 r., III CZP 28/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 61.

jest tego rodzaju, że nie musi wynikać ani z określenia stron procesu, ani z treści żądania, zaś przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie pozwu nie musi na nie wskazywać, co w praktyce najczęściej dotyczyć będzie właściwości wynikającej z miejsca wykonania umowy²⁶². Wprowadzenie dopuszczalności skorzystania z właściwości przemiennej ma przede wszystkim ułatwić stronom dochodzenie roszczenia oraz przyczynić do zmniejszenia kosztów prowadzenia postępowania, jak też umożliwić realizację zasady bezpośredniości.

Z właściwości przemiennej można skorzystać w następujących sprawach:

- 1) o roszczenia alimentacyjne oraz o ustalenie pochodzenia dziecka i związane z tym roszczenia, w których powództwo będzie można wytoczyć według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej (art. 32 k.p.c.);
- 2) o roszczenie majątkowe przeciwko przedsiębiorcy, gdyż powództwo można wytoczyć przed sąd, w którego okręgu znajduje się zakład główny lub oddział, jeżeli roszczenie pozostaje w związku z działalnością tego zakładu lub oddziału (art. 33 k.p.c.);
- 3) o zawarcie umowy, ustalenie jej treści, o zmianę umowy oraz o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, a także o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nie należytego wykonania umowy, bowiem powództwo w tych sprawach można wytoczyć przed sąd miejsca jej wykonania; przy czym za miejsce wykonania umowy uważa się miejsce spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umów danego rodzaju, natomiast w razie wątpliwości miejsce wykonania umowy powinno być stwierdzone dokumentem (art. 34 k.p.c.);

²⁶² Uzasadnienie uchwały SN z dnia 8 czerwca 2005 r., III CZP 28/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 61.

- 4) o roszczenie z czynu niedozwolonego, które to powództwo wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (art. 35 k.p.c.);
- 5) o ochronę dóbr osobistych naruszonych przy wykorzystaniu środków masowego przekazywania, powództwa tego rodzaju można wytoczyć przed sąd właściwy dla miejsca zamieszkania albo siedziby powoda (art. 35¹ k.p.c.);
- 6) o zapłatę należności za prowadzenie sprawy, powództwo w takich sprawach wytoczyć można przed sąd miejsca, gdzie pełnomocnik procesowy sprawę prowadził (art. 36 k.p.c.);
- 7) o roszczenie ze stosunku najmu lub dzierżawy nieruchomości, gdyż powództwa w tych sprawach wytoczyć można przed sąd miejsca położenia nieruchomości (art. 37 k.p.c.);
- 8) przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku, w których powództwo można wytoczyć przed sąd miejsca płatności, przy czym kilku zobowiązanych z weksla lub czeku można łącznie pozwać przed sąd miejsca płatności lub sąd właściwości ogólnej dla akceptanta albo wystawcy weksla własnego lub czeku (art. 37¹ k.p.c.);
- 9) o roszczenia z czynności bankowych przeciwko bankowi, innej jednostce organizacyjnej uprawnionej do wykonywania czynności bankowych lub ich następcom prawnym, powództwa w tego rodzaju sprawach można wytoczyć przed sąd właściwy dla miejsca zamieszkania albo siedziby powoda; regulacja ta będzie miała zastosowanie także w przypadku wytoczenia powództwa przeciwko bankowi hipotecznemu lub jego następcom prawnym o roszczenia z czynności banku hipotecznego (art. 37² k.p.c.);
- 10) z zakresu prawa pracy, w których powództwo może być wytoczone bądź przed sąd właściwości ogólnej pozwanego, bądź przed sąd, w którego okręgu praca jest, była lub miała być wykonywana, bądź też przed sąd, w którego okręgu znajduje się zakład pracy (art. 461 § 1 k.p.c.).

W judykaturze wyrażono stanowisko, że w sprawach, w których możliwe jest skorzystanie z właściwości przemiennej sądu, należałoby w pozwie powołać fakty uzasadniające właściwość sądu, zwłaszcza w przypadku, gdy pozew został skierowany do sądu, którego właściwość wynika z umowy stron zawartej stosownie do art. 46 k.p.c.²⁶³

1.4.3. Właściwość wyłączna

Właściwość wyłączna polega na enumeratywnym określeniu rodzaju spraw, w jakich ustawa określa właściwość miejscową danego sądu. A zatem w przypadku właściwości wyłącznej sądu nie będą miały zastosowania przepisy o właściwości ogólnej ani o właściwości miejscowej przemiennej sądu. Kodeks postępowania cywilnego określa właściwość wyłączną w przypadku powództwa:

- 1) o własność lub o inne prawa rzeczowe na nieruchomości, posiadanie nieruchomości, roszczenia wynikające z art. 231 k.c. oraz roszczenia z art. 224-228 k.c. i art. 230 k.c., o ile są związane z nieruchomością, które wytacza się wyłącznie przed sąd miejsca położenia nieruchomości; z tym zastrzeżeniem, że jeżeli przedmiotem sporu jest służebność gruntowa, to właściwość oznacza się według położenia nieruchomości obciążonej; właściwość powyższa rozciąga się na roszczenia osobiste związane z prawami rzeczowymi i dochodzone łącznie z nimi przeciwko temu samemu pozwanemu; przy czym sąd właściwy może na zgodny wniosek stron przekazać sprawę innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli przemawiają za tym względy celowości (art. 38 k.p.c.);
- 2) powództwo z tytułu dziedziczenia, zachowku, jak również z tytułu zapisu, polecenia oraz innych rozrządzeń testamentowych, wytacza się wyłącznie przed sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli miejsca jego zwykłego pobytu w Polsce nie da się

²⁶³ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 8 czerwca 2005 r., III CZP 28/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 61.

ustalić, to przed sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część (art. 39 k.p.c.);

- 3) powództwo ze stosunku członkostwa spółdzielni, spółki lub stowarzyszenia wytacza się wyłącznie według miejsca ich siedziby (art. 40 k.p.c.);
- 4) powództwo ze stosunku małżeństwa, które wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu; z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamieszkania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma, to sąd miejsca zamieszkania powoda (art. 41 k.p.c.);
- 5) powództwo ze stosunku między rodzicami a dziećmi oraz między przysposabiającym a przysposobionym, które wytacza się wyłącznie przed sąd miejsca zamieszkania powoda, jeżeli brak jest podstaw do wytoczenia powództwa według przepisów o właściwości ogólnej (art. 42 k.p.c.).

W orzecznictwie dostrzeżono, że „w wypadku właściwości wyłącznej wynikającej z art. 39 lub art. 41 k.p.c. okoliczności decydujące o tej właściwości z reguły nie będą wynikać z samego określenia stron i żądania pozwu, a zatem wskazanie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Polsce, miejsca położenia majątku spadkowego, czy też ostatniego wspólnego miejsca zamieszkania małżonków jest w istocie przytoczeniem okoliczności uzasadniających właściwość miejscową sądu. We wskazanych wyżej wypadkach potrzeba przytoczenia tych okoliczności jest tak oczywista, że nie jest w ogóle rozważana na tle art. 187 § 1 pkt 2, pomimo że ich przytoczenie jest wykonaniem dyspozycji z tego przepisu wynikającej”²⁶⁴.

²⁶⁴ Uchwała SN – Izba Cywilna z dnia 9 czerwca 2005 r., III CZP 28/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 61, s. 21.

2. Właściwość sądów gospodarczych

Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych zostało wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego z dniem 1 października 1989 r., a rozpoznawanie spraw uznanych za sprawy gospodarcze powierzone zostało specjalnie powołanym od tego wydziałom sądów – wydziałom gospodarczym. W założeniach ustawodawcy miały one uwzględniać specyfikę tego postępowania²⁶⁵. Jak wcześniej zostało wspomniane, właściwość funkcjonalną sądów gospodarczych zawierał przepis art. 1 u.r.p.s.s.g., a w art. 2 u.r.p.s.s.g. zamieszczona była definicja sprawy gospodarczej. Przy czym ustrój sądów gospodarczych i rozciągnięcie ich właściwości funkcjonalnej na sprawy inne niż gospodarcze regulowały przepisy art. 12, 16 i 18a p.u.s.p. Wprawdzie uchylono przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, lecz utrzymano wydziały gospodarcze w sądach, jak też regulację zawierającą definicję sprawy gospodarczej.

Zmiany przepisów Kodeksu postępowania cywilnego związane z wprowadzeniem postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych (na mocy ustawy z 4 lipca 2019 r.) wymusiły zmiany związane z ustaleniem właściwości sądów gospodarczych. W literaturze wyrażono jednakże odmienne stanowisko, że rzekomo to właśnie zmiany w ustawie p.u.s.p. spowodowały konieczność dodania w przepisach k.p.c. nowego Działu IIa regulującego postępowanie w sprawach gospodarczych w brzmieniu określonym ustawą z nowelizującą z dnia 4 lipca 2019 r.²⁶⁶ Na mocy tej ustawy zmieniona została ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych, gdyż został dodany przepis art. 10a, stosownie do którego sądy gospodarcze rozpoznają sprawy gospodarcze oraz inne sprawy z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego należące do ich właściwości z mocy przepisów

²⁶⁵ J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2006, s. 465.

²⁶⁶ Tak M. Zaliszko, *Komentarz do art. 10a*, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2019, uwaga nr 2 do art. 10a p.u.s.p.

odrębnych. Sądami gospodarczymi są powołane do tego wydziały sądów powszechnych. Przedmiotowy przepis zawiera definicję sądów gospodarczych oraz określa właściwość funkcjonalną sądów gospodarczych.

Z literalnej wykładni przepisu art. 10a p.u.s.p. wynika, że sądy gospodarcze rozpoznają sprawy gospodarcze oraz inne sprawy z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, które zostały przekazane do ich właściwości na mocy przepisów odrębnych. W rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3137) katalog spraw rozpoznawanych przez sądy gospodarcze miał być zamieszczony w projektowanym art. 10b p.u.s.p., jednak w wyniku składanych zastrzeżeń do takiego sposobu regulacji²⁶⁷ zrezygnowano z wprowadzenia przepisu art. 10b do p.u.s.p.

W związku z tym, aby ustalić jakie sprawy należą do właściwości funkcjonalnej sądów gospodarczych, należy w pierwszej kolejności odwołać się do przepisu art. 458² k.p.c., zawierającego definicję sprawy gospodarczej. Nie jest to jednakże jedyne kryterium, na podstawie którego sądy gospodarcze będą władne do rozpoznania danej sprawy. Na mocy przepisów odrębnych sąd gospodarczy będzie właściwy także w innych niż sprawy określone w art. 458² k.p.c. z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego. Regulacja taka nie wydaje się prawidłowa, gdyż ustawodawca z jednej strony przyjmuje, że tym kryterium będzie pozytywny przepis, choć nie precyzuje, czy chodzi o przepis rangi ustawowej, czy też będzie to akt niższego rzędu. Z tym zastrzeżeniem, że mają to być przepisy z „zakresu prawa gospodarczego i cywilnego”. O ile ustalenie, jakie sprawy należą do spraw cywilnych, będzie możliwe w oparciu o przepis art. 1 k.c., to nie da się określić jednoznacznie, w jaki sposób należy stwierdzić, czy sprawa należy do spraw z „zakresu prawa gospodarczego”.

²⁶⁷ Por. sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3137) z 14 maja 2019 r.

Ogólna regulacja dotycząca właściwości rzeczowej, określona w przepisie art. 16 k.p.c., ma zastosowanie także w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Przed wejściem w życie ustawy z dnia 16 września 2011 r.²⁶⁸, tj. przed 3 maja 2012 r., przepis art. 17 pkt 4 różnicował właściwość sądów okręgowych w sprawach o prawa majątkowe w zależności od tego, czy sprawa podlegała rozpoznaniu w sprawach gospodarczych, czy też rozpoznawana była w pozostałych sprawach. Sąd okręgowy był właściwy do rozpoznania sprawy, jeżeli wartość przedmiotu sporu przewyższała siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych, a w postępowaniu w sprawach gospodarczych sto tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania i o zniesienie wspólności majątkowej między małżonkami oraz spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Taka regulacja była wynikiem nowelizacji dokonanej ustawą z 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²⁶⁹, która weszła w życie 5 lutego 2005 r., a obowiązywała do 3 maja 2012 r.

Mimo przywrócenia postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych na podstawie ustawy nowelizującej k.p.c. z 4 lipca 2019 r. nie został zmieniony przepis art. 17 pkt 4 k.p.c. wprowadzający rozróżnienie ze względu na wartość przedmiotu sporu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. W związku z tym, że wprowadzanie rozróżnienia właściwości rzeczowej na podstawie kryterium *ratione valoris* pomiędzy sądami gospodarczymi a sądami cywilnymi nie miało uzasadnionych podstaw aksjologicznych, to pozytywnie należy ocenić, że nie przywrócono powyżej opisanej regulacji. Wprowadzenie takiego rozróżnienia wymagałoby bowiem dodatkowych czynności związanych z weryfikacją wartości przedmiotu sporu, a ponadto stanowiłoby

²⁶⁸ Zmieniony przez art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 16 września 2011 r. (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381).

²⁶⁹ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

przyczynę do podnoszenia zarzutów o charakterze procesowym, choć nie stanowiłyby istotnego uchybienia procesowego.

W wyniku nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. zmieniony został z dniem 7 listopada 2019 r. przepis art. 17 pkt 4² k.p.c., który został wprowadzony na mocy ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. Przedmiotowy przepis przekazał do właściwości sądów okręgowych wszelkie sprawy o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. W związku z tym, że przepis nie wymieniał spraw o ustalenie istnienia uchwał, przyjmowano, zgodnie z zasadą *exceptiones non sunt extendendae*, że sprawy te należały do właściwości sądów rejonowych. W uzasadnieniu projektu nowelizacji z 4 lipca 2019 r. stwierdzono, że taka regulacja stanowi oczywistą niekonsekwencję. Skoro sąd okręgowy ma rozpoznawać sprawy o ustalenie nieistnienia uchwał, to tym bardziej powinien rozpoznawać sprawy o ustalenie ich istnienia. Ową niekonsekwencję wyeliminowała zmiana przepisu art. 17 ust. 4² k.p.c. poprzez uzupełnienie jego treści i dodanie, że sąd okręgowy jest właściwy także w sprawach o ustalenie nie tylko nieistnienia, ale także istnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną. W doktrynie występowały dotychczas wątpliwości interpretacyjne czy w ramach tego rodzaju spraw rozpoznawanych przez sądy okręgowe należy rozpoznawać także powództwa o ustalenie istnienia uchwał organów osób prawnych²⁷⁰.

²⁷⁰ W orzecznictwie sądów uznano za sprawy majątkowe m.in. sprawy o rozwiązanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 270 i 271 k.s.h. (postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 grudnia 1993 r., I ACz 1120/93, OSA 1996, nr 10, poz. 55), sprawy o unieważnienie uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy dotyczących podziału zysku netto wypracowanego przez spółkę w danym roku (postanowienie SA w Lublinie z dnia 19 września 2000 r., I ACz 454/2000, MP 2001, nr 20, s. 1035), sprawy o wyłączenie współnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 266 k.s.h. (postanowienie SN z dnia 8 października 1997 r., II Cz 108/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 57). Ponadto w orzecznictwie uzależniono właściwość rzeczową sądu od majątkowego bądź

Wydziały gospodarcze stanowią jednostki organizacyjne sądów powszechnych. Zgodnie z art. 1 § 1 p.u.s.p. sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne. Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa, w drodze rozporządzeń może przekazać jednemu sądowi okręgowemu rozpoznawanie spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, należących do sądu gospodarczego na podstawie odrębnych ustaw, z właściwości lub części obszarów właściwości innych sądów okręgowych, działających na obszarze tej samej apelacji, a jednemu sądowi rejonowemu – rozpoznawanie spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, należących do sądu gospodarczego na podstawie odrębnych ustaw, z właściwości lub części obszarów właściwości innych sądów rejonowych (art. 20 pkt 3 p.u.s.p.). W odniesieniu do ustalania właściwości miejscowej sądów gospodarczych nie występują odmienności od ogólnej regulacji związanej z właściwością miejscową sądów.

3. Kwalifikacja sprawy do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych

Niezbędnym warunkiem rozpoznania sprawy na podstawie przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych jest uprzednie ustalenie, że sprawa jest sprawą cywilną (w rozumieniu przepisu art. 1 k.p.c.), podlegającą rozpoznaniu przez sądy powszechne. Kwalifikacja sprawy jako sprawy gospodarczej podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych wymaga zatem ustalenia, w jakim postępowaniu należałoby sprawę rozpoznać, tzn. w postępowaniu

niemajątkowego charakteru uchwały w sprawach o uchylenie uchwały organów spółdzielni mieszkaniowych i wspólnot mieszkaniowych (tak np. SN w uchwale z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 100/2003, „Wokanda” 2004, nr 7-8, s. 3 oraz w postanowieniach z dnia 27 lutego 2001 r., V CZ 4/2001, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 124, z dnia 11 lutego 2003 r., V CZ 208/2002, niepubl.).

zwykłym czy postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Sąd powinien ustalić specyfikę danej sprawy i zweryfikować, czy nie należy jej rozpoznać według przepisów o postępowaniu odrębnym. Kwalifikacji sprawy dokonuje się według kryteriów podmiotowych, przedmiotowych, funkcjonalnych, które powinny być stosowane łącznie. Powyższe kryteria pozwalają na prawidłowe ustalenie, czy danego rodzaju sprawa podlega rozpoznaniu przez sąd gospodarczy i według jakich przepisów. Ustalenie, że danego rodzaju sprawa podlegać będzie rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, nie wyklucza możliwości rozpoznania jej także według przepisów o postępowaniu upominawczym, nakazowym bądź uproszczonym.

Podstawę do prawidłowego dokonania kwalifikacji danej sprawy do poszczególnych trybów i rodzajów postępowań stanowi żądanie pozwu (wniosku), a także jego podstawa faktyczna (w przypadku kryteriów przedmiotowych), oznaczenie stron lub uczestników i ich statusu prawnego (w przypadku kryterium podmiotowego), jak też ustalenie stosunku prawnego, na tle którego doszło do powstania sporu pomiędzy stronami (w odniesieniu do kryterium funkcjonalnego).

Przed skierowaniem sprawy do właściwego sądu na wstępie należy zweryfikować istnienie szeroko rozumianych przesłanek wymiaru sprawiedliwości (tj. przesłanek dopuszczalności prowadzenia postępowania cywilnego, spełnienie warunków formalnych pozwu) warunkujących rozpoznanie sprawy i jej merytoryczne rozstrzygnięcie. Sąd z urzędu dokonuje oceny, w jakim trybie sprawa powinna być rozpoznana, według jakiego rodzaju przepisów. Czynności powyższe wiążą się z pierwotną (wstępną) kwalifikacją sprawy.

Przewodniczący bada, w jakim trybie sprawa powinna być rozpoznana oraz czy podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym, i wydaje odpowiednie zarządzenia (art. 201 § 1 k.p.c.). W związku z tym w pierwszej kolejności należy ustalić, czy sprawa podlega rozpoznaniu w trybie procesowym, czy w postępowaniu nieprocesowym,

a w dalszej kolejności czy podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym. Przewodniczący w związku z tym wydaje w tym zakresie stosowne zarządzenia. Przy czym wstępne zakwalifikowanie sprawy przez przewodniczącego do danego trybu lub rodzaju postępowania nie ma jednak charakteru definitywnego.

Jeżeli sprawę wszczęto lub prowadzono w trybie niewłaściwym, sąd wydaje postanowienie stosownie do art. 354 k.p.c. Zgodnie z art. 394 § 1 k.p.c. na postanowienie w przedmiocie podjęcia postępowania w innym trybie przysługuje zażalenie.

Jeżeli sprawę wszczęto lub prowadzono w trybie niewłaściwym, to sąd rozpozna ją w trybie właściwym lub przekaze właściwemu sądowi do rozpoznania w takim trybie (art. 201 § 2 k.p.c.). Zmiana trybu postępowania – stosownie do art. 201 § 2 k.p.c. – może nastąpić na każdym etapie postępowania, a więc również w fazie postępowania apelacyjnego²⁷¹.

W wypadku przekazania sąd, któremu sprawa została przekazana, jest związany postanowieniem o przekazaniu sprawy. Nie dotyczy to wypadku przekazania sprawy sądowi wyższego rzędu. Sąd ten w razie stwierdzenia swej niewłaściwości może przekazać sprawę innemu sądowi, który uzna za właściwy, nie wyłączając sądu przekazującego (art. 200 § 2 k.p.c.). „Sąd drugiej instancji nie jest związany kwalifikacją o skierowaniu sprawy do postępowania odrębnego dokonaną zarządzeniem przewodniczącego sądu pierwszej instancji, jak również przez skład orzekający tego sądu. W razie błędnej kwalifikacji przewodniczący w sądzie drugiej instancji powinien w razie potrzeby wydać odpowiednie zarządzenia, którymi z kolei nie jest związany skład orzekający sądu drugiej instancji. Wymagane jest, aby zawsze zmiana charakteru sprawy znalazła odzwierciedlenie w zarządzeniu przewodniczącego sądu drugiej instancji, bądź postanowieniu tego sądu. Ze względu na aspekt celowościowy i ochronę praw stron procesowych nie jest zasadne

²⁷¹ Postanowienie SN z dnia 29 czerwca 2016 r., I CZ 46/16, LEX nr 2117646.

założenie, że sąd rozpoznający sprawę w razie stwierdzenia, iż powinna ona podlegać rozpoznaniu według przepisów dotyczących innego rodzaju postępowania procesowego niż to, w którym była rozpoznawana wcześniej, może w sposób «płynny», bez wydawania jakiegokolwiek decyzji procesowej, przystąpić do stosowania innych przepisów niż dotychczasowe²⁷². Przy czym dopóki sąd nie wyda postanowienia, dopóty jest ona rozpoznawana w tym postępowaniu, do którego skierował ją przewodniczący²⁷³.

„Z art. 201 § 2 k.p.c. wynika, że do oceny trybu zobligowany jest także sąd. W razie stwierdzenia na rozprawie, że sprawa podlega rozpoznaniu w innym trybie, sąd wydaje postanowienie o podjęciu postępowania w tym trybie a w przypadku, gdy zmiana rodzaju postępowania spowoduje zmianę właściwości miejscowej sądu, konieczne będzie także wyznaczenie posiedzenia niejawnego sądu celem podjęcia decyzji z art. 200 § 1 k.p.c.”²⁷⁴

„Zarządzenie przewodniczącego o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu odrębnym nie wiąże sądu. Rozpoznanie sprawy w innym postępowaniu wymaga zarządzenia przewodniczącego lub postanowienia sądu”²⁷⁵.

Po przekazaniu sprawy wprawdzie czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy (art. 200 § 3 w zw. z art. 201 § 2 k.p.c.), jednakże każda strona może żądać powtórzenia czynności sądu dokonanych bez jej udziału.

Zarządzenie o skierowaniu sprawy do rozpoznania w postępowaniu gospodarczym nie podlega odrębnemu zaskarżeniu, ale możliwe jest podniesienie zarzutów wraz z wniesieniem środka zaskarżenia. Zarządzenia przewodniczącego podlegają zaskarżeniu według przepisów

²⁷² Postanowienie SN z dnia 8 października 2015 r., IV CZ 35/15, LEX nr 1936740.

²⁷³ Por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 11/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 23.

²⁷⁴ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 22 kwietnia 2013 r., I ACa 327/13, LEX nr 1409444.

²⁷⁵ Uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 11/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 23.

o zaskarżaniu postanowień. Z powyższych względów odpowiednio znajdą zastosowanie przepisy regulujące zażalenie na postanowienia. Na zarządzenia przewodniczącego, których przedmiotem jest przekazanie sprawy sądowi równorzędnemu lub niższemu, przysługuje zażalenie. Natomiast nie podlegają zaskarżeniu zarządzenia przewodniczącego związane z przekazaniem sprawy do rozpoznania między wydziałami (np. z wydziału cywilnego do wydziału gospodarczego).

Weryfikacja wstępnie przeprowadzonej kwalifikacji sprawy może spowodować zmianę pierwotnej kwalifikacji. W trakcie postępowania mogą mieć miejsce także zdarzenia powodujące konieczność zmiany rodzaju prowadzonego postępowania. Taką następczą zmianę kwalifikacji sprawy stanowi przedmiotowa zmiana powództwa. Jeśli ze względu na ograniczenia wynikające z przepisów prawa zmiana powództwa w danym rodzaju postępowania jest niedopuszczalna, to nie będzie możliwa także następcza zmiana kwalifikacji sprawy. W konsekwencji nie dojdzie również do zmiany właściwości sądu. W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych nie jest dopuszczalna przedmiotowa zmiana powództwa.

Postępowania odrębne zostały uregulowane w części pierwszej (postępowanie rozpoznawcze), księdze pierwszej (a więc w ramach trybu procesowego), w tytule VII kodeksu postępowania cywilnego. Pewne wątpliwości mogą pojawiać się na tle postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, gdyż sprawy gospodarcze rozpoznawane są zarówno w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym.

Sąd gospodarczy może też uznać, że sprawa nie powinna być rozpoznawana w postępowaniu gospodarczym, po przeprowadzeniu postępowania dowodowego. W takim przypadku sąd powinien wydać zarządzenie o skierowaniu sprawy do rozpoznania według przepisów o postępowaniu zwykłym i ewentualnie przeprowadzić środki dowodowe pominięte ze względu na obowiązującą w postępowaniu gospodarczym prekluzję dowodową.

Niewłaściwe zakwalifikowanie sprawy może spowodować także uchybienia procesowe, które będą miały wpływ na wynik sprawy, a nawet skutkujące nieważnością postępowania (np. w zakresie właściwości rzeczowej sądu). Sąd Najwyższy stwierdził, iż „zakwalifikowanie do rozpoznania przez sąd gospodarczy sprawę o zapłatę, która powinna być rozpoznana w wydziale cywilnym tego sądu [...] jest uchybieniem branym pod uwagę za zarzut zgłoszony przed wdaniem się w spór, co do istoty sprawy (art.202 k.p.c.)”²⁷⁶. Kwalifikacja sprawy stanowi niezbędny element do uznania prawidłowości przebiegu postępowania w sprawie. Uchybienia związane z dokonaniem kwalifikacji sprawy do postępowania odrębnego mogą stanowić podstawę do zgłaszania zarzutów w zakresie zastosowania przez sąd rozpoznający sprawę instytucji, reguł i odrębności z innego rodzaju postępowania. Zarzuty te mogą być zgłaszane zarówno w trakcie postępowania, jak i w składanych środkach weryfikacji rozstrzygnięć.

Zgodnie z przepisem art. 200 § 1¹ k.p.c. sąd swoją właściwość bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy. Przy czym zasada ta nie uchybia regulacji zawartej w przepisie art. 15 k.p.c., ponadto czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy (art. 200 § 3 k.p.c.). Na tle poprzedniego stanu prawnego Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że sąd, który stwierdzi swą niewłaściwość, przekazuje sprawę sądowi właściwemu, co następuje z urzędu²⁷⁷.

W myśl art. 200 § 2 k.p.c. sąd, któremu sprawa została przekazana, jest związany postanowieniem o przekazaniu sprawy, z wyłączeniem wypadku przekazania sprawy sądowi wyższego rzędu, gdyż wówczas sąd ten w razie stwierdzenia swej niewłaściwości przekaże sprawę innemu sądowi, który uzna za właściwy, nie wyłączając sądu przekazującego. W związku z tym, jeżeli sprawa zostanie przekazana do rozpoznania

²⁷⁶ Uchwała SN z 26 sierpnia 1998 r., II CZ 74/98, OSNCP 1999, nr 2, poz. 36.

²⁷⁷ Postanowienie SN – Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 11 września 2012 r., II PZ 25/12, Legalis nr 613000.

sądowi gospodarczemu, choć nie jest właściwy do rozpoznania sprawy, to powinien rozpoznać sprawę według przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Przedmiotowy przepis został uchylony z dniem 7 listopada 2019 r. W uzasadnieniu projektu nr 3137 stwierdzono, że obowiązująca od 2007 roku regulacja badania przez sąd swej właściwości miejscowej, oparta na zakazie badania jej z urzędu, a także trybu postępowania sądu w przypadku stwierdzenia niewłaściwości miejscowej, po pierwsze pozostawia bez sankcji zachowania stron polegające na świadomym kierowaniu spraw do sądów niewłaściwych, jednocześnie nie zapobiegając niezasadnemu przekazywaniu spraw, po drugie jest w sztuczny sposób podzielona na regulację dotyczącą niewłaściwości miejscowej (art. 202 k.p.c.) i niewłaściwości wynikającej z innych podstaw (art. 200 k.p.c.), a połączona z regulacją trybu badania innych przesłanek procesowych niezwiązanych z właściwością sądu. W wyniku nowelizacji skreślony został § 1 przedmiotowego przepisu, a zagadnienie badania właściwego trybu postępowania przeniesiono do przepisu art. 202 k.p.c. Wprowadzono jako zasadę badanie przez sąd każdej swej właściwości z urzędu w każdym stanie sprawy (proj. art. 200 § 1¹ k.p.c.), a odstępstwo od tej zasady dotyczy tylko niewłaściwości usuwalnej i to do momentu doręczenia pozwu (proj. art. 200 § 1² k.p.c.). W momencie wpływu sprawy do sądu, celem nadania sprawie biegu przewodniczący bada, w jakim trybie sprawa powinna być rozpoznana oraz czy podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym, wydając odpowiednie zarządzenia (art. 201 § 1 k.p.c.). W sytuacji kiedy sprawę wszczęto lub prowadzono w trybie niewłaściwym, sąd rozpoznają w trybie właściwym lub przekaże właściwemu sądowi do rozpoznania w takim trybie. W wypadku przekazania stosuje się odpowiednio przepisy § 2 i 3 artykułu poprzedzającego. Każda jednak strona może żądać powtórzenia czynności sądu dokonanych bez jej udziału (art. 201 § 1 k.p.c.). Stosownie do znowelizowanego przepisu art. 202 k.p.c. niewłaściwy tryb sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy.

Pamiętać należy, że przepis art. 201 § 2 k.p.c. nie ma zastosowania do sytuacji powstałych wskutek rozpatrywania sprawy w niewłaściwym rodzaju postępowania (w zwykłym lub w jednym z odrębnych). Pojęcie „niewłaściwego trybu” na gruncie wskazanego przepisu donosi się bowiem jedynie do zróżnicowania postępowania zwykłego i nieprocesowego²⁷⁸. W orzecznictwie dostrzeżono, że brak jest norm o charakterze kolizyjnym utrudnia ocenę, według jakich przepisów (w jakim postępowaniu odrębnym) sprawa powinna być rozpoznana, jeżeli według różnych kryteriów może być zakwalifikowana do rozpoznania w różnych postępowaniach odrębnych. Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera unormowań, które w sprawie należącej do różnych postępowań odrębnych wyłączałyby *expressis verbis* jednoczesne stosowanie w tej sprawie przepisów regulujących różne postępowania. Brak takiej regulacji pozwala na sformułowanie tezy, że ustawodawca dopuścił, a nawet założył możliwość rozpoznawania jednej sprawy według przepisów dotyczących kilku postępowań odrębnych, jeżeli ze względów przedmiotowych i podmiotowych należy ona do tych postępowań²⁷⁹.

Jak zasadnie zostało dostrzeżone w orzecznictwie, gospodarcza kwalifikacja sprawy oznacza przynależność konkretnej sprawy do kategorii spraw gospodarczych, które zostały wyodrębnione przy użyciu takich pojęć z prawa materialnego, jak stosunek cywilny (kryterium przedmiotowe), przedsiębiorca (kryterium podmiotowe) i działalność gospodarcza (kryterium funkcjonalne), w celu ich rozpoznania przez wydziały gospodarcze sądów powszechnych, przez sędziów szczególnie obeznanych z problematyką gospodarczą, jak też według przepisów postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych oraz przy zastosowaniu innych odrębności przewidzianych dla spraw gospodarczych. Ponadto sprawy

²⁷⁸ Wyrok SA w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 26 kwietnia 2013 r., I ACa 146/13, Legalis nr 797373.

²⁷⁹ Postanowienie SN – Izba Pracy z dnia 20 listopada 2018 r., III PZ 11/18, Legalis nr 1846892.

gospodarcze *sensu largo* ustawodawca wyodrębnił przy użyciu innych jeszcze kryteriów, odwoływał się bowiem do takich pojęć zaczerpniętych z prawa materialnego, jak stosunek spółki albo sprawy dotyczące odpowiedzialności w spółkach kapitałowych, w tym sprawy o roszczenia z art. 299 k.s.h. Natomiast osobną instytucją jest procesowa kwalifikacja sprawy, osobną zaś określenie, a zwłaszcza faktyczne zastosowanie właściwych przepisów postępowania. Jeżeli w toku postępowania, w szczególności podczas rozprawy, sąd orzekający uzna, że sprawa została wadliwie zakwalifikowana albo że kwalifikacja sprawy uległa zmianie w toku postępowania, powinno zostać wydane postanowienie w zakresie zmiany trybu postępowania, pominięcia albo zastosowania odpowiedniego postępowania odrębnego. Podstawą prawną zmiany trybu postępowania z procesowego na nieprocesowy albo odwrotnie jest art. 201 § 2 k.p.c., natomiast przepisem, na podstawie którego sąd orzekający powinien wydać postanowienie dotyczący zastosowania albo pominięcia właściwego postępowania odrębnego, jest art. 13 § 1 *in fine* k.p.c.²⁸⁰

Kwalifikacja procesowa sprawy pod kątem jej przynależności do danego trybu albo rodzaju postępowania powinna być dokonywana przez sąd z urzędu²⁸¹. Kwalifikacja sprawy do danego postępowania odrębnego wynika z przepisu ustawy, dlatego ma charakter obiektywny, niezależnie od tego, do jakiej kategorii konkretna spraw zostanie subiektywnie przyporządkowana przez stronę, a zwłaszcza przewodniczącego lub sąd orzekający²⁸². Podkreśla się w judykaturze, że kwalifikacja sprawy oznacza jej przynależność do określonej kategorii spraw cywilnych, wyodrębnionej w przepisach prawa procesowego przy użyciu pojęć prawa materialnego, na potrzeby wprowadzenia dla danej kategorii szczególnych reguł

²⁸⁰ Wyrok SA w Warszawie – I Wydział Cywilny z dnia 4 grudnia 2012 r., I ACa 1088/12, Legalis nr 735692.

²⁸¹ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 8 września 2010 r., II CZ 88/10, Legalis nr 397151.

²⁸² Por. postanowienie SN z dnia 23 marca 2007 r., II CSK 65/07, LEX nr 966805.

postępowania²⁸³. W związku z tym błędne rozpoznanie sprawy przez sąd „cywilny” nie powoduje utraty charakteru „gospodarczego” danej sprawy, ale jednocześnie nie oznacza, że sąd drugiej instancji władny był stosować w tej sprawie rygory przypisane do postępowania w sprawach gospodarczych. Rzecz w tym, że decyzja przewodniczącego wydziału wydana na podstawie art. 201 § 1 k.p.c. ma doniosłe znaczenie gwarancyjne i pozwala zarówno stronom, jak i sądom obu instancji na zachowanie pewności co do tego, w jakim postępowaniu sprawa została rozpoznana. A zatem w sytuacji, kiedy sprawa została przez przewodniczącego wydziału zakwalifikowana do rozpoznania w postępowaniu zwykłym i w tym postępowaniu sąd I instancji ją rozpoznał, to także sąd II instancji winien rozpoznać sprawę w zwykłym postępowaniu, a tym samym na tym etapie nie może zastosować rygorów przewidzianych dla postępowania w sprawach gospodarczych. Przeciwnie stanowisko może spowodować naruszenie gwarancji procesowych stron²⁸⁴.

Przepis art. 201 § 1 k.p.c. odnosi się do przekazania sprawy tylko w granicach właściwości sądowej. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie pozwalają natomiast na przekazanie sprawy – według właściwości – innemu organowi²⁸⁵. Stosownie do przepisu art. 199¹ k.p.c. sąd nie może odrzucić pozwu z tego powodu, że do rozpoznania sprawy właściwy jest organ administracji publicznej lub sąd administracyjny, jeżeli organ administracji publicznej lub sąd administracyjny uznały się w tej sprawie za niewłaściwe. Przedmiotowy przepis wyklucza zatem negatywne spory kompetencyjne.

Przekazanie sprawy pomiędzy wydziałem cywilnym a sądem gospodarczym (wydziałem gospodarczym) w tym samym sądzie następuje na podstawie zarządzenia przewodniczącego wydziału lub postanowienia

²⁸³ Wyrok SA w Warszawie – I Wydział Cywilny z dnia 4 grudnia 2012 r., I ACa 1088/12, Legalis nr 735692.

²⁸⁴ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 24 sierpnia 2007 r., I CZ 92/07, Legalis nr 207905.

²⁸⁵ Postanowienie SN z dnia 27 września 1977 r., II CRN 224/77 – OSNC 1978/8/140.

sądu, nie podlegających zaskarżeniu w drodze zażalenia²⁸⁶. Rozpoznanie sprawy w innym postępowaniu wymaga zarządzenia przewodniczącego lub postanowienia sądu, ale zarządzenie przewodniczącego o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu odrębnym nie wiąże sądu²⁸⁷. Zgodnie z art. 13 § 1 zd. drugie k.p.c. sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych w wypadkach przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego. Z dyspozycji przedmiotowego przepisu wynika nakaz stosowania w sprawie właściwych dla niej przepisów procesowych – ogólnych lub dotyczących właściwego postępowania odrębnego. Z powyższych względów nie wchodzi w rachubę związanie przewodniczącego w sądzie drugiej instancji kwalifikacją dokonaną przez przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji. Przy czym przekazaniu sprawy do właściwego trybu nie stoi na przeszkodzie brak wniosku strony, skoro przepis art. 201 k.p.c. nakazuje sądowi rozpoznać sprawę we właściwym trybie, a w razie niewłaściwości sądu ze względu na zmianę trybu postępowania – przekazać sprawę właściwemu sądowi do rozpoznania w takim trybie²⁸⁸. Zasadniczo rozpoznanie sprawy w niewłaściwym trybie samo przez się nie powoduje nieważności postępowania, chyba że zostały pogwałcone przewidziane dla danego trybu przepisy, z których naruszeniem ustawa wiąże skutki nieważności²⁸⁹.

Stosownie do przepisu art. 458⁷ § 1 k.p.c. sąd gospodarczy, który stwierdzi, że sprawa nie jest sprawą gospodarczą, może z tego powodu przekazać ją sądowi właściwemu w terminie miesiąca od dnia wiania się w spór co do istoty sprawy przez pozwanego. Przedmiotowa regulacja ma zapobiec wielokrotnemu przekazywaniu sprawy gospodarczej pomiędzy sądem cywilnym a sądem gospodarczym. W praktyce dość często dochodziło do sytuacji, gdy sądy przekazywały sobie sprawy do

²⁸⁶ Uchwała SN – Izba Cywilna z dnia 22 lipca 1994 r., III CZP 87/94, Legalis nr 28749.

²⁸⁷ Uchwała SN – Izba Cywilna z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 11/07, Legalis nr 82035.

²⁸⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 16 lipca 1992 r., IACz 276/92, Legalis nr 32916.

²⁸⁹ Wyrok SN – Izba Cywilna z dnia 17 lutego 1967 r., III CR 381/66, Legalis nr 12964.

rozpoznania, jeśli trudno było dokonać ustalenia, czy właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd cywilny, czy gospodarczy. Skutkowało to zbędnym przedłużaniem przystąpienia do merytorycznego rozpoznania sprawy. Przepis art. 458⁷ § 1 k.p.c. wprowadza czasowe ograniczenie w zakresie dopuszczalności przekazania sprawy przez sąd gospodarczy innemu sądowi, jeżeli stwierdzi, że sprawa nie jest sprawą gospodarczą.

Sąd gospodarczy może przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi zarówno cywilnemu, jak też innemu sądowi gospodarczemu (ze względu na właściwość miejscową), z tym że przekazanie może nastąpić jedynie w terminie miesiąca od dnia wdania się w spór co do istoty sprawy przez pozwanego.

Określenie „wdanie się w spór co do istoty sprawy” nie zostało zdefiniowane, choć określeniem takim posługuje się ustawodawca także w innych przepisach. Kodeks postępowania cywilnego posługuje się pojęciem „istota sprawy” w wielu miejscach i w różnych kontekstach normatywnych. O wdaniu się w spór lub złożeniu wyjaśnień co do istoty sprawy jest mowa w art. 25 § 2, art. 200 § 1², art. 202, 221, art. 1124, 1165 § 3 k.p.c. o odpowiedzialności co do istoty sprawy – w art. 105 § 2 k.p.c., o orzekaniu (rozstrzyganiu, wyrokowaniu) co do istoty sprawy – w art. 386 § 1 i 4, 405, art. 477¹⁴ § 2 i 3, art. 518, 519¹ § 1, art. 521, 523, 524 § 1, art. 576 § 1 k.p.c. Niekiedy – jak w art. 73 § 2 i art. 81 k.p.c. – kodeks posługuje się zbliżonym znaczeniowo zwrotem „istota spornego stosunku prawnego”. Rozpoznanie istoty sprawy wiąże się z koniecznością odróżnienia zagadnień merytorycznych od kwestii czysto procesowych (formalnych, incydentalnych, wypadkowych). Powyższe rozróżnienie jest najbardziej widoczne w regulacji przepisu art. 221 k.p.c., w którym jest mowa o zarzutach co do istoty sprawy, a więc o zarzutach sięgających meritum oraz na zasadzie przeciwstawienia, o zarzutach formalnych²⁹⁰.

²⁹⁰ Wyrok SN z dnia 22 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22.

Istota sprawy odnosi się do zagadnień związanych z merytorycznym rozpoznaniem sprawy. W związku z tym w przypadku, kiedy pozwany wypowie się co do zasadności dochodzonego roszczenia, niewątpliwie wdaje się w spór co do istoty sprawy. Natomiast zgłaszanie przez pozwanego jedynie zarzutów o charakterze procesowym nie wiąże się z wdaniem się przez pozwanego w spór co do „istoty sprawy”.

Wdanie się przez pozwanego w spór co do istoty sprawy następuje w zwykłym postępowaniu w odpowiedzi na pozew, w sprzeciwie od wyroku zaocznego, a w postępowaniu nakazowym lub upominawczym w momencie wniesienia środka zaskarżenia w postaci zarzutów lub sprzeciwu. W przypadku zaniechania wniesienia odpowiedzi na pozew nie dochodzi do wdania się przez pozwanego w spór co do istoty sprawy.

Na temat kwestii istoty sprawy wypowiadał się Sąd Najwyższy na tle zaniechania przez sąd pierwszej instancji prawidłowego rozpoznania sprawy. Zdaniem Sądu Najwyższego „nierozpoznanie istoty sprawy – w rozumieniu art. 378 § 2 k.p.c. – oznacza zaniechanie przez sąd pierwszej instancji zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego”²⁹¹.

W związku z przyjętym przez ustawę kryterium dotyczącego wdania się w spór co do istoty sprawy, to w każdym przypadku będzie trzeba ustalać indywidualnie. Od tego bowiem momentu należy liczyć miesięczny termin na możliwość przekazania sprawy. Sprawę gospodarczą, której nie przekazano sądowi gospodarczemu ze względu na upływ tego terminu, rozpoznaje się z pominięciem przepisów niniejszego działu.

Termin na przekazanie sprawy w następstwie ustalenia, że sprawa jest (albo nie jest) sprawą gospodarczą, wynosi miesiąc od wniesienia odpowiedzi na pozew, względnie od usunięcia jej braków albo upływu terminu do jej wniesienia. Pozytywnie należy ocenić wprowadzenie regulacji związanej z czasowym ograniczeniem dopuszczalności przekazania

²⁹¹ *Ibidem*.

sprawy. Przy czym powyższe ograniczenie nie będzie miało zastosowania w sytuacjach, gdyby nieprzekazanie sprawy prowadziło do nieważności postępowania, a w szczególności ze względu na niewłaściwy skład sądu.

W przypadku gdy sąd nie wyda rozstrzygnięcia (postanowienia albo zarządzenia) o przekazaniu sprawy w ww. terminie, to sprawę rozpoznaje sąd, do którego sprawa wpłynęła, stosując przepisy właściwego postępowania. Z tym, że sąd gospodarczy będzie rozpoznawał z pominięciem przepisów o postępowaniu gospodarczym.

Celem prawidłowego zakwalifikowania sprawy do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych przewodniczący ocenia także podmiotowe ramy postępowania, a zatem powinien ustalić, jakie podmioty uczestniczą w postępowaniu, oraz zakres dopuszczalnych przekształceń o charakterze podmiotowym.

W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych mogą uczestniczyć przedsiębiorcy, ale także inne podmioty, w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, z umów leasingu, przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej. W związku z tym znacznemu poszerzeniu uległ zakres pomiotów legitymowanych do udziału w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

W związku z tym, że przepisy o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych nie regulują odmiennie kwestii udziału w postępowaniu podmiotów na prawach strony, to zarówno prokurator, jak i Rzecznik Praw Obywatelskich uczestniczy w tym postępowaniu na zasadach przewidzianych w postępowaniu zwykłym.

W zakresie przekształceń podmiotowych w postępowaniu w sprawach gospodarczych wyłączona na mocy przepisu art. 458⁸ § 2 k.p.c. została możliwość stosowania przepisów art. 194-196 oraz art. 198 k.p.c., a zatem nie jest możliwe na wezwanie sądu (dokonane na wniosek powoda lub pozwanego) wzięcie udziału w postępowaniu przez osobę,

która powinna być stroną pozwaną lub która powinna w postępowaniu uczestniczyć łącznie z pozwanym. Ponadto nie jest możliwe dokonanie takich przekształceń po stronie powodowej. Natomiast możliwe jest wstąpienie do toczącego się postępowania za zgodą strony przeciwnej w przypadku zbycia w toku sprawy rzeczy lub praw (art. 192 pkt 3 k.p.c.), pod warunkiem, że nabywca również posiadałby status przedsiębiorcy.

Wytoczenie powództwa przeciwko osobie, która nie powinna być pozwaną, podobnie jak też zaniechanie wytoczenia powództwa przeciwko wszystkim podmiotom, których łączny udział jest konieczny w postępowaniu w sprawach gospodarczych, skutkować będzie oddaleniem powództwa z powodu braku legitymacji procesowej biernej. Z kolei wytoczenie powództwa przez podmiot, który nie może występować w procesie jako powód bądź niewytoczenie powództwa przez wszystkie podmioty do tego uprawnione, których łączny udział w postępowaniu jest konieczny, spowoduje oddalenie takiego powództwa z powodu braku legitymacji procesowej czynnej.

W przypadku gdy przedmiot sporu stanowią roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, a właściwość sądu jest uzasadniona dla każdego z roszczeń lub zobowiązań z osobna, jak też dla wszystkich wspólnie, a więc zachodzi współuczestnictwo formalne, to w sytuacji kiedy nie wszyscy ze współuczestników będą posiadać status przedsiębiorcy, przewodniczący powinien zarządzić rozpoznanie spraw w ramach różnych postępowań.

Jeżeli przedmiot sporu stanowią prawa lub obowiązki wspólne lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (czyli zarówno w przypadku współuczestnictwa materialnego, jak i współuczestnictwa formalnego), a jeden ze współuczestników nie będzie przedsiębiorcą, to sprawa powinna zostać rozpoznana z pominięciem przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Stosownie bowiem do przepisu art. 72 § 2 k.p.c. jeżeli przeciwko kilku osobom sprawa może się toczyć tylko łącznie (współuczestnictwo konieczne), przepis regulujący kwestię

współuczestnictwa materialnego i formalnego ma zastosowanie także do osób, których udział w sprawie uzasadniałby jej rozpoznanie w postępowaniu odrębnym.

W odniesieniu natomiast do interwenienta ubocznego nie jest wymagane posiadanie statusu przedsiębiorcy, gdyż to jedynie strona powinna posiadać taki status. Zgłaszając interwencję, należy tylko wykazać posiadanie interesu prawnego w przystąpieniu do procesu po jednej ze stron postępowania (por. art. 76 k.p.c.). Skoro za zgodą stron interwenient uboczny może wejść w miejsce strony, do której przystąpił (art. 83 k.p.c.), to należy rozważyć, czy wówczas postępowanie powinno się toczyć w ramach reżimów związanych z prowadzeniem postępowania w sprawach gospodarczych. W literaturze wyrażono stanowisko, iż wprawdzie postępowanie będzie nadal rozpatrywane przez sąd gospodarczy, jednak z pominięciem przepisów o postępowaniu odrębnym, chyba że interwenient był lub jest przedsiębiorcą, a dotychczasowe stosunki prawne łączące go ze stronami postępowania wskazują, że sprawa ma charakter sprawy gospodarczej²⁹². Wydaje się, iż odstąpienie od dopuszczalności dokonywania przekształceń podmiotowych w postępowaniu w sprawach gospodarczych nie tylko nie przyspieszy rozpoznawania spraw, ale może nawet utrudnić dochodzenie praw przed sądem.

Pozytywnie natomiast należy ocenić przyjęcie rozwiązania, że zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez którąkolwiek ze stron stosunku cywilnego po jego powstaniu nie wyłącza zastosowania przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

Zasadniczo do wszczęcia postępowania cywilnego dochodzi w wyniku inicjatywy stron postępowania, z zastrzeżeniem sytuacji, w których postępowanie może zostać wszczęte z urzędu. Przepisy regulujące postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych mają zastosowanie jedynie w sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w procesie

²⁹² M. Manowska, *op. cit.*, s. 51.

(art. 458¹ § 1 k.p.c.). Mając na względzie wykładnię literalną przedmiotowego przepisu, uznać należy, że te sprawy, które wprawdzie ze względu na zakres podmiotowy dotyczyłyby przedsiębiorców, to jeśli ze względu na rodzaj tych spraw podlegają rozpoznaniu w trybie nieprocesowym, nie będą rozpoznawane według regulacji zawartych w dziale IIa *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych*. W związku z powyższym nie będą miały do tego rodzaju spraw, tj. rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, zastosowania odmienności w zakresie przeprowadzania postępowania w sprawach gospodarczych. W literaturze²⁹³ na tle wykładni przepisu art. 458¹ § 1 k.p.c. jedynie powielono stwierdzenie zawarte w uzasadnieniu projektu do zmian, że takie wskazanie wyłącza sprawy należące do postępowania nieprocesowego i egzekucyjnego, co w zasadzie stanowi *superfluum*, jednak zostało wprowadzone, aby zapobiec wątpliwościom odnośnie do możliwości stosowania przepisów postępowania gospodarczego w postępowaniach innych niż proces²⁹⁴. Powyższe stwierdzenie jest niezrozumiałe, gdyż ani w postępowaniu nieprocesowym, ani tym bardziej egzekucyjnym nie jest możliwe stosowanie przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych na podstawie przepisu art. 13 § 2 k.p.c. Kolejni autorzy²⁹⁵ również powielają powyższe stwierdzenie z uzasadnienia projektu, ale nie podejmują głębszej analizy skutków związanych z czynnościami, jakie powinien podjąć sąd, jeśli stwierdzi, że sprawa powinna podlegać rozpoznaniu w trybie nieprocesowym lub odwrotnie, w procesie. Wydaje się, że ze względu na wprowadzoną regulację ustawodawca na etapie wstępnego badania sprawy wymaga dokonania analizy, czy danego rodzaju sprawa pomiędzy przedsiębiorcami może zostać rozpoznana w procesie, czy też

²⁹³ T. Szancilo, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, BECK wersja online, Legalis, Warszawa 2019, uwaga 4 do art. 458¹ k.p.c.

²⁹⁴ Druk sejmowy Nr 3137, Uzasadnienie do zmian Kodeksu postępowania cywilnego i innych ustaw, s. 98.

²⁹⁵ J. Gołaczyński, D. Szostek, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2019, Legalis, uwaga nr 1 do art. 458¹ k.p.c.

należałoby ją skierować do rozpoznania w innym trybie. Ustalenie tej okoliczności jest o tyle istotne, że wpływa także na właściwość sądu, gdyż sprawy gospodarcze podlegające rozpoznaniu w procesie będą rozpoznawane przez sądy gospodarcze. Natomiast sprawy pomiędzy przedsiębiorcami, które podlegać będą rozpoznaniu w trybie nieprocesowym, nie będą należały do właściwości funkcjonalnej sądu gospodarczego.

Podkreślić należy, że błędne rozpoznanie sprawy przez sąd „cywilny” nie powoduje utraty charakteru „gospodarczego” danej sprawy²⁹⁶. Okoliczność rozpoznania sprawy przez sąd w wydziale cywilnym według przepisów o postępowaniu zwykłym jest bez znaczenia dla kwalifikacji danej sprawy jako gospodarczej, a nadto nie rodzi skutku nieważności postępowania²⁹⁷. Powyższe stanowisko należy w pełni zaaprobować, gdyż poprzez fakt rozpoznania sprawy przez sąd cywilny zamiast sąd gospodarczy, i odwrotnie, nie pozbawia się stron prowadzonego postępowania ochrony prawnoprocesowej. Sądy niezależnie od ich właściwości rzeczowej, miejscowej czy funkcjonalnej powinny bowiem rozpoznawać sprawy w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami prawa, jak też zapewniający pewność i bezpieczeństwo prawne. Zwłaszcza że pojęcie „sprawy” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji ma charakter autonomiczny i obejmuje również sprawy, które nie są sprawami cywilnymi, sądowno-administracyjnymi lub karnymi, a mimo to sprawy te rozpoznaje sąd powszechny w postępowaniu cywilnym²⁹⁸.

²⁹⁶ Postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 2007 r., I CZ 92/07, LEX nr 896533.

²⁹⁷ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 23 marca 2007 r., II CSK 65/07.

²⁹⁸ Postanowienie SN – Izba Cywilna z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 319/03, Legalis nr 62921.

Orzecznictwo

dotyczące zakwalifikowania sprawy jako sprawy gospodarczej na podstawie kryterium podmiotowego oraz przedmiotowego, jak też w kwestii Rozpoznanie sprawy gospodarczej z pominięciem przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

Kryterium podmiotowe pozwalające na zakwalifikowanie sprawy jako sprawy gospodarczej:

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2007 r., II CSK 118/07, LEX nr 496379**

1. Pod rządem art. 479¹ § 1 k.p.c., dokonując jego ścisłej wykładni, należałoby przyjąć, że ustawodawca łączy status przedsiębiorcy z pojęciem strony w znaczeniu procesowym. Można by co prawda bronić poglądu, że w sprawach dotyczących mienia wchodzącego w skład masy upadłości przedsiębiorcy w rozumieniu art. 479² k.p.c. jest także syndyk, lecz taka rozszerzająca wykładnia przepisu procesowego nasuwa zastrzeżenia. **Brak natomiast argumentów, które mogłyby przemawiać za uznaniem syndyka za przedsiębiorcę we wszczętych przez niego procesach o uznanie za bezskuteczne czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli.** W sprawach tych bowiem syndyk występuje w procesie nie zamiast upadłego, lecz zamiast wierzycieli i uzyskuje wyłączną legitymację procesową czynną.

2. Przedmiotem skargi pauliańskiej może być każda czynność prawna, także *datio in solutum*, jeżeli spełnia przesłanki określone w art. 527 § 1 k.c.

3. Przepis art. 527 k.c. ma zastosowanie do czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z jednym tylko z wierzycieli, jeżeli jest to czynność naruszająca wynikającą z ustawy lub umowy kolejność zaspokajania wierzycieli, a zatem jeżeli dłużnik dowolnie dokonał uprzywilejowania niektórych spośród jego wierzycieli kosztem pozostałych.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., I CSK 263/07, LEX nr 465944**

1. Nie jest sprawą ze stosunku spółki w rozumieniu przepisu art. 479¹ § 2 k.p.c. sprawa z powództwa przedsiębiorcy przeciwko **byłym współnikom spółki jawnej, która została wykreślona z rejestru przedsiębiorców.**

2. Pozwany z tytułu odpowiedzialności za zobowiązania spółki jawnej – dłużnik nie może przedstawić zarzutu, który przysługiwałby spółce w momencie, w którym spółka ta w dacie wniesienia pozwu już nie istnieje.

3. Z momentem ustania bytu prawnego spółki jawnej bez przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego jej wspólnicy stają się sukcesorami spółki. Jeżeli w uchwale o rozwiązaniu spółki brak wyraźnego postanowienia, kto jest takim sukcesorem, za następców prawnych spółki, do czasu rozliczenia się jej z pozostałymi uczestnikami obrotu, powinni być uznani wszyscy wspólnicy spółki.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2009 r., II CSK 601/08, LEX nr 490973**

Sprawa dotycząca odszkodowania wszczęta **przeciwko ubezpieczycielowi spółki**, która spowodowała powstanie szkody, jest sprawą gospodarczą, co wiąże się ze wszystkimi rygorami dotyczącymi tej kategorii spraw. Jednocześnie Sąd wskazał, że sąd II instancji, orzekając na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w I instancji oraz

w postępowaniu apelacyjnym, obowiązany jest zapoznać się z całością akt sprawy, bowiem pominięcie jakiegś ich części może stanowić uchybienie, które ma wpływ na treść rozstrzygnięcia.

• **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., V CSK 460/08, LEX nr 584780**

1. Zdanie drugie art. 479¹ § 1 k.p.c. ma zastosowanie, gdy utrata statusu przedsiębiorcy przez jedną ze stron lub przez obie strony ma miejsce dopiero po wniesieniu pozwu.

2. Stosownie do treści art. 232 k.p.c. można sądowi zarzucić, że nie dopuścił jakiegoś dowodu z urzędu, mimo że nie zachodziły ku temu przeszkody, nie można natomiast skutecznie wytykać mu, że jakiś dowód dopuścił, czyli skorzystał z przyznanej mu dyskrecjonalnie władzy.

3. W sprawie gospodarczej dopuszczenie dowodu z urzędu należy do dyskrecjonalnej władzy sądu i niekiedy – zważywszy na interes publiczny – przeradza się w obowiązek, choć w sprawach, w których mają zastosowanie zasady prekluzji dowodowej, podjęcie przez sąd inicjatywy dowodowej powinno być usprawiedliwione szczególnymi okolicznościami. Taką szczególną okolicznością jest jednak między innymi podejrzenie obejścia przez stronę prawa, w związku z toczącym się przeciwko niej postępowaniem karnym.

4. Wymaganie bezskuteczności egzekucji do całego majątku spółki z o.o. nie może być rozumiane schematycznie; nie ma potrzeby kierowania egzekucji do tych składników majątku spółki, z których uzyskanie zaspokojenia jest w istniejących okolicznościach faktycznych nierealne.

5. Dowodem świadczącym o bezskuteczności egzekucji jest wydanie postanowienia oddalającego wniosek o ogłoszenie upadłości ze względu na to, iż majątek dłużnika nie wystarcza nawet na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego.

6. Przy wykładni art. 299 k.s.h. nie można tracić z pola widzenia także celu tego unormowania, tj. że zostało ono wprowadzone do systemu

prawnego dla wzmocnienia możliwości ochrony zaspokojenia roszczeń wierzycieli spółki z o.o. Skoro więc ustalony stan faktyczny sprawy zawiera luki wykluczające możliwość subsumcji pod normę prawną, której zastosowanie w sprawie może wchodzić w rachubę, to trafny jest zarzut obrazu art. 299 k.s.h.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., IV CSK 391/09, LEX nr 678019**

1. Nie jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ § 1 k.p.c. sprawa, która wynika ze **stosunku cywilnego pomiędzy przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej, jeżeli chociażby jedna ze stron w chwili wniesienia pozwu nie ma już statusu przedsiębiorcy**. Uwzględniając powyższe, jeżeli w chwili wszczęcia sprawy jedną ze stron są spadkobiercy przedsiębiorcy, sprawa nie ma charakteru sprawy gospodarczej, lecz sprawy cywilnej, która powinna być rozpoznana w „zwykłym” postępowaniu. Bez znaczenia jest to, że w chwili powstania stosunku cywilnego, z którego wynikł spór sądowy, jego stronami byli przedsiębiorcy oraz że stosunek prawny mieścił się w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Jedynie w sytuacji, gdy spadkobierca wstąpi do sprawy w miejsce zmarłego przedsiębiorcy, sprawa, która toczyła się jako gospodarcza, nie traci tego charakteru.

2. Co do zasady, umowa o dzieło nie wygasa na skutek śmierci zamawiającego, lecz jest kontynuowana jako stosunek prawny z udziałem jego następców prawnych. Stosownie bowiem do art. 645 § 1 k.c. umowa o dzieło rozwiązuje się wskutek śmierci lub niezdolności do pracy przyjmującego zamówienie, jeżeli wykonanie tej umowy zależy od osobistych przymiotów przyjmującego zamówienie. Umowa o dzieło nie ulega rozwiązaniu w razie śmierci zamawiającego.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2010 r., II CSK 82/10, LEX nr 970067**

Rozpoznanie sprawy gospodarczej w zwykłym postępowaniu cywilnym nie powoduje nieważności postępowania ani nie jest samo przez się uchybieniem procesowym mającym wpływ na wynik sprawy.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2010 r., II PK 1, 35/10, OSNP 2012/5-6/57**

Pomimo oddalenia w postępowaniu w sprawach gospodarczych powództwa o ustalenie, że powód jest członkiem zarządu i prezesem spółki z o.o., z tego względu, że osoba odwołana z zarządu nie ma legitymacji do zaskarżenia uchwały rady o odwołaniu, sąd pracy nie może badać zasadności tej uchwały.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2011 r., I CSK 582/10, LEX nr 970063**

1. Zadania i przedmiot działalności Skarbu Państwa wykonywanej w odniesieniu do lasów państwowych przez odpowiednie jednostki organizacyjne określają przepisy ustawy z 1991 r. o lasach. Zgodnie zaś z art. 4 ust. 1 oraz art. 32 tej ustawy lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe nieposiadające osobowości prawnej, którego jednostki organizacyjne wymienione w ustawie reprezentują Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, każda w zakresie swojej właściwości.

2. Skarb Państwa reprezentowany przez odpowiednie jednostki organizacyjne Lasów Państwowych, w tym Nadleśnictwa, prowadzi działalność gospodarczą w rozumieniu art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, aczkolwiek bezsprzecznie **głównym zadaniem Skarbu Państwa – Lasów Państwowych w zakresie działalności leśnej jest urządzanie, ochrona, zagospodarowanie, utrzymanie i powiększanie zasobów i upraw leśnych oraz gospodarowanie zwierzyną, a nie zarobkowa działalność wytwórcza czy handlowa w tym zakresie, jednak**

nie ulega wątpliwości, że wykonując te zadania, prowadzi on działalność zarobkową wytwórczą i handlową i środkami finansowymi osiągniętymi z tej działalności zarobkowej pokrywa wydatki związane ze swoją podstawową działalnością, którą jest ochrona i rozwój lasów.

3. Skoro zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy z 1991 r. o lasach nadleśniczy prowadzi samodzielną gospodarkę leśną w nadleśnictwie, bezpośrednio zarządza lasami, gruntami i innymi nieruchomościami Skarbu Państwa pozostającymi w zarządzie Lasów Państwowych oraz kieruje nadleśnictwem jako podstawową jednostką organizacyjną Lasów Państwowych, to należy uznać, że roboty budowlane polegające na przebudowie i rozbudowie budynków mieszkalnych z przeznaczeniem na siedzibę Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych **pozostają w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej**. Dlatego też sprawa o rozliczenie kosztów omawianej budowy jest związana funkcjonalnie z działalnością gospodarczą prowadzoną przez nadleśnictwo, a tym samym sprawa tocząca się między przedsiębiorcą budowlanym a Skarbem Państwa reprezentowanym przez odpowiednie Nadleśnictwo Lasów Państwowych jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479^l § 1 k.p.c.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2011 r., III CSK 30/11, LEX nr 1129116**

Organizacja zbiorowego zarządzania, działająca w formie stowarzyszenia, może prowadzić dwa rodzaje działalności: **statutową i gospodarczą**. W odniesieniu do drugiej z nich, prowadzonej według reguł określonych w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej i ustawie o Krajowym Rejestrze Sądowym, może być uznana za przedsiębiorcę. Nie daje to podstaw do uznania, że sprawa dotycząca roszczeń związanych z ochroną autorskich praw majątkowych twórców może być traktowana jako sprawa gospodarcza w rozumieniu art. 479^l k.p.c. Istotne znaczenie dla określenia charakteru tej sprawy tak w odniesieniu do przepisów

Kodeksu postępowania cywilnego, jak i prawa cywilnego, związanych z terminami przedawnienia roszczeń, ma to, że powód reprezentuje prawa twórców, a wywodzone z nich roszczenia nie należą do zakresu przewidzianego wymienionym przepisem.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2012 r., V CSK 366/11, LEX nr 1231630**

1. Jednostka samorządu terytorialnego może być uznana za przedsiębiorcę prowadzącego działalność gospodarczą tylko w zakresie wykonywania zadań własnych i tylko wówczas, gdy są one związane z udziałem tej jednostki w obrocie cywilno-prawnym.

2. Przyjęcie, że każda działalność inwestycyjna jednostki samorządu terytorialnego w dziedzinie budownictwa i usług, podjęta na własny rachunek w związku z wykonywaniem zadań użyteczności publicznej, stanowi formę działalności gospodarczej w rozumieniu k.p.c., nie znajduje oparcia we wskazanych przepisach i nie zasługuje na akceptację.

3. Do zadań własnych gminy należą m.in. sprawy z zakresu kultury fizycznej i turystyki. Aby ich realizacja mogła być uznana za działalność gospodarczą, powinna być wykonywana w sposób zorganizowany, ciągły, w celu zarobkowym i – z uwagi na specyfikę podmiotu – prowadzona zgodnie z zasadami racjonalnej gospodarki.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 1999 r., III CZ 29/99, LEX nr 521775**

Sprawa z powództwa jednostki organizacyjnej administracji państwowej o zapłatę na rzecz Skarbu Państwa spłaty rocznej za użytkowanie wieczyste nie jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ k.p.c.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1999 r., III CZ 51/99, LEX nr 521833**

O kwalifikacji sprawy jako sprawy gospodarczej decyduje to, czy strony mają status przedsiębiorcy w chwili wniesienia pozwu. Późniejsza

utrata przez stronę tego przymiotu pozostaje bez znaczenia dla oceny charakteru sprawy.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r., IV CZ 99/06, LEX nr 258553**

Spadkobierca przedsiębiorcy, wstępując do procesu, wstępuje w sytuację procesową ukształtowaną uprzednim udziałem w procesie swego poprzednika prawnego i wstępuje we wszystkie jego prawa i obowiązki procesowe. W szczególności sam fakt, że spadkobierca przedsiębiorcy, który wstępuje do procesu w jego miejsce, nie jest przedsiębiorcą, nie powoduje więc, że sprawa, która toczyła się jako sprawa gospodarcza, traci taki charakter.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2007 r., V CSK 54/07, LEX nr 453735**

Skoro sprawy dotyczące likwidacji majątku wspólnego wspólników spółki cywilnej zostały na podstawie art. 875 § 1 w związku z art. 617 i n. k.p.c. przekazane do postępowania nieprocesowego, to art. 479¹ § 2 pkt 1 k.p.c. nie ma do nich zastosowania.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2008 r., III CZ 2/08, LEX nr 494163**

1. Z solidarną odpowiedzialnością dłużników zawsze wiąże się wspólność ich obowiązków, która według art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c. kreuje procesowy stosunek współuczestnictwa materialnego.

2. Skoro sprawa w stosunku do niektórych współpозwanych niewątpliwie nie ma statusu sprawy gospodarczej, to nie podlega przepisom normującym postępowanie odrębne dla tego rodzaju spraw. Sprawę tę należy zatem traktować jednolicie i rozpoznać tak jak zwykłą sprawę cywilną.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2008 r., II CSK 263/08, LEX nr 508836**

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jest przedsiębiorcą w rozumieniu art. 1167 k.p.c., albowiem pojęcie to, podobnie jak treść art. 479^l § 1 k.p.c., obejmuje m.in. podmioty, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, do których należą także spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2014 r., I CZ 68/14, LEX nr 1622300**

Jeżeli powód jest wydawcą, który prowadzi działalność polegającą na publikowaniu dzieł, i z tą działalnością związane jest dochodzone roszczenie, to sprawa ma charakter sprawy gospodarczej w rozumieniu art. 479^l k.p.c.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 listopada 2004 r., I ACa 540/04, LEX nr 193664**

1. Sprawą ze stosunku spółki, w rozumieniu art. 479^l § 2 pkt 1 k.p.c., jest także sprawa wytoczona przez wspólnika przeciwko członkowi władz spółki o odszkodowanie, gdy w dacie wniesienia pozwu nie był on już wspólnikiem.

2. Przekazanie sprawy do właściwego rodzaju postępowania w tym samym sądzie następuje w drodze zarządzenia przewodniczącego, na które nie przysługuje zażalenie. Użyte w art. 201 k.p.c. określenie „trybu niewłaściwego”, a także w art. 394 § 1 k.p.c. określenie „podjęcie postępowania w innym trybie” ma odniesienie do dwóch trybów postępowania – procesowego i nieprocesowego, a nie do postępowania odrębnego w ramach danego trybu postępowania.

3. Nie można skutecznie domagać się ustalenia nieistnienia odpowiedzialności powoda z tytułu wszystkich nieskonkretyzowanych zdażeń i zachowań mogących ewentualnie w przyszłości prowadzić do

odpowiedzialności członka zarządu za szkodę wyrządzoną działaniem lub zachowaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami statutu.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 czerwca 2007 r., VI ACa 1223/06, LEX nr 1645916**

Organizowanie i prowadzenie niepaństwowej, wyższej uczelni zawodowej, świadczącej odpłatnie usługi edukacyjne, stanowi świadczenie usług o charakterze użyteczności publicznej, a zatem strona pozwana posiada status „przedsiębiorcy” w rozumieniu art. 4 pkt 1 lit. a ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów i tym samym jest legitymowana biernie w postępowaniu o uznanie za niedozwolone postanowień w stosowanych przez nią wzorcach umów (ustawa z 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów zawiera analogiczne unormowanie). Studenci z kolei korzystają z przymiotu konsumentów – art. 22¹ kc w zw. z art. 4 pkt 11 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 15 grudnia 2000 r. (art. 4 pkt 12 ustawy z 16 lutego 2007 r.).

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 marca 2008 r., I ACa 155/08, LEX nr 466415**

Sprawa, która ma charakter gospodarczy tylko w stosunku do niektórych spośród będącymi współuczestnikami materialnymi powodów, nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 lutego 2011 r., I ACa 855/10, LEX nr 1238252**

Nie jest sprawą gospodarczą sprawa prowadzona przez OZZ o zapłatę wynagrodzenia należnego twórcy za korzystanie z jego utworów.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 marca 2014 r., I ACa 1519/13, LEX nr 1466984**

Istnienie przesłanki funkcjonalnej i podmiotowej, koniecznych dla zakwalifikowania sprawy jako gospodarczej w rozumieniu art. 479¹ k.p.c.,

wskazuje także na podstawy do zakwalifikowania dochodzonego roszczenia jako związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c.

Kryterium przedmiotowe pozwalające na zakwalifikowanie sprawy jako sprawy gospodarczej:

- **uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2005 r., III CZP 45/05, OSNC 2006/4/66**

1. Sprawa między przedsiębiorcą, który w ramach działalności gospodarczej nabył wierzytelność w drodze przelewu, a dłużnikiem o jej zaspokojenie jest sprawą gospodarczą, jeżeli wierzytelność ta pozostaje w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez dłużnika (art. 479¹ § 1 k.p.c.).

2. Sprawa z powództwa cesjonariusza przeciwko dłużnikowi o roszczenie wynikające z umowy zawartej między cedentem a dłużnikiem podlega rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, chyba że wartość przedmiotu sporu (umowy) przekracza kwotę określoną w art. 505¹ pkt 1 k.p.c.

- **uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2011 r., III CZP 67/11, OSNC 2012/6/69**

Związanie roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia z prowadzeniem działalności gospodarczej ma miejsce niezależnie od tego, czy status przedsiębiorcy służy wzbogaconemu, czy zubożonemu.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1998 r., I CKN 441/97, LEX nr 1225339**

Sprawą gospodarczą jest w świetle art. 479¹ § 1 k.p.c. taka, która spełnia trzy wymienione w tym przepisie przesłanki. Jest to więc sprawa 1) ze stosunków cywilnych, 2) tocząca się między podmiotami gospodarczymi, 3) w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2005 r., V CK 736/04, LEX nr 180879**

1. Wynikające z art. 298 k.h. zobowiązanie miało charakter cywilnoprawny, gdyż dotyczyło równorzędnych podmiotów i w związku z tym podlegało prawu cywilnemu oraz prawu procesowemu cywilnemu. Przepis ten stwarzał samodzielną, samoistną podstawę odpowiedzialności prywatnoprawnej członków zarządu spółki za jej zobowiązania niezależnie od samego ich charakteru. Zobowiązanie członka zarządu, którego źródłem był art. 298 § 1 k.h., było zobowiązaniem prywatnoprawnym, powstającym z chwilą bezskuteczności egzekucji wobec spółki, choć samo zobowiązanie spółki mogło stanowić zobowiązanie publicznoprawne.

2. Sprawa z powództwa wierzyciela przeciwko członkowi zarządu spółki z o.o. o roszczenie określone w art. 298 k.h., obecnie w art. 299 k.s.h. nie jest sprawą gospodarczą.

3. Kwalifikacja odpowiedzialności członków zarządu jako odpowiedzialności odszkodowawczej umożliwia stosowanie do przedawnienia roszczenia wierzyciela spółki wobec członków zarządu art. 442 k.c., a to oznacza, praktycznie rzecz biorąc, poddanie tego roszczenia trzyletniemu terminowi przedawnienia, rozpoczynającemu swój bieg w zasadzie od dnia bezskuteczności egzekucji wierzytelności objętej prawomocnym tytułem egzekucyjnym wystawionym przeciwko spółce. Z reguły bowiem już wtedy, gdy egzekucja tej wierzytelności okaże się bezskuteczna, wierzyciele spółki dowiadują się o szkodzie i osobie odpowiedzialnej do jej naprawienia.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2008 r., III CSK 260/07, LEX nr 371459**

Sprawa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, którym jest orzeczenie sądu gospodarczego, nie jest sprawą gospodarczą, a gdyby nawet za taką ją uznać, to nie podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych (art. 479¹ i n. k.p.c.).

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2009 r., II CSK 601/08, LEX nr 490973**

Sprawa dotycząca odszkodowania wszczęta przeciwko ubezpieczycielowi spółki, która spowodowała powstanie szkody, jest sprawą gospodarczą, co wiąże się ze wszystkimi rygorami dotyczącymi tej kategorii spraw. Jednocześnie Sąd wskazał, że sąd II instancji, orzekając na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w I instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, obowiązany jest zapoznać się z całością akt sprawy, bowiem pominięcie jakiegось ich części może stanowić uchybienie, które ma wpływ na treść rozstrzygnięcia.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2011 r., V CSK 199/10, LEX nr 786397**

1. Zakres badania podstaw powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. wydanego w sprawie gospodarczej, w tym również podstawy spełnienia świadczenia, nie kwalifikuje sprawy jako toczącej się pomiędzy przedsiębiorcami w zakresie ich działalności gospodarczej.

2. W wypadku powództwa opozycyjnego opartego na art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. może być przedmiotem badania, czy po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane, a gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, badanie może objąć również zdarzenie, które nastąpiło po zamknięciu rozprawy, oraz zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie. Tak więc **zakresem orzekania nie jest objęte badanie stosunku cywilnego, który łączył strony i który był podstawą wydania tytułu egzekucyjnego. Przedmiotem badania jest zakres, w jakim jest dopuszczalne prowadzenie egzekucji na podstawie wydanego tytułu wykonawczego**, bowiem jest on ograniczony prawem podmiotowym dłużnika wynikającym z prawa materialnego.

Dopuszczalne granice tego ograniczenia wyznaczają podstawy powództwa opozycyjnego.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2006 r., II CSK 447/06, OSNC-ZD 2008/1/11**

Sprawa z powództwa przedsiębiorcy przeciwko osobie fizycznej prowadzącej osobiście niewymagającą zgłoszenia do Krajowego Rejestru Sądowego działalność gospodarczą, z której zarobek stanowi jej podstawowe źródło dochodu, jest sprawą gospodarczą podlegającą rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2007 r., II CZ 90/07, LEX nr 853047**

Jeżeli zatem gmina zawiera z przedsiębiorcami umowy majątkowe dotyczące obiektów handlowych, to należy przyjąć, że podejmuje ona zarobkową działalność usługową, mającą charakter gospodarczy. Na tle takiej działalności powstał między stronami spór, rozstrzygnięty prawomocnym wyrokiem w sprawie, w której złożono skargę o wznowienie postępowania. Skoro spór powstał w ramach stosunku cywilnego w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, to rozpoznawana sprawa jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ § 1 k.p.c. i do skargi o wznowienie ma zastosowanie art. 479²² k.p.c.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r., I ACz 1947/07, LEX nr 1641075**

Roszczenie powoda miało źródło w czynności cywilnoprawnej, umowie najmu, zawartej pomiędzy przedsiębiorcami, a ponadto związanej z prowadzoną przez te podmioty działalnością gospodarczą. Okoliczność, że w odniesieniu do jednej ze stron tego stosunku prawnego ogłoszono upadłość i w związku z tym w procesie występował syndyk masy upadłości, nie uchyla kwalifikacji sprawy jako gospodarczej.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2011 r., IV CSK 272/10, LEX nr 787048**

Sprawa o zapłatę kosztów budowy leśniczówki tocząca się między przedsiębiorcą budowlanym a Skarbem Państwa reprezentowanym przez Nadleśnictwo Lasów Państwowych jest sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ § 1 k.p.c.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2012 r., III CZP 69/12, LEX nr 1284757**

Sam brak wpisu w ewidencji działalności gospodarczej, że przedmiotem działalności przedsiębiorcy jest obrót wierzytelnościami, nie przesądza o tym, iż roszczenie przedsiębiorcy, wynikające z nabytej przez niego wierzytelności, nie pozostaje w związku z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą, jeżeli nabycie wierzytelności było czynnością związaną bezpośrednio lub pośrednio z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą. Wpis w ewidencji działalności gospodarczej określonego rodzaju działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorcę nie przesądza o rodzaju czynności prawnych, które przedsiębiorca musi podejmować w celu prowadzenia tej działalności.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie – I Wydział Cywilny z dnia 4 grudnia 2012 r., I ACa 1088/12, LEX nr 1240237**

1. Gospodarcza kwalifikacja sprawy oznacza przynależność konkretnej sprawy do kategorii spraw gospodarczych, które zostały wyodrębnione przy użyciu takich pojęć z prawa materialnego, jak stosunek cywilny (kryterium przedmiotowego), przedsiębiorca (kryterium podmiotowe) i działalność gospodarcza (kryterium funkcjonalne), w celu ich rozpoznania przez wydziały gospodarcze sądów powszechnych, przez sędziów szczególnie obeznanych z problematyką gospodarczą, jak też według przepisów postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych oraz przy zastosowaniu innych odrębności przewidzianych dla spraw gospodarczych, które do 3 maja 2012 r. dotyczyły zwłaszcza własności

rzeczowej zależnej od wartości przedmiotu sporu oraz dopuszczalności skargi kasacyjnej związanej z wartością przedmiotu zaskarżenia. Ponadto sprawy gospodarcze *sensu largo* ustawodawca wyodrębnił przy użyciu innych jeszcze kryteriów, odwoływał się bowiem do takich pojęć zaczerpniętych z prawa materialnego, jak stosunek spółki albo sprawy dotyczące odpowiedzialności w spółkach kapitałowych, w tym sprawy o roszczenia z art. 299 k.s.h.

2. Osobną instytucją jest procesowa kwalifikacja sprawy, osobną zaś określenie, a zwłaszcza faktyczne zastosowanie właściwych przepisów postępowania.

3. Jeżeli w toku postępowania, w szczególności podczas rozprawy, sąd orzekający uzna, że sprawa została wadliwie zakwalifikowana albo że kwalifikacja sprawy uległa zmianie w toku postępowania, powinno zostać wydane postanowienie dotyczące zmiany trybu postępowania, pominięcia albo zastosowania odpowiedniego postępowania odrębnego. Podstawą prawną zmiany trybu postępowania z procesowego na nieprocesowy albo odwrotnie jest art. 201 § 2 k.p.c., natomiast przepisem, na podstawie którego sąd orzekający powinien wydać postanowienie dotyczące zastosowania albo pominięcia właściwego postępowania odrębnego, jest art. 13 § 1 *in fine* k.p.c.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 maja 2015 r., I ACa 298/15, LEX nr 1755145**

O naturze sprawy jako gospodarczej decyduje charakter poddanych osądowi roszczeń, nie zaś status podmiotu działającego na zlecenie twórcy. Wprawdzie organizacja zbiorowego zarządzania, działająca w formie stowarzyszenia, może prowadzić oprócz działalności statutowej także działalność gospodarczą, jednakże sprawa dotycząca roszczeń związanych z ochroną autorskich praw majątkowych twórców nie może być traktowana jako sprawa gospodarcza w rozumieniu art. 479¹ k.p.c.

Rozpoznanie sprawy gospodarczej z pominięciem przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych:

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1999 r., III CKN 283/98, LEX nr 1212990**

Uznaniu za sprawę gospodarczą nie stoi na przeszkodzie rozpoznanie jej przez sąd (wydział) cywilny.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2010 r., II CSK 82/10, LEX nr 970067**

Rozpoznanie sprawy gospodarczej w zwykłym postępowaniu cywilnym nie powoduje nieważności postępowania ani nie jest samo przez się uchybieniem procesowym mającym wpływ na wynik sprawy.

- **wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2011 r., II CSK 378/10, LEX nr 863959**

Rozpoznanie sprawy gospodarczej w rozumieniu art. 479^l k.p.c. w postępowaniu cywilnym nie powoduje nieważności postępowania, jak podnosi skarżący, ani też samo nie jest ze swojej istoty uchybieniem mogącym mieć wpływ na wynik sprawy.

- **postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2007 r., II CSK 65/07, LEX nr 966805**

Okoliczność, że sprawę gospodarczą podlegającą kompetencji sądu gospodarczego rozpoznał sąd w wydziale cywilnym według przepisów o postępowaniu zwykłym, jest bez znaczenia dla kwalifikacji tej sprawy jako gospodarczej, a nadto nie rodzi skutku nieważności postępowania.

- **wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 marca 2007 r., I ACa 47/07, LEX nr 298571**

1. Błędne zakwalifikowanie sprawy przez zawodowego pełnomocnika nie odbiera jej charakteru sprawy gospodarczej w rozumieniu przepisów art. 479^l § 1 i 2 k.p.c.

- **postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 września 2012 r., V ACz 661/12, LEX nr 1217705**

Zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez którąkolwiek ze stron stosunku cywilnego po jego powstaniu nie wyłącza właściwości sądu gospodarczego w sprawie z tego stosunku (art. 479^l § 1 k.p.c.).

Bibliografia

Źródła prawa

- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz.Urz. UE L 169 z 30.06.2017, s. 46-127)
- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 609)
- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – Kodeks postępowania cywilnego z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz.U. Nr 83, poz. 651 ze zm.)
- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. z 1930 r., Nr 83, poz. 652 ze zm.)
- dekret o państwowym arbitrażu gospodarczym z dnia 5 sierpnia 1949 r. (Dz.U. Nr 46, poz. 340)
- ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145)
- ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460)
- ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 821)
- ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2204)
- ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914)

- ustawa z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. z 1989 r. Nr 33, poz. 175 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1387)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. Nr 47, poz. 211, tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1010)
- ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1231)
- ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 351)
- ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1500)
- ustawa z dnia z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 900)
- ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2537)
- ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 776)
- ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 505)
- ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1861)
- ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 52)
- ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2134)
- ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 2177)
- ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 498)
- ustawa z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 432)
- ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 785)

- ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699)
- ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 339)
- ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2412)
- ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 742)
- ustawa z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1397)
- ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381)
- ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 398)
- ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2363)
- ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1079)
- ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1292)
- ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 121)
- ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1629)
- ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.)
- ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1655)
- ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1798)

- ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1802)
- ustawa z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 2217)
- ustawa z dnia 16 października 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2019 r., poz. 2309)
- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 września 2014 r. w sprawie określenia sądów rejonowych prowadzących księgi wieczyste oraz obszarów ich właściwości miejscowej (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 350 ze zm.)
- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141)

Literatura

- Bielski P., *Zdolność upadłościowa prowadzącego we własnym (wspólnym) imieniu przedsiębiorstwo bez dopełnienia obowiązku zgłoszenia (wpisu) do właściwego rejestru*, „Rejent” 2006, nr 11
- Bieniek G., [w:] G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, t. I, Warszawa 2002
- Bosek L., *Komentarz do art. 176 Konstytucji*, [w:] M. Safian, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa 2016, uwaga nr 2 do art. 176, Legalis
- Broniewicz W., *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971
- Buber O., *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936
- Chilarski T., Grzejszczak P., *Jurysdykcja krajowa w międzynarodowym postępowaniu upadłościowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 2
- Draniewicz B., *Nowelizacja KPC – zestawienie najważniejszych zmian z komentarzem*, „Edukacja Prawnicza” 2007, nr 02 (86)
- Draniewicz B., Piebiak Ł., *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007, wyd. 1, wprowadzenie, Legalis

- Dubis W., *Komentarz do art. 709¹ k.c.*, [w:] E. Gniewek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Warszawa 2018, Legalis, uwaga nr 1 do art. 709¹ k.c.
- Dybowski T., [w:] *System prawa cywilnego, t. III, cz. I. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław 1981
- Flaga-Gieruszyńska K., [w:] A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 479¹, Nb 26.
- Flejszar R., [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, t. I*, Warszawa 2013
- Flejszar R., *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2006
- Gil I., [w:] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz (red.), *System prawa gospodarczego. Prawo restrukturyzacyjne. Prawo upadłościowe*, Warszawa 2019
- Gil I., *Komentarz do art. 655¹ k.p.c. uwaga. 7*, [w:] E. Marszałkowska-Krzęś (red.), *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*, Beck online, Legalis 2019
- Gil I., *Postępowanie zabezpieczające*, Sopot 2017
- Gniewek E., [w:] E. Gniewek (red.), *Komentarz do Kodeksu cywilnego, uwaga nr 2 do art. 43¹ k.c.*, Legalis, wyd. 2019
- Gniewek E., [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Komentarz*, 2016, art. 431, Nb 2.
- Gołaczyński J., Szostek D., *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2019, Legalis, uwaga nr 1 do art. 458¹ k.p.c.
- Grobel S., *Pojęcie rażącego niedbalstwa w kodeksie cywilnym*, „Nowe Prawo” 1978, nr 5
- Gudowski J., [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2006
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2014
- Gutowski M., *Komentarz do art. 751*, [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny, t. III. Komentarz. Art. 627-1088*, Legalis
- Harla A.G., *W kwestii trybu postępowania w sprawach określonych w art. 6911 k.p.c.*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 7
- Jakubecki A., [w:] A. Jakubecki, F. Zedler (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Kraków 2010

- Jamorski P., *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. na podstawie art. 299 KSH*, MP 2002, nr 14
- Jodłowski J., Resich Z., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1979
- Julke G., *Doręczenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2004, nr 5-6.
- Kappes A., *Odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki*, Warszawa 2009
- Karolak A., [w:] A. Karolak, A. Mariański (red.), *Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o.*, Warszawa 2006
- Kidyba A., *Komentarz aktualizowany do art. 299 Kodeksu spółek handlowych*, LEX, stan prawny 2012.12.30
- Kidyba A., *Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych. Komentarz*, [w:] A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2001
- Kremis J., [w:] *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, t. I, E. Gniewek (red.), *Podstawy prawa cywilnego i handlowego*, t. I, Warszawa 2002
- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Zasada pełnego odszkodowania (mity i rzeczywistość)*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005
- Lubeńczuk G., *Nabycie i utrata statusu przedsiębiorcy*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2018, Vol. XXI, nr 36
- Lubeńczuk G., Wołoszyn-Cichocka A., Zdyb M., *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis,
- Manowska M., *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007
- Markiewicz K., *Właściwość sądu w sprawach o odszkodowanie po stwierdzeniu przez Sąd Najwyższy niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia*, „Polski Proces Cywilny” 2012, nr 3
- Morek R., *Komentarz do art. 751 Kodeksu Cywilnego*, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis
- Mrówczyński M., *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019
- Ohanowicz A., Górski J., *Zarys prawa zobowiązań*, Warszawa 1970
- Osajda K., *Niewyplacalność Spółki z o.o. Odpowiedzialność członków zarządu wobec jej wierzycieli*, Warszawa 2014

- Pakuła J., *Glosa do wyroku s.apel. z dnia 12 stycznia 2010 r., VI ACa 666/09*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2011, nr 2
- Pawelczyk M., *Komentarz do art. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej*, [w:] A. Powałowski, *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2009
- Piasecki K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2006
- Popiołek W., [w:] K. Pietrzykowski, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, Warszawa 2015, t. I, art. 431, Nb 6
- Radwański Z., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2001
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2015
- Rodziewicz P., *Komentarz do art. 28 k.p.c.*, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-205*, Warszawa 2019
- Rodzinkiewicz M., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz, komentarz do art. 299*, Warszawa 2009, LEX
- Safjan M., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2002
- Sieradzka M., *Komentarz do art. 4 pr.przed.*, [w:] M. Sieradzka, M. Zdyb, *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2013
- Sieradzka M., [w:] M. Sieradzka (red.), *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, 2018, artykuł 143c, Legalis
- Sokal P., *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2009, nr 8
- Stelmachowski B., *Prawo upadłościowe ziem zachodnich*, Poznań 1932
- Szachułowicz J., *Pojęcie czynu niedozwolonego w rozumieniu kodeksu cywilnego*, „Palestra” 1966, nr 5
- Szanciło T., [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1 – 505³⁹ KPC*, Warszawa 2019, Legalis, uwaga nr 9 do art. 458² k.p.c.
- Szanciło T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wersja online, Warszawa 2019

- Szpunar A., *Czyny niedozwolone w kodeksie cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1970, t. XV
- Szwaja J., Kubiak-Cyrul A., [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2015, art. 431 KC, Nb 3
- Szydło M., *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim*, „Przeгляд Sądowy” 2002, nr 7-8
- Szydło M., *Swoboda działalności gospodarczej*, Warszawa 2005
- Zagrobelny K., [w:] E. Gniewek (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, t. I*, Warszawa 2004
- Zalisko M., *Komentarz do art. 10a*, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2019, uwaga nr 2 do art. 10a p.u.s.p.
- Żak T., [w:] *Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Praktyczne sposoby jej ograniczania*, Warszawa 2010
- Żelechowski Ł., *Komentarz do art. 43¹*, [w:] K. Osajda, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis
- Żurawik A., *Ustrój sądownictwa w Polsce*, Warszawa 2013, Legalis

Orzecznictwo

Trybunału Sprawiedliwości

- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 4 października 2018 r., C-105/17, Legalis nr 1856182
- wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 listopada 2018 r., C-622/16 P, Legalis nr 1843689

Trybunału Konstytucyjnego

- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 czerwca 2000 r., K 34/99, OTK 2000, nr 5, poz. 142
- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, OTK 2000, nr 5, poz. 143

- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lutego 2003 r., P 11/02, OTK-A 2003, nr 2, poz. 12
- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 czerwca 2003 r., P 1/03, OTK ZU nr 6/A/2003, poz. 56
- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 2008 r., P 68/07, OTK-A 2008, nr 10, poz. 180
- wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 stycznia 2009 r., K 45/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 3

Sądu Najwyższego

- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1988 r., III CZP 43/88, OSNC 1989 nr 4, poz. 53
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 1991 r. III CZP 9/91 OSNCP 1991, nr 8-9, poz. 98
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1991 r., III CZP 34/91, OSNCP 1992 nr 2, poz. 24
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 40/91, OSNCP 1992, z. 2, poz. 17
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1991 r., III CZP 53/91, LEX nr 9060
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 117/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 65
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1992 r., III CZP 138/91, OSNSP 1992, nr 7-8, poz. 128
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1992 r., CZP 42/92, OSNCP 1992, z. 11, poz. 196
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 1992 r., III CZP 74/92 OSNCP 1992, nr 12, poz. 229
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1993 r., III CZP 22/93, OSNCP 1993, z. 9, poz. 150
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1993 r., III CZP 141/93, OSNCP 1994, nr 5, poz. 102
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 1994 r., III CZP 87/94, Legalis nr 28749

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 1995 r., III CZP 18/95, Legalis nr 29153
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 r., III CZP 120/95, OSNCP 1995, nr 12, poz. 181
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1996 r., III CZP 114/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 25
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 1998 r., II CZ 74/98, OSNCP 1999, z. 2, poz. 36
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 129
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2004 r., III CZP 100/2003, „Wokanda” 2004, nr 7-8, s. 3
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2005 r., III CZP 28/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 61
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2005 r., III CZP 45/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 66
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2006 r., III CZP 121/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 178
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 118/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 136
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 11/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 23
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 38
- uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/2008, niepub.
- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2011 r., III CZP 67/11, OSNC 2012, nr 6, poz. 69
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1967 r., III CR 381/66, Legalis nr 12964
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1983 r., IV CR 66/83, OSNCP 1984, nr 1, poz. 5
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1986 r., IV PP 3/86, OSNC 1987, nr 4, poz. 66

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1996 r., III RN 4/96, Legalis nr 40410
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1996 r., II CKN 7/96, Legalis nr 30371
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1998 r., I CKN 441/97, LEX nr 1225339
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1998 r., II CKN 653/97, OSNC 1998, nr 12, poz. 207
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1998 r., II CKN 817/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 16
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1999 r., III CKN 283/98, LEX nr 1212990
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2000 r., III CKN 525/98, Legalis nr 358772
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2002 r., III CKN 997/00, Legalis nr 58337
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2003 r., I CK 191/04, Legalis nr 80159
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r., I CK 54/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 35
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2005 r., III CK 678/04, Legalis nr 89885
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2005 r., V CK 736/04, LEX nr 180879
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2005 r., V CK 423/05, Legalis nr 179875
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2006 r., V CSK 139/06, LEX nr 196953
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2007 r., IV CSK 267/06, OSNC – Zb. dodatkowy 2008, nr A, poz. 14
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2007 r., III CSK 352/06, Lexis.pl nr 1625345

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 404/06, Legalis nr 97708

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2007 r., II CSK 118/07, LEX nr 496379

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., I CSK 263/07, LEX nr 465944

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2008 r., III CSK 260/07, LEX nr 371459

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 367/08, Legalis nr 122358

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2009 r., II CSK 565/08, Legalis nr 242719

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2009 r., II CSK 601/08, LEX nr 490973

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., V CSK 460/08, LEX nr 584780

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2010 r., I CSK 269/09, Legalis nr 350627

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., IV CSK 391/09, LEX nr 678019

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2010 r., II CSK 82/10, LEX nr 970067

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2010 r., II PK 1, 35/10, OSNP 2012, nr 5-6, poz. 57

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2011 r., V CSK 199/10, LEX nr 786397

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., V CSK 211/10, LEX nr 738136

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2011 r., II CSK 378/10, LEX nr 863959

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2011 r., II CSK 571/10, Legalis nr 420458

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2011 r., I CSK 582/10, LEX nr 970063

- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2011 r., III CSK 30/11, LEX nr 1129116
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2012 r., V CSK 90/11, Legalis nr 490650
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2012 r., II PK 291/11, LEX nr 1254682
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2013 r., I UK 12/13, Legalis nr 722318
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2013 r., I CSK 14/13, Legalis nr 1060984
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2014 r., I CSK 364/13, Legalis nr 1160519
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2014 r., I CSK 306/13, Legalis nr 1163679
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 272/14, LEX nr 1656513
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 655/15, Legalis nr 1488829
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2017 r., IV CSK 112/16, Legalis nr 1598995
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2017 r., I UK 262/17, LEX nr 2439135
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2018 r., IV CSK 457/17, Legalis nr 1830922
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2018 r., IV CSK 351/17, Legalis nr 1847400
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2019 r., V CSK 102/18, LEX nr 2653076
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2019 r., V CSK 207/18, LEX nr 2692250
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., T-604/15, Legalis nr 1976751
- wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lipca 2019 r., II CSK 528/18, Legalis nr 2195807

- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 1970 r., I PZ 78/70, Legalis nr 15041
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 września 1977 r., II CRN 224/77, OSNC 1978, nr 8, poz. 140
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1980 r., IV CZ 80/80, LEX nr 8246
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1984 r., IV PZP 1/84, LEX nr 1633320
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1990 r., II CZ 169/90, OSNC 1992, nr 7-8, poz. 135
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 1997 r., III CKN 143/97, LEX nr 1228312
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., II Cz 108/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 57
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1998 r., III CZP 2/98, Legalis nr 32262
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 6
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1999 r., II UKN 507/98, OSNAPiUS 2000, nr 11, poz. 447
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 1999 r., II CKN 984/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 180
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 161
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 1999 r., III CZ 29/99, LEX nr 521775
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1999 r., III CZ 51/99, LEX nr 521833
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 1999 r., I CKN 414/99, OSNC 2000, nr 1, poz. 20
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2000 r., IV CKN 1188/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 20
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2001 r., V CZ 4/2001, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 124

- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2003 r., V CZ 208/2002, niepubl.
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 319/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 31
- postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 342/03, LEX nr 467459
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2004 r., III CK 566/03, Legalis nr 79084
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2004 r., I CK 131/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 156
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2006 r., V CZ 87/06, LEX nr 607580
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2006 r., II CSK 447/06, OSNC – Zb. dodatkowy 2008, nr 1, poz. 11
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2007 r., IV CZ 99/06, LEX nr 258553
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2007 r., II CSK 65/07, LEX nr 966805
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2007 r., V CSK 54/07, LEX nr 453735
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2007 r., I PZP 2/07, OSNP 2009, nr 1516, poz. 224
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2007 r., I CSK 30/07, OSNC – Zb. dodatkowy 2008, nr B, poz. 33, s. 12
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 2007 r., III CZP 76/07, Biul. SN 2007, nr 8
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2007 r., I CZ 92/07, LEX nr 896533
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2007 r., II CZ 90/07, LEX nr 853047
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r., I ACz 1947/07, LEX nr 1641075
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2008 r., III CZ 2/08, LEX nr 494163

- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2008 r., II CSK 263/08, LEX nr 508836
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2010 r., III CZP 128/09, LEX nr 578138
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2010 r., II CZ 88/10, Legalis nr 397151
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2011 r., IV CSK 272/10, LEX nr 787048
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 września 2012 r., II PZ 25/12, Legalis nr 613000
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2012 r., III CZP 69/12, LEX nr 1284757
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2014 r., II CSK 679/14, LEX nr 1475081
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2014 r., I CZ 68/14, LEX nr 1622300
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CZ 35/15, LEX nr 1936740
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 593/15, LEX nr 2044490
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r., I CZ 46/16, LEX nr 2117646
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2018 r., III CSK 317/17, LEX nr 2490598
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2018 r., I CSK 639/17, LEX nr 2578176
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2018 r., III PZ 11/18, Legalis nr 1846892
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2019 r., II UK 31/18, Legalis nr 1879537
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2019 r., V CSK 655/17, Legalis nr 1887511
- postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2019 r., IV CSK 469/18, Legalis nr 1898282

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2019 r., IV CSK 583/18,
Legalis nr 1948574

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2019 r., IV CSK 176/19, Le-
galis nr 1973400

Sądów powszechnych

wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 listopada 2004 r., I ACa
540/04, LEX nr 193664

wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 marca 2006 r., I ACa
2057/05, Legalis nr 78710

wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 7 sierpnia 2006 r., I ACz
441/06, Legalis nr 550149

wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 5 marca 2007 r., I ACa 47/07,
LEX nr 298571

wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 czerwca 2007 r., VI ACa
1223/06, LEX nr 1645916

wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 marca 2008 r., I ACa 155/08,
LEX nr 466415

wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 lutego 2011 r., I ACa 855/10,
LEX nr 1238252

wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 lutego 2012 r., V ACa
5/12, Legalis nr 486861

wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 grudnia 2012 r., I ACa
1088/12, Legalis nr 735692

wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 kwietnia 2013 r., I ACa
327/13, LEX nr 1409444

wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 kwietnia 2013 r., I ACa
146/13, Legalis nr 797373

wyrok Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 13 listopada 2013 r., III Ca
750/13, Legalis nr 1550084

wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 grudnia 2013 r., VI ACa
650/13, LEX nr 1474798

wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 marca 2014 r., I ACa
1519/13, LEX nr 1466984

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2014 r., I ACa 1358/13, Legalis nr 895177
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 października 2014 r., I ACa 375/14, Legalis nr 1163509
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 12 listopada 2014 r., I ACa 502/14, Legalis nr 1206569
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 2014 r., I ACa 1319/14, Legalis nr 1195655
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 kwietnia 2015 r., I ACa 1493/14, Legalis nr 1271274
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 maja 2015 r., I ACa 298/15, LEX nr 1755145
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 maja 2015 r., I ACa 154/15, LEX nr 1744655
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 maja 2015 r., III AUa 2231/14, Legalis nr 1263365
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 października 2015 r., V ACa 169/15, Legalis nr 1360801
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 1 lutego 2016 r., I ACa 1449/15, Legalis nr 1428411
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 lutego 2016 r., III AUa 849/15, Legalis nr 1433040
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 10 marca 2016 r., I ACa 1049/15, Legalis nr 1473517
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 marca 2016 r., VI ACa 114/15, LEX nr 2047080
- wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 14 lipca 2016 r., II AKa 161/16, Legalis nr 1504995
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 13 marca 2017 r., I ACa 1104/06, LEX nr 446223
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 24 marca 2017 r., I ACa 1228/16, Legalis nr 1599028
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 kwietnia 2017 r., VI ACa 1901/15, Legalis nr 1674154

- wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 18 maja 2017 r., I ACa 818/16, Legalis nr 1658223
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29 sierpnia 2017 r., VI ACa 619/16, Legalis nr 1712765
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 31 stycznia 2019 r., I AGa 269/18, Legalis nr 1887048
- wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 7 lutego 2019 r., I AGa 175/18, Legalis nr 1886856
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 czerwca 1992 r., I ACr 166/92, OSA 1993, z. 7, poz. 45
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 lipca 1992 r., I ACz 276/92, Legalis nr 32916
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 29 grudnia 1993 r., I ACz 1120/93, OSA 1996, nr 10, poz. 55
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 19 września 2000 r., I ACz 454/2000, M. Prawn. 2001, nr 20, s. 1035
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 września 2012 r., V ACz 661/12, LEX nr 1217705
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 17 lipca 2013 r., I ACz 1180/13, Legalis nr 742971
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 października 2013 r., I ACz 873/13, Legalis nr 744696
- postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 31 stycznia 2014 r., I ACz 1076/13, LEX nr 1438137

Naczelnego Sądu Administracyjnego

- wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 czerwca 2011 r., II FSK 303/10, Legalis nr 36903
- wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 stycznia 2012 r., II FSK 1617/10, Legalis nr 448249
- wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 sierpnia 2014 r., II FSK 2188/12, Legalis nr 1068655
- wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 grudnia 2016 r., II FSK 3653/14, Legalis nr 1555197

wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 7 kwietnia 2016 r., II GSK 2582/14, Legalis nr 1469796

wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 maja 2017 r., II FSK 1034/15, Legalis nr 1627871

Sądów administracyjnych

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 marca 2006 r., VI SA/Wa 2215/05, Legalis nr 273689

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 11 lipca 2006 r., IV SA/Wa 739/06, LEX nr 243081

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 7 listopada 2006 r., VI SA/Wa 1852/05, Legalis nr 275234

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 5 marca 2008 r., I SA/OI 41/08, Legalis nr 280774

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 10 czerwca 2008 r., I SA/GI 886/07, Legalis nr 995487

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 17 listopada 2008 r., II SA/OI 761/08, LEX nr 487996

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 16 kwietnia 2009 r., II SA/Gd 671/08, Legalis nr 186780

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 10 grudnia 2009 r., II SA/Gd 590/09, Legalis nr 220732

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 maja 2010 r., VII SA/Wa 2307/09, Legalis nr 405748

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 27 maja 2010 r., II SA/OI 258/10, Legalis nr 405709

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 23 czerwca 2010 r., I SA/Po 226/10, Legalis nr 252845

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 15 listopada 2011 r., I SA/Kr 1377/11, Legalis nr 409500

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 25 stycznia 2012 r., III SA/Wa 1333/11, Legalis nr 466082

wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 10 marca 2016 r., I SA/Łd 1431/15, Legalis nr 1434666

- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 września 2017 r., VII SA/Wa 2409/16, Legalis nr 1673316
- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 21 marca 2018 r., I SA/Gd 1565/17, Legalis nr 1789219
- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 8 sierpnia 2018 r., I SA/Ol 266/18, Legalis nr 1820633
- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 7 marca 2019 r., III SA/Gd 16/19, LEX nr 2639739
- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 15 maja 2019 r., IV SA/Po 1200/18, LEX nr 2679195
- wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 4 lipca 2019 r., VIII SA/Wa 340/19, LEX nr 2698694

Interpretacje podatkowe

- Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi z 7.9.2012 r., Nr IPTPB1/415-299/12-6/DS, <https://www.podatki.biz/interpretacje/0218634.txt>

Decyzje i wyroki ETCP

- Decyzja Komisji z dnia 12 października 1978 r. w spr. *Zand przeciwko Austrii*, skarga nr 7360/76, § 68–69, Decisions and Reports 15, s. 70, LEX nr 2696016
- Decyzja Komisji z dnia 10 października 1990 r. w spr. *G. przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 16875/90, niepubl.
- Decyzja ETPC z dnia 4 maja 2010 r. w spr. *Mounir El Motassadeq przeciwko Niemcom*, skarga nr 28599/07, niepubl.
- wyrok ETPC z dnia 5 października 2010 r. w spr. *DMD GROUP, a.s., przeciwko Słowacji*, skarga nr 19334/03, § 60, LEX nr 2696016

Publikacje z dyscypliny nauki prawne – prawo cywilne, które ukazały się w serii e-Monografie e-Wydawnictwa WPAE UWr

Elwira Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach osobowych oraz rodzinnych*, Wrocław 2012,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/38826>

Aktualne zagadnienia prawa prywatnego, red. Elwira Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2012,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/39704>

Egzamin powinien mieć sens i być sprawiedliwy. O egzaminowaniu studentów prawa, kandydatów na aplikantów, aplikantów, doktorantów i innych prawników, red. Jacek Mazurkiewicz, Wrocław 2013,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/40555>

Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika, red. Jacek Mazurkiewicz, Wrocław 2013,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/41331>

Aleksandra Budniak-Rogała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/64231>

Joanna Kuźmicka-Sulikowska, *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/73284>

Piotr Marcin Wiórek, *Ochrona wierzycieli spółki z o.o. poprzez osobistą odpowiedzialność jej współników. Koncepcja odpowiedzialności przebijającej i nadużycia formy prawnej spółki w prawie niemieckim i polskim*, Wrocław 2016,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/79599>

Renta w prawie polskim, red. Monika Drela, Wrocław 2016,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/79948>

Jacek Mazurkiewicz, *Zanim pomysły nasze szczerą wraz z nami. Wrocławskie projekty ochrony prawnej dzieci i kobiet*, Wrocław 2016,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/80223>

Bogusław Sołtys, *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, Wrocław 2017,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/84638>

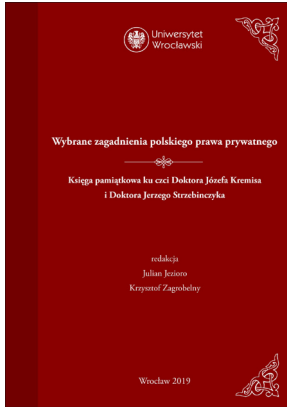
Tendencje prawa materialnego i procesowego cywilnego, red. Elwira Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2017,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/87597>

Postępowanie cywilne jako procesowa gwarancja praw chronionych konstytucyjnie, red. Izabella Gil i Elwira Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2018,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/95320>

Jakub Szynkarek, *Zabezpieczenie dowodów w postępowaniu cywilnym w sprawach o naruszenie praw autorskich*, Wrocław 2018,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/98947>

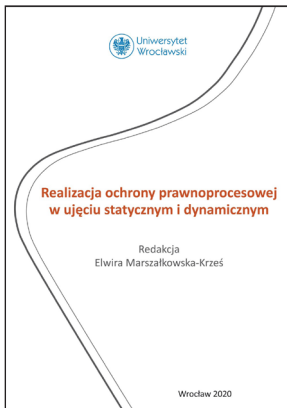

Aktualne problemy prawa materialnego i procesowego cywilnego, red. Elwira Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2019,
dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/102870>

Wybrane zagadnienia polskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Doktora Józefa Kremisa i Doktora Jerzego Strzebinczyka, red. Julian Jezioro i Krzysztof Zagrobelny, Wrocław 2019,

dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/102935>

Realizacja ochrony prawnoprocesowej w ujęciu statycznym i dynamicznym, red. Elwira Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2020,

dostęp online: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/117217>

Publikacja stanowi opracowanie bardzo ważne z punktu widzenia teorii i praktyki prawa cywilnego procesowego, ponieważ odnosi się do nowo wprowadzonych rozwiązań w zakresie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Regulacja ta już na etapie prac legislacyjnych wzbudzała istotne dyskusje w doktrynie, toteż publikacja jest bardzo ważnym przyczynkiem do dyskusji nad interpretacją poszczególnych postanowień odnoszących się do tego postępowania.

Z recenzji wydawniczej dr hab. Kingi Flagi-Gieruszyńskiej, prof. US

Podjęty przez Autorki temat jest aktualny i przydatny dla praktyki. Opracowanie w klarowny i spójny sposób przedstawia wskazane w tytule zagadnienie. Atutem opracowania jest jego spójność, ukierunkowana na precyzyjnie określony cel oraz przede wszystkim istotna praktyczna doniosłość poruszanych zagadnień.

Autorki w dokładny i rzeczowy sposób przedstawiają instytucje sprawy gospodarczej (zarówno rys historycznoprawny, jak i definicję sprawy gospodarczej i analizę poszczególnych spraw uznanych za sprawy gospodarcze) oraz właściwość sądu w sprawach gospodarczych.

Z recenzji wydawniczej dr hab. Włodzimierza Głodowskiego, prof. UAM

ISBN 978-83-66601-08-6 (druk)

ISBN 978-83-66601-09-3 (online)